

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ GLADYATÖR
STELLERİ**

Danışman
Prof. Dr. Asuman BALDIRAN

Hazırlayan
Mustafa MEMİŞ
104203011003

KONYA 2014

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa MEMİŞ		
	Numarası	104203011003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Arkeoloji / Klasik Arkeoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tezin Adı	İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Gladyatör Stelleri		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Mustafa MEMİŞ
(İmza)

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa MEMİŞ		
	Numarası	104203011003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Arkeoloji / Klasik Arkeoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Asuman BALDIRAN		
	Tezin Adı	İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ GLADYATÖR STELLERİ		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan 'İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Sergilenen Gladyatör Stelleri' başlıklı bu çalışma 11./02./2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Asuman BALDIRAN

Doç. Dr. Ertekin M. DOKSANALTI

Yrd. Doç. Dr. Mustafa YILMAZ

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa MEMİŞ		
	Numarası	104203011003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Arkeoloji / Klasik Arkeoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Asuman BALDIRAN		
Tezin Adı		İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Gladyatör Stelleri		

ÖZET

Antik dönemin en kanlı, acımasız fakat seyir ve eğlence bakımından en çok popüler oyunu olan gladyatör oyunları Roma imparatorluğu sınırları içerisinde Anadolu toprakları üzerinde de oynanmış ve oyun ve oyuncular antik dönemden itibaren eserler üzerinde de betimlenmiştir. Gladyatörlere adanan steller, mezar anıtları olduğu gibi bazı ölümcül bu oyun sonucunda ölen gladyatörlerin de ihtişamının yansıtıldığı ve yazıtlarda belirtildiği gladyatör stelleride bulunmaktadır. Tarihi eserler üzerine sahnelererek konu olan bu oyunun aslında belli başlı yasal düzenlemeleri ve kuralları da yok değildir. Belirli bir kurallar çevresinde oynanan bu kanlı oyunun baş oyuncularını da belli evrelerden geçerek eğitim alıyorlar ve sportif eğitimlerden günlük yaşamlarına kadar özel bir yaşantı içindeydiler.

Çalışma konumuzu oluşturan İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen gladyatör stelleri Anadolu'nun farklı bölgelerinden buraya getirilmiş eserlerdir. Bu stellerde farklı gladyatör türleri betimlenmiştir. Bunların kökeni ve biçimsel olarak işlevleri üzerinde durarak Anadolu'da farklı bölgelerde ki benzer özellikleriyle karşılaştırarak ele almaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Gladyatör, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Yazıtlı Gladyatör Stelleri, Dövüş, Gladyatör Türleri.

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa MEMİŞ		
	Numarası	104203011003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Arkeoloji /Klasik Arkeoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Asuman BALDIRAN		
Tezin İngilizce Adı		Reliefs from Istanbul Archaeology Museum Exhibits Gladiator		

SUMMARY

Antique of the most bloody and brutal, but in terms of looking and fun game which is very popular in the gladiatorial games played on the Anatolian lands within the boundaries of the Roman Empire and the game and the players are depicted on artifacts from the ancient period. Stelae dedicated gladiators, as well as funerary monuments of the glory of the gladiators who died as a result of this game is reflected in some of the deadliest, and the steles gladiators are mentioned in the inscriptions. Sahnelerek on historical artifacts that are subject to certain legal regulations and the rules of the game actually is not. The protagonists of the game is played according to the rules given in this bloody sport specific training in the daily lives of the stages up to receive training and were in a special life.

Work your position Archaeological Museum in Istanbul, which was brought here from different parts of Anatolia steles Gladiator works. These steles depicts the different types of gladiators. Focusing on the functions of their origin and stylistic characteristics similar to that of comparing the different regions in Anatolia have tried to address.

Keywords: Gladiator, Istanbul Archaeology Museum, Inscribed Reliefs from Gladiator, Fight, Gladiator Types.

İçindekiler

ÖNSÖZ.....	vii
KISALTMALAR	viii
KAYNAKÇA (BIBLIOGRAFYA).....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Amaç ve Kapsam	1
1.2 Metod.....	1
1.3 Uygulanan Yöntem.....	1
2. GLADYATÖR OYUNLARI	3
2.1 Gladyatör Oyunlarının Kökeni ve Gelişimi	3
2.2 Romalılarda Gladyatörlüğü Düzenleyen Yasalar	8
2.3 Siyasi ve Askeri Açından Gladyatör Oyunları	9
2.3.1 Gladyatör Oyunlarında Sabah ve Öğle Programı	14
2.4 Antrenörler ve Organizatörler	16
2.5 Gladyatörlerin Tanıtımı	16
3. GLADYATÖRLER İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	18
3.1 Gladyatörler Hakkındaki Kaynaklar	18
3.2 Gladyatörlerde Dinsel İnanış.....	21
3.3 Gladyatörlerde Eğitim ve Beslenme.....	21
3.4 Gladyatörlerin Kullandıkları Silahlar	23
3.5 Gladyatörlerin Günlük ve Aşk Yaşantıları	25
3.6 Gladyatörlere Yapılan Anıt, Mezar Steli ve Kültler.....	26
4. GLADYATÖR TÜRLERİ	28
4.1 Belli Başlı Gladyatör Türleri Samnipler (Samnites)	28
Secutor	29
Hoplamachus	29
Provocator	29
Retiarius.....	29
Gallius ve Murmillo	30
Dimahairus	31
Eques (Hippeus)	31
Laquearius veya Laqueator.....	31
Scissor	31

Andabata.....	32
Veles.....	32
Essedarius.....	32
Venator ya da Bestiarius.....	33
5. GLADYATÖR DÖVÜŞLERİNİN OYNANDIĞI YERLER, VERİLEN ÖDÜL VE ÜNVANLAR.....	34
5.1 Amphitheatrumlar.....	34
5.2 Arena'da Yapılan Dövüşler.....	38
5.3 Su Üzerinde Yapılan Dövüşler.....	39
5.4 Gladyatörlere Verilen Onursal Ünvanlar ve Ödüller.....	40
5.5 Gladyatör Spartacus Ayaklanması.....	42
6. ANADOLU'DAKİ GLADYATÖR OKULLARI.....	47
6.1 Efes.....	47
6.2 Pergamon.....	49
6.3 Stratonikeia.....	54
6.4 Aspendos.....	55
7. İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ VE ANADOLU'DAKİ DİĞER BÖLGELERDE BULUNAN GLADYATÖR STELLERİ.....	57
7.1 İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Gladyatör Stelleri.....	57
7.2 İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Gladyatör Stellerinin Benzer Örnekleri İle Karşılaştırılması.....	59
7.3 Anadolu'daki Diğer Bölgelerdeki Gladyatör Stelleri.....	60
7.3.1 Tarsos'lu Gladyatörler.....	60
7.3.2 Amisos'lu Gladyatörler.....	62
7.3.3 Stratonikeia'lı Gladyatörler.....	64
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	66
KATALOG.....	69
resimler listesi.....	77
RESİMLER.....	84

ÖNSÖZ

MÖ. 3. yüzyıldan itibaren, özellikle imparatorluğun sınırlarında baş gösteren sürekli huzursuzluklar nedeniyle zorunlu görülen seferler, bazı imparatorların sefer öncesi gladyatör oyunları düzenlemesine vesile olmuştur. Bu durumun esas nedeninin, sefer öncesi halkın moralini yükseltmeye ve imparatorun halk gözündeki popülaritesini korumaya yönelik bir hareket olduğu tahmin edilmektedir. Sadece savaş hazırlıkları değil, aynı zamanda kazanılan bir savaşta imparatorların halk için gladyatör oyunları düzenleme nedeni olarak görülmektedir.

Roma İmparatorluğunda önemli yere sahip olan gladyatörlerin savaşçı kimliklerinin yanı sıra sosyal hayatta ki önemi ve toplumu ilişkilendiren taraflarına dikkat çekmek için bu konu hakkında daha kapsamlı bilgi edinmek istedim ve konuyla ilgili gerekli literatür çalışması edinmeye başladım. Bu anlamda yüksek lisans tez konusu olarak İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen 8 adet gladyatör stelinin ele alınarak kökenini ve Anadolu'da diğer bölgelerdeki gladyatör stelleri ile karşılaştırma yaparak çalışma hakkında detaylı araştırma yapmamı sağlayan ve bu konuda gerekli izin ve önerileri vererek yardımcı olan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Asuman BALDIRAN'a, Dr. Erdoğan ASLAN'a, çalışmalarım sırasında büyük kolaylık sağlayan İstanbul Arkeoloji Müzesinde görevli Arkeolog Dr. Şehrazat KARAGÖZ'e, Arkeolog Yasin BAYRAM'a, tez çalışmamı proje olarak kabul edip, maddi anlamda destekleyen Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne ve son olarak maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Mustafa MEMİŞ

2014

KISALTMALAR

Bibliyografya'da "*Archäologischer Anzeiger*" de verilen kısaltmalar esas alınmıştır.

AA	: Archäologischer Anzeiger
AJA	: American Journal of Archaeology
AMS	: Asia Minor Studien
AnadoluYıl	: Anadolu Medeniyetleri Müzesi Yıllığı
Anodos	: Studies of Ancient World
AnSt	: Anatolian Studies
AST	: Araştırma Sonuçları Toplantısı
EpigrAnat	: Epigraphica Anatolica
IstMitt	: Istanbuler Mitteilungen
KST	: Kazı Sonuçları Toplantısı
MAMA	: Monumenta Asiae Minoris Antiquae . Publications of the American Society for Archaeological Research in Asia Minor
TTKY	: Türk Tarih Kurumu Yayınları
TüBA-Ar	: Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi

METİN İÇERİSİNDE GEÇEN KISALTMALAR

bkz.	: Bakınız
cm	: Santimetre
Env. No	: Envanter Numarası
Fig	: Figür
Gen	: Genişlik
Kal	: Kalınlık
Kat. No	: Katalog Numarası
m	: Metre
No	: Numara
Res	: Resim
Taf	: Tafel
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Yük	: Yükseklik

KAYNAKÇA (BIBLIOGRAFYA)

- Aigner 1988** Aigner, H., "*Zur gesellschaftlichen Stellung von Henkern, Gladiatoren und Berufsathleten*", Soziale Randgruppen und Außenseiter im Altertum (Hg. I. Weiler) Graz 1988: 201-220.
- Akat 2001** Akat, S., "*Lydia Bölgesinde Bulunan Gladyatör Anıtları*", Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2001.
- Akın 2009** Akın, Y., Güney Ege Linyitleri İşletmesi Müessesesi Müdürlüğü Faaliyetleri, Muğla, 2009.
- Akurgal 2008** Akurgal, E., Anadolu Kültür Tarihi, Ankara, 2008.
- Akşit 1985** Akşit, O., Roma İmparatorluk Tarihi, İstanbul, 1985.
- André 1994** Jean-Marie André, *Griechische Feste, Römische Spiele: die Freizeitkultur der Antike*, (Fransızca Tercümesi: K. Schmidt), Stuttgart, 1994.
- Auget 1994** Auguet, R., *Cruelty and Civilization. The Roman Games*, London and New York 1994.
- Aydaş 2006a** Aydaş, M., "*Gladiatorial Inscriptions from Stratonikeia in Caria*", *Epigraphica Anatolica. Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie Anatoliens*, EA 39 (2006), 105-110.
- Aydaş 2006b** Aydaş, M., "*Muğla Müzesi'nden Gladyatör Yazıtları*", 28. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Çanakkale, 2006.
- Baker 2003** Baker, A., "Gladyatör", Roma'nın Savaşçı Kölelerinin Gizli Tarihi, (Çev: Serkan Göktaş), Ankara, 2003.
- Baldson 1998** Baldson, J. P. V.D., Roman Women, Their History and Habits, 1998.
- Barton 1993** Barton, C., The Sorrows of the Ancient Romans: The Gladiator and the Monster, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1993.
- Bean 2001** Bean, G. E., Eskiçağ'da Ege Bölgesi, (Çev: İnci Delemen), İstanbul, 2001.
- Büyükkolancı 2002** Büyükkolancı, M., "*Efes Müzesi'ne Gelen Yeni Venator ve Gladyatör Kabartmaları*", S. Ü. Edebiyat Dergisi, Konya, 2002, 83.

- Cameron 1976** Cameron, A., *Circus Factions*, Oxford, 1976.
- Carpopino 1940** Carpopino, J., *Daily Life in Ancient Rome*, London, 1940.
- Carter 2004** Carter, M., "*Arkhierais and Asiarchs. A Gladiatorial Perspective*", *GRBS* 44, 2004, 41-68.
- Cimok 1994** Cimok, F., *Bergama*, İstanbul, 1994.
- Coleman 2000** Coleman, K., "*Missio at Halicarnassus*", *Harward Studies in Classical Philology* 100, 2000, 487-500.
- Crowther 2007** Crowther, N. B., *Sport in Ancient Times*, 2007, 146-153.
- Çekilmez 2013** Çekilmez, M., "*Aydın Mesutlu Köyünden Terrakotta Figürinlef*", *Cedrus (The Journal Of MCRI)*, Antalya, 2013, 201-217.
- Deighton 1999** Deighton, J. H., *Eski Roma Yaşantısında Bir Gün*, (Çev. H. Kökten Ersoy), İstanbul, 1999.
- Dürüşken 1995** Dürüşken, Ç., *Eski Çağda Spor*, İstanbul, 1995.
- Eckardt 2005** Eckardt, E., "*Ölüm Oyununda Şan Şöhret ve Felaket*", *National Geographic*, Aralık 2005: 128-153.
- Ferrero 1990** Ferrero, D. B., *Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları*, (Çev. E. Özbayoğlu), Ankara, 1990.
- Freeman 1996** Freeman, C., *Egypt, Grece and Rome: Civilisations of the Ancient Mediterranean*, Oxford University Press, 1996.
- Frisch 1974** Frisch, P., "*Inscription für einen Gladiator aus Alexandria Troas*", *ZPE* 13, 2, 1974, 111.
- Futrell 1997** Futrell, A., *Blood in the Arena: The Spectacle of Roman Power*, Austin, Texas, Austin Universtiy Press, 1997.
- Gardiner 1930** Gardiner, E. N., *Athletics of the Ancient World*, Oxford, 1930.
- Grant 1970** Grant, M., *Die Gladiatoren*, Stuttgart, 1970.
- Grant 2000** Grant, M., *Gladiators*, London, 2000.
- Grimal 1997** Grimal, P., *Mitoloji Sözlüğü*, (Çev. Sevgi Tamgüç), İstanbul, 1997.
- Gross 1979a** Gross, W. H., "*Murmillio*", *Klein Pauly*, Bd. 3, 1979: 1473.
- Gross 1979b** Gross, W. H., "*Retiarius*", *Klein Pauly*, Bd. 3, 1979: 1386.
- Güngör 2005** Güngör, Y., *Bergama Belleten - 14*, "*Bergama Krallık*

- Kültü"*, İzmir, 2005.
- Günther 1985** Günther, W., "*Gladiatorenendenkmäler aus Milet*" *MDAI(I)* 35, 1985, 123-138.
- Harris 2003** Harris, N., *History of Ancient Rome*, Chancellor Press, Londra, 2003.
- Hönle - Henze 1981** Hönle, A. - Henze, A., "*Gladiatorenkampfe Römische und Circusspille*", Amphitheater und Stadien, Germany / Zürich, 1981.
- Jackson 1999** Jackson, R., Roma İmparatorluğunda Doktorlar ve Hastalıklar, (Çev: Ş. Mumcu), İstanbul, 1999.
- Junkelmann 2000a** Junkelmann, M., "Familia Gladiatoria die Helden des Amphitheaters", in: Ewigleben, C. - Köhne, E., 2000, 3980.
- Junkelmann 2000b** Junkelmann, M., *Das Spiel mit dem Tod. So Kämpften Roms Gladiatoren*, Mainz 2000.
- Junkelmann 2002** Junkelmann, M., "Gladyatörlerin Silahları ve Dövüş Teknikleri", şurada: Efes Gladyatörleri, Öğleden Sonra Ölüm, Selçuk, 2002, 25-42.
- Kretschmer 2000** Kretschmer, F., Resimlerle Antik Roma'da Mimarlık ve Mühendislik, (Çev: Z. Z. İlkelen), İstanbul, 2000.
- Kısakürek 2009** Kısakürek, A. - Kısakürek, E. E., Bizimkiler Roma, İstanbul 2009.
- Kyle 2000** Kyle, D. G., "*Inside The Roman Arena*", *Archeology Odyssey*, January-February 2000.
- Magie 1950** Magie, D., *Roman Rule in Asia Minor*, Princeton, 1950.
- Malay 1990** Malay, H., *Çağlar Boyu Kölelik*, İstanbul, 1990.
- Malay-Sılay 1991** Malay, H. - Sılay, H., *Antik Devirde Gladyatörler*, İstanbul 1991.
- Malay 1994** Malay, H., *Greek and Latin Inscriptions in the Manisa Museum*, (ETAM 19), Wien, 1994.
- Malay 2013** Malay, H., "*Halikarnassos 'lu İki Kadın Gladyatör: Amazon ve Akhillia*", İstanbul, 2013, 1-5.
- Manas 2012** Manas, A., "Atletas Ciudadanos: Historia Social Del Deporte en Espania", 1870-2010 (Athletas and Citizens: Social History of Sport in Spain), *Journal of the History of Sport*, Volume: 29, 1507-1509.

- Manas 2013** Manas, A., Gladiadores, Granada, 2013.
- Meier 1890** Meier, P. J., "Gladiatorenrelief des Museums zu Triest", *MDAI(A)*, 15 (1890), 162-166.
- Meijer 2006** Meijer, F., İmparatorlar Yataklarında Ölmeyenler, (Çev: G. Ergin), İstanbul, 2006.
- Meijer 2008** Meijer, F., Gladyatörler, (Çev. Doğan Günenç), İstanbul, 2008.
- Murray 2013** Murray, S. R., "Antik Dünyada Kadın Gladyatörler", Aktüel Arkeoloji Dergisi, Sayı: 35, İstanbul, 2013.
- Neumann 1979** Neumann, R. A., "Thraex", *Klein Pauly*, Bd, 5, 1979: 777.
- Ögüt 2006** Ögüt, S. P., "Principatus Dönemi Küçük Asya'sında Gösteriler", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2006.
- Peek 1978** Peek, W., "Zu einem Gladiatoren-Epigramm aus Ephesos", *ZPE* 32, 1978, 6.
- Petzl 1974** Petzl, G., "Gladiatoren-Denkmäler aus den Skizzen büchern von Josef Keil", *ZPE* 14, 3, 1974, 285-293.
- Pfuhl - Möbius 1977** pfuhl, e. - Möbius, H., *Die Ostgriechischen Grabreliefs* II, 1977, no. 1266.
- Pietsch 1999** Pietsch, W., "Gladiatoren-Stars oder Geächtete?", in: Scherrer, P. - Taeuber, H. - Thür, H. (edd.), *Steine und Wege. Festschrift für Dieter Knibbe zum 65. Geburtstag*, Wien 1999, 373-378.
- Pietsch 2002a** Pietsch, W., "Roma İmparatorluğu Doğusunda Gladyatörler ve Gladyatör Oyunları", şurada: *Efes Gladyatörleri, Öğleden Sonra Ölüm*, Selçuk, 2002, 9-12.
- Pietsch 2002b** Pietsch, W., "Efes'in Gladyatörler Mezarlığı - Arkeolojik Bulgular", şurada: *Efes Gladyatörleri, Öğleden Sonra Ölüm*, Selçuk, 2002, 15-17.
- Price 2004** Price, S.R.F., *Ritüel ve İktidar*, (Çev: Taylan Ersin), Ankara, 2004.
- Radt 1988** Radt, W., "Kyzikos Amphitheatrumu ve Roma İmparatorluğundaki Diğer Amphitheatrumlar", Kyzikos Paneli, Balıkesir, 1988.
- Radt 2002** Radt, W., *Pergamon Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları*,

- İstanbul, 2002.
- Rıttı - Yılmaz 1998** Rıttı, T. - Yılmaz, S., "Gladiatorie venationes a Hierapolis di Frigia", *MAL* IX 105, 1998, 445 - 543.
- Robert 1971** Robert, L., Les Gladiateurs, dans l'Orient Grec, Amsterdam, 1971.
- Saltuk 1990** Saltuk, S., Arkeoloji Sözlüğü, İstanbul, 1990.
- Schneider 1918** Schneider, K., "Gladiatores", *RESuppl.* 3, 1918: 760-784.
- Scobie 1988** Scobie, A., "Spectator Security and Comfort at Gladiatorial Games", *Nikephoros* 1, 1988: 191-243.
- Sevin 2001** Sein , V., Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, İstanbul, 2001.
- Slapek 1998** Slapek, "Bustuarius Gladiator- Ein Mythos des ersten Gladiators?", *Pomerium* 3, 1998, 37- 50.
- Swaddling 1999** Swaddling, J., Antik Olimpiyat Oyunları, (Çev: Burçak Gürün), İstanbul, 1999.
- Şimşek 2013** Şimşek, C., Laodikeia: Laodikeia ad Lycum II, Ege Yayınları, İstanbul, 2013.
- Thomas 1930** Thomas, E. S., Greek and Roman Athletics, Chicago, 1930.
- Tırpan 2001** Tırpan, A. A., "Gladyatör Mezarlığı", *İdol Dergisi*, Sayı: 8, Ankara, 2001, 36-37.
- Türkoğlu 1999** Türkoğlu, S., Efes'in Öyküsü, İstanbul, 1999.
- U. de Vries 1996** U. de Vries, "Gladiatorenspiele im Alten Rom" *Damals* 4/1996: 62-68.
- Uzunaslan 2005** Uzunaslan, A., "Antik Roma'da Gladyatör Oyunları", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 12, İsparta, 2005, 15-58.
- Ündemiş - French 1989** Ündemiş, M. - French, D. H., "Two Gladiatorial Texts from Claudiopolis in Bithynia", *EA* 13, 1989, 91-98.
- Ville 1981** Ville, G., *La gladiature en Occident des origines a la mort de Domitien*, Paris et Roma, 1981.
- Warry 1980** Warry, J., An Illustrated Encyclopedia of Weapons, Warriors and Warfare in the Ancient Civilizations of Greece and Rome, Warfare in the Classical World, London, 1980.
- Weeber 1994** Weeber, K. W., Panem et Circenses, Massenunterhaltung als Politik in Antiken Roma, Mainz am Rhein, 1994.

- Welch 1998** Welch, K., "The Stadium at Aphrodisias" *AJA* 102, 3 (1998) 547-569.
- Wiedemann 1992** Wiedemann, T. E. J., *Emperors and Gladiators*, London and New York, 1992.
- Wiedemann 1995** Wiedemann, T. E. J., "Das Ende der Römischen Gladiatorenspele", *Nikephoros* 8, 1995: 145-159.
- Wiedemann 1996** Wiedemann, T. E. J., *Emperors and Gladiators*, London, 1996.
- Wiedemann 2001** Wiedemann, T., *Kaiser und Gladiatoren. Die Macht der Spiele im antiken Rom*, Darmstadt, 2001.
- Yalçinkaya 2000** Yalçinkaya, H., "Tahrip Olan Gladyatör Mezarlığı", *idol Dergisi*, Sayı: 7, Ankara, 44-47.

1. GİRİŞ

1.1 Amaç ve Kapsam

Bu çalışmada antik dünyanın en fazla nefret uyandıran fakat seyir ve eğlence açısından en çok aranan oyununa ve oyuncularına ilişkin temel bilgiler vermeyi amaçlamakla birlikte, yer yer oyunların politik önemine ilişkin ayrıntıları da sunmayı hedeflemektedir. Bu özelliğiyle çalışmamız, gladyatör oyunlarının ortaya çıkışı, Roma toplumunda sevilen bir oyun haline gelişi ve ardından Hristiyanlığın toplum üzerindeki kontrolünün yaygınlaşması ve organizasyon maliyetlerinin yükselmesine bağlı olarak, düzenlenmesi her geçen gün biraz daha zorlaşan ve nihayet, MS. 6. yüzyıldan itibaren tamamen ortadan kalkan oyunların tarihine ilişkin, genel bir bakış sunmaktadır.

1.2 Metod

Antik Dünyanın en kanlı müsabakaları kuşkusuz gladyatör müsabakalarıdır. Gladyatör oyunlarının nasıl ortaya çıktığını ve halkın üzerinde ki etkilerinin hangi düzeyde olduğunu araştırmayı, yazılı ve görsel kaynaklara bağlı kalarak aktarmayı amaçladık.

Gladyatör oyunlarının nasıl ortaya çıktığını yüzyıllar boyunca sürekli nasıl gelişim gösterdiğini ve oyunların halk üzerindeki psikolojik etkilerini, aynı zamanda Roma Döneminde ki gladyatör oyunlarının hangi siyasi olaylara hizmet ettiğini araştırmaya çalıştım.

Tez çalışmalarım sırasında Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Selçuk Üniversitesi Arkeoloji Bölümü A. M. Mansel - Y. Boysal Kütüphanesi ve Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesinden, internet üzerinden taradığım makaleler, yayınlar, dökümanlar ve ayrıca hocalarımızın önerdiği kaynaklardan bilgileri topladık. Toplanan kaynakları bilimsel araştırma metodlarını uygulayarak tez yazım kurallarına bağlı kalacak şekilde tezimizin ana hattını oluşturmaya çalıştım.

1.3 Uygulanan Yöntem

Gerekli literatür çalışmaları tarandıktan sonra, genel anlamda Roma İmparatorluğu içerisinde büyük önem arz eden gladyatörlerin yaşamı hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Oyunların sergilendiği yerlerden, sporcuların beslenme ve eğitimlerine kadar birçok farklı yaşamsal detay ayrıntılar ele alınarak bir bütün içerisinde verilmiştir. Bu anlamda gladyatörlerin halkla olan ilişkileri de göz ardı edilmemelidir.

M.S. 3. yüzyıldan itibaren, özellikle imparatorluğun sınırlarında baş gösteren sürekli huzursuzluklar nedeniyle zorunlu görülen seferler, bazı imparatorların sefer öncesi gladyatör oyunları düzenlemesine vesile olmuştur. Bu durumun esas nedeninin, sefer öncesi halkın moralini yükseltmeye ve imparatorun halk gözündeki popülaritesini korumaya yönelik bir hareket olduğu tahmin edilmektedir. Sadece savaş hazırlıkları değil, aynı zamanda kazanılan bir savaşta imparatorların halk için gladyatör oyunları düzenleme nedeni olarak görülmektedir.

Romalı yöneticilerden şatafatlı ve acımasız gladyatör oyunları düzenleyerek siyasi rakiplerine meydan okuyan ve bu yolla halkın teveccühünü kazanmayı amaçlayan Romalı politikacıların başında, Julius Caesar gelmekteydi. Caesar, Romalı politikacı ve komutanlar arasında, gladyatör oyunları ile uğraşmaktan en fazla zevk alan ve oyunlarla en fazla ilgilenen kişi olarak göze çarpmaktadır. Caesar, halka inmenin en hızlı ve en pratik yolunun oyunlar olduğunu anlayan ve bu durumu kendi lehine kullanan Cumhuriyet Dönemi'nin en iyi politikacıları arasında sayılmaktadır.

2. GLADYATÖR OYUNLARI

2.1 Gladyatör Oyunlarının Kökeni ve Gelişimi

Latince'deki gladyatör sözcüğü "kılıç" anlamına gelen gladius şeklindeki isimden türetildiğine göre, en eski devirlerde gladyatör dövüşlerinin yalnızca kılıçla yapıldığını düşünmek mümkündür. Gladyatör kelimesinin karşılığı Yunancada „*monomachos*' veya '*hoplamachos*' kelimeleriyle ifade edilirken Türkçeye de gladyatör olarak latineden geçmiştir¹. Gerçekten de, Orta İtalya'da yaşayan Etrüsklerden kalan bazı eserler üzerindeki tasvirlerdeki gladyatörlerin kılıçla dövüştükleri görülmektedir². Zaten gladyatör dövüşlerinin geçmişi, Etrüsklerin savaşlarda yitirdikleri kişilerin onuruna düzenledikleri cenaze törenlerinde düşman savaş esirlerini dövüştürerek "ölülerinin kanına karşılık düşman kanı akıtma" geleneğine dayanır. Bu yoldan akıtılan düşman kanının ölünün ruhunu rahatlatacağına inanılmaktaydı³.

MÖ. 3.ve 2.yy da giderek artan oyunlar Roma halkının beğenisini toplamış ve bunu fırsat bilen Consüller ve senato üyeleri de oyunların yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu sayede halkı Yunan kökenli oyunlardan uzak tutmak ve Romanın askeri gücünü pekiştirip askerliği daha cazip hale getirmeyi amaçladılar. Ayrıca Doğu sahillerinde oyunları Yunanlılar kendi adlarına düzenlenmelerine rağmen içerik olarak Roma etkisi vardı. Bu da Yunanlıların Romaya bağlılığını gösteriyordu⁴.

MÖ. 3.yy'da Damaskuslu Nikolas tarafından açılan mezar kabartmalarından edindiğimiz bilgiler oyunların kökeninin Etrüskler olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Romalılarla tarihte devamlı etkileşim içinde oldukları Etrüsklerden geçen oyunlar genelde cenaze törenleri münasebetiyle yapılarak gelişmiştir. Kostümlerden hareketle Romalı olmadıkları açıkça görülen savaşçıların dini bir ritüel şeklinde yaptıkları ve bu yolla mücadele verdikleri savaşlar Roma toplumunun vazgeçilmez hobisi haline gelmiştir. Ayrıca cenaze törenlerinin ardından yapılan oyunların giderek artmasında ki en önemli sebep ise cenaze töreni yapılmasını ve gladyatör oyunları düzenlenmesini arzu eden kişinin esas gayesinin kendi anısını halk nazarında canlı tutmak istediğinden kaynaklanmaktadır⁵.

Zamanla İtalya'nın diğer bölgelerine de yayılan gladyatör dövüşlerinin Roma'da ortaya çıkışı bazı antik yazarlar tarafından bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Roma'daki ilk gladyatör

---

¹ Baker 2003, 116.

² Akat 2001, 12.

³ Uzunaslan 2005, 15-58; Baker 2003; Junkelmann 2002, 25-42.

⁴ Akşit 1985, 123.

⁵ Aydaş 1994, 23.

gösterisinin MÖ. 264 yılında gerçekleştiği kabul edilmektedir. O yıl, Marcus ile Decimus adlı iki kardeş, ölen babaları Brutus Pera'nın cenaze töreni sırasında üç çift gladyatör dövüştürmüştü. Başlangıçta sadece cenaze törenlerini süslemek amacıyla ve düzensiz aralıklarla düzenlenen bu gösteriler MÖ. 3.ve 2. yüzyıllarda giderek artarak Roma halkının beğenisini kazanmış ve Roma senatosu gladyatör dövüşlerini halkın bir eğlence aracı olarak kabul etmek zorunda kalmıştı (MÖ. 105)⁶.

Yine aynı yıl, P. R. Rufus ve G. Manlius adındaki iki memur gladyatör gösterileri ile ilgilenmekle görevlendirilmişlerdi. Belki de Roma Senatosu gladyatör dövüşlerini halkı askerliğe özendiren bir unsur olarak görmüş ve bu arada halkı, Yunan kökenli gösterilerden uzaklaştırmayı amaçlamıştır⁷. Munus adı verilen gladyatör gösterilerinin resmen kabulü ile birlikte, birçok Romalı yetkili halkın sempatisini kazanmak üzere rekabete girişmiş ve gladyatör dövüşlerinin "venatio" adı verilen, gladyatörlerin vahşi hayvanlarla dövüştürüldüğü diğer bir gösteri türü de eklenmişti⁸. Munus ve venatioların Romalılara ne denli çekici geldiğinin kanıtı olarak, İtalya'da ve eyaletlerde sayıları hızla artan amphitheatrumları göstermek mümkündür. Ancak gladyatör gösterileri antik dünyanın her kesiminde aynı sıcak ilgiyle karşılanmamıştı. Örneğin, birçok Yunanlı düşünür bu karşılaşmaların insancıl olmadığını belirtmek suretiyle gladyatörlüğe karşı çıkmıştı. Ama yine de, Yunanistan'ın Korinthos kentinde görkemli bir amphitheatrum inşa edilmiş bulunmaktaydı. Öte yandan, bu gösterilerin Suriye, Mısır ve Anadolu'da da benimsendiği bilinmektedir. Nitekim, Suriye krallarından Antiokhos Epiphanes'in (MÖ. 174-164) ülkenin başkenti Antiokheia'da bu gösterileri ilk kez düzenleyen kişi olduğu bilinmektedir. Ancak bu ilk gösterilerde ülkenin yerlileri değil, Roma'dan getirtilen gladyatörler dövüştürülmekteydi. Bu arada, gladyatör karşılaşmaları İ.S. 1. yüzyılda Anadolu halkı tarafından da benimsenmiş olmalı ki, bu dönemde Nysa (Sultanhisar) ile Laodikeia (Denizli) gibi kentlerde amphitheatrum inşa edilmişti.

Latince gladius sözcüğü kılıç anlamına gelmekte olup, onu ustalıkla kullanan profesyonel dövüşçüler, gladiator olarak adlandırılmaktaydı. Gladiator kelimesinin karşılığı, Yunancada monomachos veya hoplomachos kelimeleriyle ifade edilen gladiator, tüm batı dillerine olduğu gibi Türkçeye de, Latince'den transfer edilmiştir. Gladyatör oyunlarının, Roma'da oldukça uzun bir geçmişe sahip olan circus oyunlarından çok sonraları ortaya çıktığı bugün için tartışmaya mahal bırakmayacak şekilde anlaşılmıştır⁹. Oyunların Roma'da ilk kez düzenlenmesi, MÖ. 264 yılındaki Q. Fulvius ve Appius Claudius'un konsüllükleri yılına rastlamaktadır. Bu organizasyonun ilk kez

---

⁶ Schneider 1918, 760.

⁷ Ville 1981, 67.

⁸ Wiedemann 2001, 33.

⁹ Aigner 1988, 201-220.

babalarının ölümü nedeniyle Iunius Brutus Pera'nin oğulları tarafından Roma'ya getirildiği, kaynaklar tarafından doğrulanmaktadır¹⁰. Halka açık bir şekilde düzenlenen ilk gladyatör oyunlarında, sadece üç çift dövüşçünün karşılaştığı ve dövüşen çiftlerin tümünün köle olduğu anlaşılmaktadır¹¹. Oyunların, Iunius Brutus Pera'nın oğulları tarafından ilk kez, Roma'da düzenlenmiş olduğu kaydı, kökeninin Roma olduğu fikrini asla doğrulamamaktadır¹². Onlar da bu oyunları, muhtemelen kendi çağdaşı olan başka toplumlardan görerek Roma'ya transfer etmişlerdir¹³.

Bunun yanında, Romalıların daha erken dönemlerden itibaren ölümler için düzenledikleri cenaze merasimlerinde¹⁴, insan kurban etme geleneğine sahip oldukları ve söz konusu geleneğin zamanla yumuşayarak, gladyatör oyunlarına dönüştüğünü düşünen kesimler de mevcuttur¹⁵. Birçok uzmana göre, Romalıların esas geleneksel oyunu gladyatör dövüşleri değil, *ludi*¹⁶ ve *circus maximus'taki* araba yarışlarıydı. Tertulianus'ın eserinde naklettiği gibi, Etrüsklerin ve Romalıların kendi ölümlerinin acılarını dindirmeye yönelik olarak icra ettikleri insan kurban etme geleneğinin kökeninin, M.Ö. 8. yüzyıllara kadar geriye gittiği tahmin edilmektedir. Aynı geleneğin, Troia önlerinde savaşan Akalı kahramanlar tarafından da bilindiği anlaşılmıştır. Roma'da düzenlenen ilk oyunların kökeniyle ilgili tartışmalar bir yana bırakılacak olursa, bu geleneğin Romalılara, Etrüskler yoluyla geçmiş olduğu fikri akla yakın görünmektedir¹⁷. Kostümlerinden hareketle, Romalı olmadıkları açıkça anlaşılan arenadaki ilk dövüşçülerin, bugün için Etrüsk kökenli oldukları artık kabul görmektedir¹⁸.

Etrüskler'in, gladyatör dövüşlerini dini bir ritüel şeklinde yaptıkları ve bu yolla kaybettikleri savaşçıların ruhlarını teskin ettiklerine inandıkları düşünülmektedir. Aynı geleneğin, sonraları yarımadanın büyük bölümünde hâkimiyet tesis etmiş olan Romalıların tarafından da benimsendiği, birçok varlıklı Romalının ölümünden sonra kendileri için düzenlenecek törenlerde gladyatör dövüşleri tertip edilmesini vasiyet etmesi ve bunun için yüksek

---

¹⁰ Bu ikisi büyük Brutus'un soyundan gelmekteydi. Bk. Val. Max. 2, 4, 7; Liv. *epit.* 16.

¹¹ Auguet 1994, 19.

¹² Her halükarda Roma menşei olmadığı anlaşılan gladyatör oyunlarının, Etrüsklerden mi; yoksa Campanialılar tarafından icad edilerek, Etrüskler üzerinden Roma'ya mı geçtiği konusu, bilimsel olarak tartışılmaya devam etmektedir. Bkz. Tert. 12.

¹³ Schneider 1918: 760.

¹⁴ Cenaze oyunları ve ölü kültüne ilişki olarak bk. Malten 1923, 300-340.

¹⁵ Serv. *Aen.* 3, 67; 10, 519.

¹⁶ *Ludi* sözcüğü Latince eksersiz, oyun, okul vb. gibi oldukça farklı anlamlara gelmekte olup, burada, araba yarışlarının da içinde yer aldığı kamuya açık sahne oyunlarını ifade etmektedir. Gladyatör oyunları ise, Latince *munus* sözcüğü ile ifade edilmekteydi. Kelimelerin terminolojik anlamlarına ilişkin olarak bk. Wiedemann 2001, 12; *ludi* konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Weiler 1981: 239-253.

¹⁷ Athen. IV 153 F.

¹⁸ Grant 1970, 11.

miktarlarda paralar ayırmasıyla da açık bir şekilde anlaşılmaktadır¹⁹. Çoğu zaman ayrılan paranın, ölen kişinin istemiş olduğu gladyatör dövüşleri için yetersiz kaldığı durumlarda olabilmekteydi. Kardeşinin ölümünün ardından bıraktığı vasiyeti gereğince yapılmasını arzu ettiği cenaze töreni için ayrılan paranın yetersiz kaldığı bir durumda meşhur Scipio Aemilianus'un devriye girerek azımsanmayacak bir para yardımıyla destek vermesi, bu durumu yeterince açıklamaktadır²⁰.

Damaskus'lu Nikolaos tarafından aktarılan oyunların kökeninin Etrüskler olduğu fikri, Etruria'da açılan ve MÖ. 3. yüzyıla ait olduğu anlaşılan sayısız mezar kabartmalarıyla da doğrulanmaktadır. Kül kavanozları üzerindeki tasvirler yoluyla ilk dövüşçü grubunun *bustuarri* adıyla bilinen gladyatörler olduğu ortaya konmuştur.

Aynı şekilde Campania'da bulunan mezar resimlerinde de Etruria'dakine benzer şekilde, MÖ. 4. yüzyıla ait olduğu anlaşılan gladyatör sahnelerine rastlanmıştır. Campania bölgesinde MÖ. 4. yüzyılın ilk çeyreğine kadar siyasal hükümlerini sürdüren Etrüskler, buradaki gladyatör oyunlarının da mucidi olarak kabul edilmektedir²¹. Tarihi kayıtlar yoluyla da oyunların kökeninin Etrüskler olduğu güçlü bir şekilde iddia edilmektedir. Alalia Deniz Savaşı'nda ele geçirilen Kartacalı ve Yunanlı savaşçıların, *Caere* (Cerveteri) halkı tarafından acımasızca taşlanarak öldürülmesi²² ve aynı şekilde MÖ. 358 yılında tutsak alınan 307 Romalı savaşçının "*forum Tarquini*" de kılıçtan geçirilmesi, Etrüskler'deki insan kurban etme geleneğinin uzun bir tarihi geçmişe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat daha sonraları esir alınan kişiler doğrudan kılıçtan geçirilmek yerine, arenalarda hayatları uğruna birbirleriyle eşleştirilerek, savaşmak zorunda bırakılmışlardır. Etrüsklere ait olduğu bilinen birçok örf, adet ve uygulamada olduğu gibi gladyatör oyunlarının da Romalılar tarafından aynen benimsendiği görülmektedir. İşte o andan itibaren ortaya, yüzyıllar boyunca sürecek ve bütün Akdeniz Dünyasına (İspanya, Afrika, Yunanistan, Anadolu) yayılacak olan yeni bir gösteri ve eğlence türü çıkmıştır²³.

Etrüskler'in ölü kültü anlayışından kaynaklanan bir gösteri türü olarak kabul edebileceğimiz gladyatör oyunları, İmparatorluk Çağı'yla birlikte sadece soylu Romalıların cenaze defin işlemleri sırasında yapılan rutin bir gösteri niteliğinden sıyrılarak, tüm Akdeniz dünyası

---

¹⁹ Vasiyet yoluyla para bırakarak, cenaze töreni yapılmasını ve gladyatör oyunları düzenlenmesini arzu eden kimsenin esas gayesinin, kendi anısını halk nazarında canlı tutmak isteğinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Gladyatör oyunlarının, kişinin ölümünden kısa bir süre sonra yapılması gerekiyordu. Öte yandan, M.Ö. 2. yüzyıldan itibaren Roma dünyasında, düzenlenen gladyatör oyunlarının resmedilerek halk hafızasında canlı tutma modasının da ortaya çıktığı görülmektedir. Gladyatör ve vahşi hayvan dövüşü sahnelerinin anlatıldığı sayısız duvar resmi yanında, zengin mozaik tasvirlerinin ve kabartmalarının da Roma dünyasında yaygınlaştığı anlaşılmaktadır. Konuya ve resimlere ilişkin olarak bkz. Wiedemann 2001, 24-26, Res. 1, 2a, 2b; Grant 1970, 14.

²⁰ Akurgal 2008, 129.

²¹ Schneider 1918, 761; De Vries 1996, 62-68.

²² Grant 1970, 11-12.

²³ Carter 2004, 41-68.

halkının en fazla rağbet gösterdiği çalın bir ölüm şovuna dönüşmüştür. Gladyatör oyunları Roma halkı için düzenlenen yegâne organizasyon olmayıp, bunun yanında atlı araba yarışları, vahşi hayvanlarla yapılan dövüşler gibi, birçok heyecan verici organizasyonlar da mevcuttu. Bütün bu oyunlar, Roma'daki *forum*, *amfityatro*, *circus maximus* ve *collesium*'da halka açık bir şekilde ve belli bir plan çerçevesinde icra edilmekteydi²⁴.

Roma'daki sıradan halk, oldukça erken bir dönemden itibaren belli yerlerdeki gösteri merkezlerinde düzenlenen oyunlara büyük ilgi göstermiş, bu durum giderek artan oranda tüm İmparatorluk Çağı boyunca devam etmiş ve sayıları yüz binleri bulan sıradan seyirciyi bu tür gösteri merkezlerine çekmiştir. Nasıl ki Makedonya Kralı B. İskender, Pers İmparatorluğu üzerine düzenlediği fetih hareketiyle, Doğu'da büyük bir *hellenizasyon* sürecini başlattıysa; Romanın askeri açıdan Doğuda yapmış olduğu fetihlerin de, bu bölgelerde büyük bir *romanizasyon* hareketine neden olduğu tarihi bir gerçektir. Yaşanan uzun *romanizasyon* sürecinin sonucu olarak sayısız Roma anlayışının yanında gladyatör oyunlarının da Doğu toplumları tarafından beğenilerek izlenen bir etkinlik haline dönüştüğü, özellikle yazıtlar yoluyla ispatlanmıştır²⁵.

Romalıların asırlarca halkı kolayca etkisi altına alabilmek için aracı olarak kullandıkları gladyatör dövüşleri, Güney İtalya'da cenaze törenlerinde uygulanan kana karışık kan akıtma kanlı ve ölümcül dövüşler geliştirilmiştir. Daha sonra dinsel işlevini yitirip, gün geçtikçe sadece acımasız halk eğlencesine dönüşen gladyatör dövüşleri hiç eğlence ve sportif yarışmalarda olmadığı kadar antik dönem Roma'sının vazgeçilmezi olmuştur²⁶.

Romada'ki ilk gladyatör dövüşü MÖ.264 tarihinde yapılmış Iunius Brutus Pera'nın oğulları Marcus ve Decimus, babalarının cenaze töreninde ticari bir Pazar yeri olan Forum Boariumda gladyatör dövüşü düzenlemişlerdir. Dövüşler MS. 404 yılında yasaklanmasına kadar, bazı istisnalar dışında hep aynı heyecanla süren bu süre içinde antik dönemin diğer halk topluluklarına da aşılana kanlı gösteriler, gerek devletlerin politikalarına ve gerekse halkın sosyal yaşamına yön vermiştir. Üst düzey yöneticilerinin siyasal düşünce tarzlarından halkın batıl inançlarına sanat eserlerine kadar yerleşen dövüşler hiçbir zaman ilgi odaklarını kaybetmemişlerdir²⁷.

---

²⁴ Wiedemann 2001, 37.

²⁵ Uzunaslan 2005, 19.

²⁶ Meijer 2008, 92.

²⁷ Malay-Sılay 1991, 74-75.

Gladyatör oyunlarının zamanla artması ve gelişmesi başlangıçta sorun olarak görülmemiş olsa da Spartacus önderliğindeki çok sayıdaki kölenin Romalıları tedirgin etmesi bu konuda geniş önlemler alınmasına neden olmuştur²⁸.

Amfi tiyatro gösterileri MÖ. 3.ve 2. yy. gittikçe yaygınlaşmış, Roma Senatosu tarafından resmen kabul edilmiş ve zamanla Suriye, Mısır ve Anadolu'ya da yayılmıştır. MS. 1.yy'da Roma egemenliğindeki Anadolu gladyatör oyunlarını öyle benimsemiştir ki Kyzikos, Pergamon, Perge, Aphrodisias, Nysa ve Laodikeia'da amfi tiyatrolar inşa edilmiştir.

İlk amfi tiyatrolar ve gladyatör okulları Campania'da bulunduğu için bölgenin gladyatörlüğün çıkış yeri olduğu konusunda bazı görüşler vardır²⁹.

İster özgür vatandaş ister efendisinin emriyle dövüşmeye zorlanan köleler isterse savaş esirleri olsun tüm gladyatör adayları arenaya çıkmadan önce eğitim almak üzere Ludus adlı gladyatör okullarına gönderiliyorlardı. Bilinen en eski gladyatör okulu imparator Ceasar'ın Capuada ki okuludur. Başkent Roma'da dört gladyatör okulu bulunmaktadır. Ayrıca Revanna, Pompei ve Capua yerel Luduslar bulunmaktadır³⁰.

Roma çok vahşi ve gaddar bir devletti. Bu karakter, pantomimi, Grek tiyatrosunu, Olimpia spor oyunlarını, eski sürek avlarını ve insan kurban etme alışkanlıklarını birleştirerek ortaya arenaları ve gladyatörleri çıkardı. Halk kısa sürede, arenalardaki vahşetin müdavimi oldu. Arenalar artık Roma'nın milli oyun yeriydi. İşsiz, güçsüz kent plebleri için, gladyatör oyunları, hem zamanı geçirmek, hem deşarj olmak, hem sefaletlerinin intikamını almak, hem zenginleri ve asilleri ve hatta en üst yöneticileri görebilmek ve hatta onlarla aynı ortamda olabilmek, hem biraz para kazanmak veya yiyecek bir şeyler bulmak için, tek imkânları haline geldi. İleride, imparatorlar, arenalardan ve gladyatör dövüşlerinden halkı sakinleştirmek ve oyalamak için faydalanacaklardı³¹.

2.2 Romalılarda Gladyatörlüğü Düzenleyen Yasalar

Romalılarda gladyatör dövüşlerinin (munera) yasalarına 'leges gladiatoriae' adı verilmektedir. Bu yasalarda gösterilerin nitelikleri ve düzenleniş şekli, ücretler, organizatörlerin yetki ve sorumluluklarıyla ilgili hükümler yer almaktadır. Bu yasalar uyarınca, yeterli mali gücü olan her Roma vatandaşı, köle veya gönüllülerden oluşan gladyatör grupları kurabilir ve eğitim verebilirdi. Familia gladiatore adı verilen bu gruplar istendiğinde gösterilere gönderiliyor ve

---

²⁸ Akşit 1985, 101.

²⁹ Ögüt 2006, 78.

³⁰ Malay-Sılay 1991, 89.

³¹ Kısakürek 2009, 63.

efendilerine önemli kazanç sağlıyorlardı. Aslında gladyatör yani dövüş sanatının inceliklerini bilen kahramanlar Roma için bir tehditti ve bu tehdidin en önemlisi MÖ.73 'de Spartacus tarafından çıkarılmıştır. Roma senatosu derhal gladyatör sayılarında düzenlemeye gitti. Hatta herhangi bir birleşme söz konusu olmasın diye ayrı ayrı yemek yedirilirdi. Ayrıca 20 yaş altında kimse gladyatör olamazdı³².

Roma hukuk sisteminde cezalandırılarak gladyatör okuluna gelen hükümlüler vardı. Yargıç bir suçlu için 'kılıca', 'vahşi hayvanlarla dövüşün' ya da 'gladyatör okuluna götürülmesine' gibi kararlar veriyordu. İlk ikisi kesin ölüm demektir. Gladyatör okulu ise kişinin kendi gücü ve becerisi oranında bir şans daha anlamına gelmekteydi. Bu üç yasa genel olarak hayatta kalan kahraman için kurtuluştu. Genellikle dini ritüel çizgisinden ayrılan gladyatör dövüşleri politik bir tehdit oluşturuyordu. Bunu gören senato ileride yönetime karşı bir ayaklanma çıkmasını diye yasalar hazırlayarak sayı sınırlaması getirmiştir.

Kanunlara göre eğer gladyatör tüm dövüşleri kazanırsa üç yıldan sonra dövüşten çekilme, beş yıldan sonra ise özgürlüğüne kavuşmaktadırlar³³.

Roma kenti gladyatörleri için uygulanan denetim aynı ölçüde sıkı değildi. Buralarda dileyen gladyatör grubu oluştururdu. Ayrıca bazı eyaletlerdeki bazı bürokratların oyunlar düzenlemeleri ve bu gösterileri sevdirmek için etkinliklerde bulunanları gerekiyordu. Yinede görevliler gladyatörlerin yasa dışı işlerle buluşmasını engelliyorlardı³⁴.

2.3 Siyasi ve Askeri Açından Gladyatör Oyunları

Kamuya açık tüm eğlence ve gösteri etkinliklerinin, köken olarak dinî karakter taşıyabilir, çok geçmeden belli bir profanizasyona uğradıkları ve giderek ortaya çıkış amaçlarından saparak bambaşka bir yapıya büründükleri, herkesin aşına olduğu bir durumdur. Aynı durumun gladyatör oyunları için de söz konusu olduğunu savunmak mümkündür. Burada vurgulanması ve üzerinde durulması gereken esas nokta, gladyatör oyunlarının başlangıçta sadece cenaze merasimlerinde uygulanan bir tür ritüel olduğu, mevcut siyasal gelişmelere paralel olarak deformasyona uğradığı ve giderek bazı kişilerin politik rekabet için kullandıkları bir reklam aracı haline geldiği gerçeğidir. Daha önce kendi aile üyelerinin cenazesi dolayısıyla düzenledikleri gladyatör oyunlarını, bundan böyle siyasî rakiplerine gözdağı vermek için politik bir şova dönüştüren Romalı aristokrat aileler, Cumhuriyet Dönemi'nin sonlarına doğru oyunları, gerçek dinî

---

³² Wiedemann 1992, 30.

³³ Uzunaslan 2005, 15-58.

³⁴ Schneider 1918, 760-784.

çizgisinden politik yörüngeye çekmeyi başarmışlardır. Oyunların politik arenada bu şekilde önemli olmaya başlamasının ardından, Roma Senatosu'nun konuya ilişkin yeni önlemler almakta gecikmediği görülmektedir³⁵.

Özellikle, oyunların ne zaman düzenleneceğine ve dövüştürülecek gladyatörlerin sayısının belirlenmesine yönelik olarak Senatus'un yeni yasalar çıkarttığı bilinmektedir. Çıkarılan yeni yasalarla Senatus, gladyatör dövüşü düzenleyen kişilere yeni yükümlülükler getirmenin yanında, onların devlet tarafından sıkı bir şekilde kontrolünü de sağlamıştır. Söz konusu yasaların en önemli amacı, sayıları gittikçe artan gladyatörlerin, Senatus'a karşı politik bir tehdit haline gelmesini önlemektir. Binaenaleyh, haris ellerde bulunabilecek önemli sayıdaki gladyatörün, Roma Senatosu'nun hükümler alanı için tehdit oluşturabileceği yadsınamaz bir gerçektir. Roma'da gladyatör oyunlarının politik öneminin algılanması ve bu amaç doğrultusunda kullanılması, Cumhuriyet Dönemi'nin sonlarına rastlamaktadır³⁶.

Özellikle, şehirdeki ayak takımının gladyatör oyunları ile hoşnut kılınarak, oyların belirli partilere kanalize edilebilme çabası, çok geçmeden birçok Romalı kurnaz politikacı tarafından da keşfedilerek etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumun ardından gladyatör oyunlarının sayılarında ve maliyetlerinde çok ciddi bir artışın yaşandığı anlaşılmaktadır. Oldukça masraflı olduğu bilinen bu sektör, ortadan kalkmaya başladığı M.S. 5. yüzyıla kadar, geliri yüksek grupların tekelindeki bir uğraş alanı olarak kalmıştır³⁷.

Roma'da Cumhuriyet Dönemi'nin sonlarına doğru gladyatör oyunlarına duyulan ilginin oldukça arttığı gerçeğini gören C. Gracchus'un, M.Ö. 122'de düzenlenen oyunları, halkın teveccühünü kazanmak için bir fırsat olarak değerlendirdiği bilinmektedir. Oyunların yapılması için görevlilerin özel izleme tribünleri kurdukları ve bu tribünlerin zengin vatandaşlara parasıyla satılacağını öğrenen C. Gracchus, duruma bizzat kendisi müdahale ederek, forum'da kurulan tribünleri ortadan kaldırdığı bilinmektedir.

C. Gracchus'un bu hareketinin esas nedeni, Roma'daki yoksul vatandaşların da gladyatör oyunlarını izleyebilmesini sağlayarak, siyasî bir popülerite elde etmektir. Halk tribünlüğünün o yıllarda öneminin artmış olması ve bu göreve gelmenin yegâne vasıtası olarak görülen halkın, ancak bu şekilde elde edilebileceği gerçeğini anlayan C. Gracchus, bu yolu erken keşfetmiş bir politikacı olarak karşımıza çıkmaktadır. Roma Senatosunun, gladyatör oyunlarını askerî öneminden dolayı resmi olarak tanıdığını da burada vurgulamak gerekmektedir. Gladyatör

---

³⁵ Uzunaslan 2005, 23.

³⁶ Warry 1980, 141.

³⁷ Wiedemann 2001, 32.

okulunda ders veren bazı kılıç ustalarının, Consül P. Rutilius Rufus'un komuta ettiği Roma legionlarına dövüş eğitimi verdiği kaynaklar yoluyla aktarılmasına rağmen, böyle bir uygulamanın Roma ordusu için süreklilik arz etmediğini ve bu durumun esas nedeninin o andaki stratejik zorunluluktan kaynaklanmış olduğunu burada vurgulamak gerekmektedir. Muhtemelen ordunun ağır hezimetini unutturmak için aceleyle silah altına alınan ve silah eğitimi bulunmayan Romalı acemi erlerin kılıç kullanma konusundaki becerilerinin telafisine yönelik ve bir defaya mahsus uygulama olduğu kabul edilmelidir³⁸. Bunun yanında gladyatörleri bir tür özel muhafız gibi gören politikacılar da mevcuttu³⁹.

Catilina, Crassus, Caesar, Antonius gibi Cumhuriyet Dönemi'nin önemli politikacılarının, gladyatör birlikleriyle olan yakın ilişkilerinin temelinde yatan esas neden, hedefledikleri politikaların gerçekleştirilmesinde karşılaştıkları engelleri ancak bu yolla çözebileceklerine inanmış olmalarıydı. Catilina Tertibi'nin (M.Ö. 21 Ocak 63) yılında Cicero tarafından ortaya çıkarılmasıyla birlikte, Senatus'un, Capua'da bulunan ve Catilina'ya bağlı oldukları anlaşılan gladyatör birliklerinin devlet kontrolü altına alındığını bilmekteyiz. Şatafatlı ve acımasız gladyatör oyunları düzenleyerek siyasi rakiplerine meydan okuyan ve bu yolla halkın teveccühünü kazanmayı amaçlayan Romalı politikacıların başında, Julius Caesar gelmekteydi⁴⁰.

Caesar, Romalı politikacı ve komutanlar arasında, gladyatör oyunları ile uğraşmaktan en fazla zevk alan ve oyunlarla en fazla ilgilenen kişi olarak göze çarpmaktadır⁴¹. Caesar, halka inmenin en hızlı ve en pratik yolunun oyunlar olduğunu anlayan ve bu durumu kendi lehine kullanan Cumhuriyet Dönemi'nin ender politikacıları arasında sayılmaktadır. Daha politik kariyerinin başında sayılacak bir konumdayken, tek başına veya görevde bulunduğu arkadaşlarıyla birlikte halka gladyatör oyunları düzenlediği bilinmektedir⁴². Caesar, çok sayıda kılıç dövüşçüsünü satın alarak, halka çok özel bir gladyatör gösterisi düzenleme girişimi, ne Roma Senatosu'nun ne de onun politik rakiplerinin dikkatinden kaçmış ve bu tarihten itibaren dövüştürülecek gladyatörlerin sayılarına resmi olarak bir sınırlama getirilmiştir.

Caesar'ın, her fırsatta Roma halkına tiyatro, sirk oyunları, çok sayıda atletin katıldığı spor karşılaşmaları ve silahlı dans gibi gösterilerin yanında; çok sayıda vahşi hayvanın arenada kılıçtan geçirildiği ve sayısız gladyatörün hayatları uğruna dövüştükleri oyunları da düzenlediği

---

³⁸ Cass. Dio 39, 7, 2; 8, 1.

³⁹ Wiedemann 1997, 16.

⁴⁰ Wiedemann 2001, 27.

⁴¹ Robert 1971, 43.

⁴² Cass. Dio 41, 7.

bilinmektedir⁴³. Caesar, halka sadece gladyatör ve vahşi hayvanların kullanıldığı oyunlar düzenlemekle kalmamış, aynı zamanda bu tür oyunlar için gerekli olan mekânların yapılmasına da öncülük etmiştir. Caesar'ın gladyatörlere olan ilgisinin esas nedeni, onların askerî eğitime yapmış oldukları katkıyı daha o yıllarda anlamış olması ve bu yolla kendini, Roma'daki politik rakiplerine karşı daha güvende hissetmesinden kaynaklanmaktaydı. Roma Senatosu başta olmak kaydıyla, devrin önemli komutan ve politikacıları tarafından kuşku ve korkuyla izlenen Caesar'ın gladyatörlere olan yakınlığının, uzun yıllar Gallia'da Roma legionlarına başarıyla komuta ettiği hatırlanırsa, tamamen askerî eğitime verdiği önemden kaynaklandığı ileri sürülebilir⁴⁴.

Sonuç olarak Caesar, gladyatör oyunlarının askeri ve politik önemini kavrayan en önemli Cumhuriyet Dönemi devlet adamı olarak burada özellikle vurgulanmalıdır.

M.Ö. 1. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Roma'daki siyasî gelişmelere paralel olarak, gladyatörlerin hem politik hem de askerî önemlerinin arttığı gözlenmektedir. Romalılar daha erken dönemlerde, gladyatör oyunlarının askeri önemini fark etmişlerdi. Belki de, ancak bu şekilde mevcut Romalılık ve savaşçı ruhlarını muhafaza edeceklerine inanmaktaydılar. Devrin önemli yazar ve devlet adamlarından biri olan Cicero ve diğer birçok Romalının üzerine basa basa vurguladığı Romalılık erdeminin (virtus) ve savaşçı ruhunun, belki de ancak bu yolla korunabileceğine inanılmaktaydı. Bu dönem yazarlarının birçoğu, çıplak yapılan ve daha efemine bir yapı arz eden Yunan sporlarını değil; Romalı gençleri beden ve zihinsel olarak daha iyi savaşçı ve daha erdemli vatandaş haline getireceği düşünülen gladyatör oyunlarını tercih ettiği bilinmektedir. Çünkü onlar, Yunanlı sporcuların çıplak olarak yaptıkları ve yalnız sportif başarıya endeksli uğraş olarak gördükleri müsabakaları, Romalı gençleri efemine edeceği ve savaşa olan isteklerini azaltacağını savunarak, gençlerin negatif Yunan etkisinden korunmasının zorunlu olduğunu belirtmekteydiler⁴⁵.

Roma'da iç savaşlar döneminin sona erdirilmesinde başrol oynayan Octavianus/Augustus'un (M.Ö. 27-M.S. 14) uzun süren idaresi döneminde, halkın hoşnut kılınması için gladyatör oyunları tertip etmenin önemini anlamakta gecikmediği görülmektedir. Augustus'la birlikte sıradan halk gladyatör oyunlarını, kendileri için yaşamsal öneme sahip ekmek ihtiyacının yanında, en önemli gereksinim olarak görmeye başlamışlardır. Bu aşamadan sonra *panem et circences* (ekmek ve oyun), Roma halkının olmazsa olmazını işaret eden bir ifade olarak ortaya

---

⁴³ Uzunaslan 2005, 26

⁴⁴ Wiedemann 2001, 32.

⁴⁵ Wiedemann 2001, 18.

çıkmiş ve değişmeden Hıristiyanlığın toplum üzerindeki etkisinin arttığı geç antik dönemlere kadar devam etmiştir⁴⁶.

İmparatorların gladyatör veya diğer benzer gösterileri sevip sevmemeleri sıradan halk için pek de önemli değildi. Bu nedenle İmparatorluk Dönemi'nde halk, oyunları imparatorlardan beklenen en temel hak olarak görmeye başlamıştır. Roma İmparatorluk Çağı'nın ilk temsilcisi olan Augustus, halkın bu talebinin yönetim politikası açısından ne denli önemli olduğunu anlamış ve idaresi döneminde halk için sayısız gladyatör oyunu, vahşi hayvan dövüşü ve atletik yarışmalar düzenleme konusunda hiçbir malî yükümlülükten kaçınmamıştır⁴⁷.

Augustus'un, Roma halkı için düzenlediği oyunların sayısı, büyüklüğü ve görkemi, kendinden öncekilerle kıyaslanamayacak derecede büyük bir öneme sahiptir. Bu gerçek Augustus'un, kendi politikalarını ayrıntılı bir şekilde anlattığı *Monumentum Ancyranum* (Ankara Anıtı) adlı eserinden açıkça anlaşılmaktadır.

Bu eserde Augustus, üç kez kendi adına, beş kez oğulları ve torunları adına gladyatör oyunu düzenlettirdiğini ve bu oyunlarda on bin kadar insanın arenada dövüştüğünü, büyük bir övünle anlatmaktadır. Bu kadar çok sayıda gladyatörün kendisi ve yakınları onuruna düzenlenen oyunlarda dövüşürülmesi, Afrika'dan getirtilen sayısız vahşi hayvanın arenalardaki gösterilerde boğazlanması ve tüm bu işler için harcanan büyük paralar göz önüne getirilince, Augustus'un oyunlar ve gösteriler düzenlemesinin arkasındaki esas nedenin, politik olduğu kolayca anlaşılabilmektedir. Kendinden önceki dönemde senatörlerin ve atlı sınıfına mensup kişilerin gladyatör olarak arenaya çıkması, Senatus kararıyla yasaklanmış olmasına rağmen, Augustus'un buna bir keresinde izin verdiği bilinmektedir⁴⁸. Augustus'un, sayısız gladyatör gösterileri düzenletmiş olmasına rağmen, bunların sayılarının sınırlandırılmasına ve devlet kontrolünde gerçekleştirilmesine özen gösterdiği bilinmektedir⁴⁹.

Augustus'un halefi Tiberius (M.S. 14-37) döneminde, gladyatör oyunlarının politik önemi bilinmesine rağmen, bu işler için yapılan harcamalara ve kullanılacak dövüşçülerin sayılarına önemli sınırlamalar getirildiği anlaşılmaktadır. Bu durum genel olarak İmparatorluk Çağı'ndaki

---

⁴⁶ Schneider 1918, 768.

⁴⁷ Uzunaslan 2005, 27.

⁴⁸ Wiedemann 2001, 18

⁴⁹ Cass. Dio 48, 43, 3.

politikalar gereği, öncelikle özel gladyatör dövüşçülerinin sayılarının sınırlandırılması ve bunların devlet tarafından kontrolünün sağlanması açısından başvurulan bir önlem olarak görülmelidir⁵⁰.

2.3.1 Gladyatör Oyunlarında Sabah ve Öğle Programı

Gladyatör oyunlarının yapılacağı gün yaklaştıkça, şehrin duvarları afişle donatılırdı. Bunlar genellikle oyunların neden düzenlendiğini, kaç gladyatör ve kaç vahşi hayvan yer alacağını anlatan rengârenk çekici ilanlardı. Arenada bir günün standart programındaki gösterilerin belli bir sırası vardı. Sabah hayvan dövüşleri, öğlen arası infazlar ve öğleden sonra ise gladyatör oyunları yapılırdı⁵¹.

Bu avlar uzun yıllar önce yalnızca gladyatör dövüşlerinin öncesinde başlamış olsa da her şeyden çok kolay sıkılan Romalılar arasında hızla popüler olmuştur. Sabah vakitlerinde seyirciler arenanın yolunu yavaş yavaş tutmaya başlarlar. Arenanın her yanını, altında ki kafeslerden ürkütücü fil sesleri, kurt ulumaları ve aslan-kaplan kükremeleri sarmıştı. Sonunda seyirciler yerini aldıktan sonra kafeslerin kapakları açılır ve aydınlığa çıkan vahşi hayvanlar saman alevi ya da kızgın şişlerle kışkırtılarak acı çektirilirdi. Sabah programı da 3'e ayrılır; hayvan dövüşleri, sirk oyunları ve av. Hayvan gösterileri tam olarak açıklanmazdı fakat genel olarak ayı ve boğa dövüştürülürdü. Arenaya çıkarılan vahşi hayvanlar gladyatör dövüşlerinin taklidini yaparlardı. Bu doğaya karşı kazanılmış önemli bir zafer sayılmaktadır. Öğle vakti yaklaşırken hayvan dövüşlerine son verilir. Arenanın meydanı çok sayıda köle tarafından temizlenirdi. Seyircilerde bir yandan olayları tartışırken bir yandan da infaz sahnelerini sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Kan gölüne dönen arenada vahşete doymayan seyirciler infaz sahnelerini izlemeye devam ediyorlardı. İnfaz edilecekler bir gün önce halkın önünde gezdirilir ve arenanın altında ki pis kokulu hücrelere atılırdı. Bunlardan bazıları seyircilerin önünde infaz edilmeyi gururlarına yediremediklerinden hücrelerinde canlarına kıymışlardır. İdam edilecekler köleler ve Roma vatandaşları olarak 2'ye ayrılır ve Roma vatandaşları önce idam edilirdi. Roma vatandaşları kılıçla, köleler ise çarمیha gerilerek ya da vahşi hayvanların önüne atılarak idam edilirdi.

Romalı vatandaşların infazı tek kılıç darbesiyle yapılırken, kölelerin infazı vahşice ve insan onurunu hiçe sayarak yapılırdı. İki idam mahkumu arenaya çıkarılır ve biri silahlıdır. Silahsız olanı kovalar infazını gerçekleştirirdi. Silahlı olanı ya hayvanlara ya da bir başka köleye vahşice öldürtürdü. Çarمیha gerilen mahkumlar ise yakılarak öldürülürdü. İnfaz edilenlerin vücutları

---

⁵⁰ Schneider 1918, 764; Uzunaslın 2005, 26.

⁵¹ Meijer 2008, 81; Öğüt 2006, 37.

yanarak acı içinde kıvrılırken, seyircilerde tribünlerde heyecandan ve neşeden kıvranıyorlardı. Artık seyircilerin merakı ve tedirginliği öğleden sonra yapılacak olan gladyatör oyunlarına çevrilirdi.

Merakla beklenen gladyatör oyunları arena temizledikten sonra, tellal aracılığıyla gladyatörler çağrılır ve kaç yaşında olduğu, nerden geldiği ve kaç zaferinin olduğu belirtilirdi. Gladyatörlere gösteriden bir gün önce 'cellat yemeği' diye adlandırılan özel bir yemek verilirdi. Bu yemeğe halk ve sponsorlar katılırdı. Oyunlar tören geçitleri ve müzik eşliğinde yapılırdı. Gladyatörlerin yanında sahneye organizatörler, antrenörler, tabelacı ve kılıç kalkanlarını taşıyan hizmetkarlar bulunur⁵².

Arenada büyük geçit törenlerine çıkarılan gladyatörler, şatafatlı ve parlak renkli kostümlerle arenada boy gösterirdi. Önde gelen ölmüşlere karşı yerine getirilen bir vazife olan geçit, gladyatör dövüşlerinin asıl amacından geriye kalmış tek şeydi. Seyirciler, grupları inceleyip favori dövüşçülerini seçmeye çalışırken bağrıışmaya ve alkışlamaya devam ederdi⁵³.

Gladyatörler arenanın bir köşesinde tahta kılıçlarla ısınmaya başlayarak kaslarını gevşetirler ve seyircileri de havaya sokmuş oluyorlardı. Locayı selamlama esnasında 'selam sana Caesar, biraz sonra ölecek olanlar seni selamlar' der. Dövüş başlar başlamaz kalabalığın sesi aniden yükselirdi. Bu ses dövüş sonunda verdiği bazı kararlarda Gladyatör'ün hayatını etkileyecektir. Ancak eğitimini tam anlamıyla özümseyenler kahramanca dövüşerek seslerin yükselmesini sağlıyorlardı. Ayrıca eğitimcilerin özel şekilde yetiştirdiği gladyatörlerde vardır. Gladyatörler birbirinin zayıf noktalarını biliyorlardı ve paniğe kapılmadan çarpışıyorlardı.

Çarpışmaların ne kadar sürdüğü bilinmez fakat seyircilerin tezahüratları ve destekleri sayesinde rakipler hızlanıyordu. Oyunların genellikle tek galip çıkmaktaydı. Bazen de berabere kalıyorlardı ve seyirciler bu amansız mücadele verenleri onure ediyordu. Gladyatörler onurlu bir şekilde ölmek üzere eğitilmişlerdir. Kaybetmekte olan gladyatörler ya kılıçlarını indirir ya da kılıçlarını yere atarlardı ve hakem araya girerek kazananın ölümcül darbeyi vurmasına engel olurdu. Bundan sonrası halkın vereceği karara bağlıydı. Seyirciler bırakın gitsin ya da boğazını kesin emirlerini verir. Kaybeden kazananın beline sarılır ve miğferli başını eğerek infazını bekler.

---

⁵² Malay-Sily 1991, 46.

⁵³ Meijer 2008, 62.

Her dövüşün sonunda kazanan imparatorun locasının önüne gider ve ödül olarak zeytin dalı ya da para alırdı. Dövüşler bütün öğleden sonra devam eder ve yazıcılar kayıtları tutmaya başlarlar⁵⁴.

2.4 Antrenörler ve Organizatörler

Gladyatör gruplarını kuran ve çalıştıran kişilere lanista adı verilmekteydi. Deneyimli gladyatörler hayli pahalı olduğundan, lanistalar köle pazarlarına yöneliyor ve buralardan ucuz fiyatlara satın aldıkları güçlü kuvvetli köleleri gladyatör olarak eğitiyorlardı. Bu nedenle bazı lanistaların, Akdeniz kıyılarına baskınlar yaparak adam kaçıran ve sonra köle tacirlerine satan korsanlarla yakın ilişkiler kurdukları bilinmektedir. Kimi lanistalar da, gladyatör alıp satmak veya kiralamak üzere bürolar kurmuşlardı. Onların bu tür bir ticarî etkinlikte bulunmaları İmparator Augustus (MÖ. 1. yy. - MS. 1.yy.) tarafından yasaklanmışsa da, Marcus Aurelius (MS.3.yy.) tarafından yasallaştırılmıştı.

Romalılarda gladyatör gösterileri editör muneris adı verilen organizatörler tarafından düzenlenmekteydi. Bu kişiler bir gösteri (munus) düzenlemek istediklerinde, seçtikleri bir gladyatör grubu ile anlaşılıyorlar ve gerekirse bir miktar peşin ödeme yapıyorlardı. Bir kişinin hem lanista hem de editör olarak etkinlik göstermesi de mümkün olabiliyordu. Dahası, köle statüsünde olmamak koşulu ile, deneyimli bir gladyatör bir grup kurabilir ve hatta organizatörlüğünü de yürütebilirdi.

Organizatörler seyircileri heyecanlandıracak her şeyi yapıyor, sürekli programa katılacak yeni etkinlikler düşünüyorlardı. Ayrıca organizatör olan kişilerin standart üstü bir servete sahip olması zorunlu bir hal almıştır. Çünkü gladyatör oyunu düzenlemek için alınan kölelerin ücreti, bunların okullarda hocalar gözetiminde eğitilmesi tüm bu organizasyonların eksiksiz yapılması için deneyimli personel ihtiyaca ve son olarak oyunlar sırasında ve sonrasında ayak takımına verilmesi gereken ücretin gelenek haline gelmiş olması pahalı ziyafetler, oldukça yüksek maliyetli işlerdi. O yüzden organizatör olacak kişilerin büyük bir servete sahip olması gerekiyordu. Cumhuriyet döneminde zengin aileler arasında yapılan oyunlar sonraki yüzyıllarda imparatorlar arasında yapılmıştır.

2.5 Gladyatörlerin Tanıtımı

Gladyatörlerin mücadele verecekleri arenada bir ya da iki gün önce dövüşçüler halka açık yerlerde hatta forumda halka tanıtılır ve çarpışmalar hakkında detaylı bir program yapılır. Organize

---

⁵⁴ Peek 1978, 6.

yapılırken katı kurallar söz konusuydu. Genelde birkaç gün süren müsabakalar aynı düzende devam ediyordu. Öğleden önce hayvanların gösterileri ve dövüşleri, öğlen vakti infazı verilmişlerin idamı ve öğleden sonra ise herkesin büyük bir heyecanla ve coşkuyla beklediği gladyatör dövüşleri yapılıyordu⁵⁵.

İmparator Augustus gladyatör dövüşlerini Roma takviminde başrole getirmiş ve sabah yapılan hayvan gösterilerindeki vahşeti egemenliğin simgesi olarak vurgulamıştır. Öğlen vaktinde yapılan infazları kötü olanın yok olacağını göstermenin yanında yasaların önemini koruyordu. Öğleden sonra yapılan gladyatör dövüşleri ise insan zaferinin ölüm üzerindeki cesaretini simgelediğini vurgulamaktadır. Programın bu denli hazırlanışı seyirciyi mutlu ve tatmin etme güdüsünü arttırıyordu. Öyle ki halka açık tiyatro ve hayvan gösterilerini seyretme tutkusu tüm sosyal sınıfları etkilemiştir. Öyle ki tiyatrodan ayrılanlar günlerce organize ve çarpışmaların etkisinde kalıyordu⁵⁶.

Gladyatör oyunlarını düzenleyen editörler, gösterilerle ilgili bazı bilgileri içeren bir duyuruyu evlerin duvarlarına, resmi yapılara ve hatta ana yolların kenarlarındaki anıtsal mezarların duvarlarına astırırlar ve böylece olabildiğince çok müşteri toplamaya çalışırlardı. Bu duyurularda, gösterilerin türü, gladyatörlerin sayısı, gösterilerin yapılacağı yer ve tarihi hakkında bilgiler vermektedir.

Gladyatörler arenaya çıkacağı esnada her yer süslenir ve bayram havası yapılırdı. Kahramanlar müzik ve dans eşliğinde izleyicilere tanıtılırdı. Gladyatörler gösteriler başlamadan kör silahlarla birkaç gösteri yaparak oyun hakkında bilgi verirlerdi. İlk gerçek karşılaşma atlı gladyatörler tarafından yapılırdı. Bu müsabakalardan sonra dövüşçü çiftlere geçilirdi. Molalarda ellerinde metal ya da ahşap tabelalarla arenaya çıkacak olan kahramanın silahı, dövüş stili ve kazandıkları zaferler hakkında bilgi verilirdi.

---

⁵⁵ Pietsch 2002a, 9-12.

⁵⁶ Schneider 1918, 760-784.

3. GLADYATÖRLER İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

3.1 Gladyatörler Hakkındaki Kaynaklar

Gladyatörler genel olarak kölelerden seçilmiş bunun yanında özgür insanların da gladyatörlüğe soyundukları bilinmektedir. Halkın ilgisini ayakta tutabilmek ve Roma'nın egemenliğini kanıtlamak için farklı kavimlerden gelen gladyatörlerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Romanın Cumhuriyet Döneminde Galyalı ve Trakyalılar yer alırken imparatorluk döneminde ise esaret altına alınan ülkelerin çoğalmasıyla daha çok Asya ve Afrika kökenli gladyatörler rağbet görmektedir⁵⁷. Gladyatör dövüşlerinde ki diğer önemli bir nokta da arenaya çıkan her gladyatörün kendi ülkesine özgü silahlarla dövüşmesiydi. Arenalarda halkı eğlendirmek için seçilmiş gladyatörler çeşitli kaynaklardan gelmektedir⁵⁸. Kaynaklara göre gladyatör olmak isteyenlerin bazıları 20 yıl askerlik yaptıktan sonra 2 yıl ölümcül gladyatör olarak savaşmayı kabul ediyorlardı. Soyluların gladyatörlüğe soyunmaları hep tiksindirici olmuştur.

Kimi özgür insanların da gladyatörlüğe soyundukları bilinmekle birlikte, genelde gladyatörler köle olarak satılan savaş esirleri arasından seçilmekteydi. Bu arada, halkın ilgisini dorukta tutabilmek ve hatta "Roma'nın dünyanın dört bir yanına egemen olduğunu kanıtlamak" için farklı kavimlerden gelen gladyatörlerin seçilmesine de özen gösterilmekteydi⁵⁹. Ama bu arada bazı imparatorların bu gösterilere değişik bir renk kattıkları da olurdu; örneğin, Nero'nun (İ.S.İ. yy.) Parth kralı onuruna düzenlediği gösteride yalnızca zencileri, Domitianus'un (İ.S. 1.yy.) ise bir keresinde cüceleri dövüştürdüğü bilinmektedir. Arenalarda halkı eğlendirmek üzere düzenlenen gösterilerde rol alan gladyatörler farklı kaynaklardan gelmekteydi:

1) Mahkemeler tarafından "arenada ölüm" cezasına çarptırılan kişiler (noxii veya ad gladium ludi damnati): Roma hukuk sisteminde mahkemelerin köle veya özgür insanlara verebildiği bu tür bir ceza, olağan gladyatör dövüşlerinden önce "günü biraz daha renklendirmek" üzere infaz edilmekteydi. Arenada ölüme mahkûm edilen bir kişi yöneticiler tarafından bir editör muneris'e teslim edilir ve bir gladyatör gösterisine kadar bekletilirdi. Arenada ölüme mahkûm olan bir kişiyi, yani noxiusu, üç tür ölümden biri beklemekteydi:

a) Vahşi hayvanların önüne silâhsız olarak atılıp yem olma (Bu, daha çok köle suçlular için uygulanan bir yöntemdi).

---

⁵⁷ Grant 1970, 56.

⁵⁸ Meijer 2008, 34.

⁵⁹ Wiedemann 2001, 18.

b) Arena'da kılıçla öldürülme (Bu, daha acımasız bir ölüm demektir ve genellikle vatandaş statüsündeki mahkûmlara uygulanmaktaydı),

c) İkişerli gruplar halinde arenaya çıkartılıp, ölünceye kadar dövüştürülme (Bu uygulamada, mahkûmlardan biri silâhsız dövüşmek zorundaydı ve en son hayatta kalan mahkûm ya cellât tarafından öldürülmekte, ya da bir sonraki gösteriye alıkonmaktaydı)⁶⁰.

Mahkûmlara verilen "arenada ölüm" cezası çoğunlukla Roma'daki amphitheatrum 'da infaz edilmekle birlikte, kimi eyaletlerde de bu tür infazların yerine getirildiği anlaşılmaktadır. Arenada ölüme mahkûm olan kişiler (noxii), gladyatör gösterisi düzenleyen organizatörlerin (editores) büyük bir iştahla kabul ettikleri kurbanlardı. Ancak bir organizatörün bir noxius'u teslim alabilmesi için eyalet valisinden izin alması ve imparatoru temsil eden yetkiliye (procurator Augusti) en az 6 aureus tutarında bir teminat yatırması gerekiyordu. Bu koşulları yerine getiren bir editör, teslim aldığı mahkûmun tüm sorumluluğunu da üstlenmiş sayılıyordu.

2) Kürek mahkûmları: Roma hukukunda kürek cezası sıradan ve yaygın bir uygulamaydı. Forsa olarak çalıştırılan mahkûmlar için en kötü şey, gladyatör olarak çarpışmak üzere arenaya gönderilmektir. Ama forsalar, noxius'lar gibi doğrudan amphitheatrum 'a götürülüyor, önce silah kullanmayı öğrenmeleri sağlanıyordu. Ayrıca, rakiplerini yendikleri sürece forsalar hayatta kalabiliyorlar ve yaralarını tedavi ettirmek üzere izinli sayılıyorlardı. Forsaların büyük bir çoğunluğunu savaş esirleri oluşturmaktaydı. Nitekim, Jerusalem'in (Kudüs) ele geçirilişinden sonra esir alınan Yahudiler önce kürek cezasına çarptırılmışlar, ama bir süre sonra arenalara gönderilmişlerdi⁶¹.

3) Köleler (servi): Her köle kayıtsız şartsız efendisinin otoritesi altında olduğundan, köle sahipleri diledikleri takdirde onları gladyatör olarak dövüştürme hakkına sahiptiler. Ancak kölelerin durumlarını düzeltmek üzere bir dizi önlemler alan İmparator Hadrianus (MS. 2.yy.), ancak fiziksel durumu uygun olan kölelerin gladyatör olarak dövüştürülebileceklerini duyurmuştu. Ayrıca, kölesine böyle bir gösteriye katılmaya zorlayan bir efendinin, bu kararı niçin aldığını yetkili bir memura (magistratus) açıklaması gerekiyordu⁶². Köle sahiplerinin yetenekli kölelerini gladyatörlüğe yönlentmelerinin en yaygın nedeni, onların sırtından para kazanmaktır. Çünkü kölelerin mülkiyet hakları yoktu; bu nedenle kazandıkları parayı efendilerine götürmeleri

---

⁶⁰ Uzunaslan 2005, 29.

⁶¹ Ville 1981, 71.

⁶² Grant 1970, 66.

zorunluydu. Öte yandan, bazı efendilerin, sırf ceza olsun diye bazı köleleri arenaya gönderdikleri de bilinir⁶³.

4) Kendi isteği ile Gladyatör olanlar (auctorati): İster özgür, ister azatlı olsun, dileyen kişi bir gladyatör okuluna (ludus) giderek gladyatörlüğü öğrenir ve bu yoldan para ve ün kazanabilirdi. Özgür (ingenuus) bir Romalının gladyatör okuluna alınabilmesi için, bir lanista veya editor ile sözleşme yapması ve bu sözleşmenin pleb meclisince onaylanması gerekmekteydi. Nitekim, yaşlı ve güçsüz kişilerin gladyatör olma istekleri meclis tarafından reddedilmekteydi. Gladyatör okulundaki eğitimini tamamlayan kişinin yasal bir gladyatör (gladiator legitimus) olabilmesi için bir başka bildirim (fërula) yaparak, bir amphitheatrum 'da yakılmaya (uri), zincire vurulmaya (vincin), dövülmeye (verberan) ve silahla öldürülmeye (ferroque necari) hazır olduğunu belirtmesi gerekiyordu. Böyle bir taahhütte bulunan bir gladyatör adayı özgürlüğünü yitirmiyor, ama bu sözleşme süresince lanistanın kölesi gibi yaşıyordu⁶⁴.

M.S. 2. ve 3. yüzyıllarda Roma İmparatorluğunda yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle, birçok özgür insan gladyatörlüğe başlayarak yaşamını kazanmaya çalışmıştı. Öte yandan, Septimius Severus devrinde (MS. 193-211) bazı gençler askerliklerini gladyatör okullarında yapıyorlardı. Bu arada bazı imparatorlar gösteriler sırasında ortaya büyük para ödülleri koyarak, özgür gençleri gladyatörlüğe özendirme istiyorlardı. Nitekim, Romalı bazı seçkinlerin de gladyatörlüğe heveslendikleri bilinmektedir. Örneğin, İmparator Commodus (MS. 180-192) bile gladyatör olarak dövüşmüştü. Öte yandan, bazı asil aile mensubu kadınların da gladyatör okullarına devam ettikleri, ancak Septimius Severus devrinde kadınların dövüşmek üzere arenaya çıkmalarının yasaklandığı bilinir⁶⁵.

Efendileri tarafından azat edilmiş bazı kölelerin (liberti) de bir gelir sağlamak üzere gladyatör oldukları ve birçok azatlının bu yoldan büyük ün ve servet kazandığı bilinmektedir. Ancak azatlıların da, özgür insanlar gibi, bir gladyatör okuluna girerken bir sözleşme yapmaları zorunluydu. Bu arada, köleliği sırasında gladyatörlük yapan ve sonradan azat edilen birçok kişinin bu meslekte ayrılmadıkları ve iyi bir gelecek sağlamak üzere gösterilere katıldıkları da bilir⁶⁶.

5) Sözleşmeli gladyatörler (gladiatores sestertiarii): Kendine güvenen bir Romalının, belli bir ücret karşılığında arenaya çıkıp dövüşmesi de mümkündü. Genel olarak bir dövüş için yapılan bu sözleşmelere göre, kiralık gladyatörün para alabilmesi için dövüşten yara almaksızın çıkması

---

⁶³ Uzunaslan 2005, 29.

⁶⁴ Uzunaslan 2005, 32.

⁶⁵ Öğüt 2006, 45.

⁶⁶ Baker 2003, 98.

gerekiyordu. Sırf para için dövüşen bu insanlara sestertiarı adı verilmekteydi (Bu sözcük, Romalıların kullandıkları bir para birimi olan Sestertius'dan türetilmiştir⁶⁷.)

3.2 Gladyatörlerde Dinsel İnanış

Gladyatörlerin en çok değer verdikleri tanrı, savaşları yönettiğine inanılan Mars'tı. Bu nedenle, antik dünyada inşa edilmiş bulunan çoğu amphitheatrum, Yunanlıların Ares diye adlandırdıkları bu tanrıya ithaf edilmişti. Ayrıca editorlar da, başarılı gösterilerden sonra Mars'a şükranlarını sunarlardı. Gladyatörlerin rağbet ettikleri tanrıça da, Yunanlıların Athena diye isimlendirdikleri Minerva idi. Çünkü Minerva'nın savaş sanatının tüm inceliklerini bildiğine inanılır ve bu tanrıça onuruna düzenlenen ve Quinquatria Minerva adı verilen gösterilere çok önem verilirdi⁶⁸.

Öte yandan, Hercules de gladyatörlerin önem verdiği bir yarı tanrıydı. Bu yarıtanrının Hercules victor ("Muzaffer Hercules") ya da Hercules invictus ("Yenilmez Hercules") gibi ünvanları vardı. Nitekim emekliye ayrılan asker ya da gladyatörler silahlarını Hercules'in tapınağına götürür ve onları adak olarak (ex voto) asarlardı⁶⁹.

Hiç bir meslekte gladyatörlükteki kadar ölüm riski olmadığından, bir gladyatörün sağlığında en önem verdiği şey, öldüğünde gömüleceği bir mezara sahip olabilmektir. Bu nedenle, gladyatörlerin bu konuda dayanışma amacıyla bazı dernekler kurdukları bilinmektedir. Aslında, Yunan ve Roma dünyasında kölelerin bile kurdukları cenaze dernekleri vardı. Bu arada, bir gladyatörün mezar anıtının da onun şöhretine uygun olması aranırdı. Nitekim, bilinen birçok gladyatör mezar taşında, gladyatörün arenada yaptığı dövüşler tasvir edilmekte ve kazandığı ünvan ve ödüller belirtilmektedir⁷⁰.

3.3 Gladyatörlerde Eğitim ve Beslenme

Gladyatör olarak yetiştirilmek üzere gladyatör okuluna (ludus) alınan kişinin önce kategorisi belirleniyor, sonra da doctor adı verilen bir hocanın emrine veriliyordu. Bir ludus'da ne kadar grup varsa, o kadar doctor ve silah türü vardı. Doctorlar, genellikle emekli, deneyim sahibi gladyatörlerdi. Gladyatör adayları derslerine rudis adı verilen ağaçtan yapılmış bir kılıçla başlarlar ve yere çakılmış bir kazığın (palus) önünde çalışırlardı. Bu çalışma sırasında gladyatör adayı diğer eline kalkanını alır vepalus'u rakibi olarak kabul ederek baş, gövde ve bacak diye belirlenen

---

⁶⁷ Schneider 1918, 764.

⁶⁸ Uzunaslan 2005, 26.

⁶⁹ Malay-Sılay 1991, 56.

⁷⁰ Akşit 1985, 91.

kısımlara saldırı denemeleri yapardı. Ayrıca palus adlı bu kılıç ustalığın da sembolüdür. Belli bir ustalık kazanmış olan gladyatörlere birer tahta armağan edilir ve bunu kazanan gladyatörlere 'rudarius' adı verilirdi. Bir gladyatör okulunda eğitmenlik yapabilecek rudarius'lar ancak belli bir süre sonunda doctorluğa yükselebilirdi⁷¹. Bu çalışmalar sırasında gladyatör adaylarına teknik bazı terimlerle komutlar veren ve dictata adı verilen bazı yardımcıları vardı. Bir gladyatörün bu teknik terimleri çok iyi bilmesi zorunluydu; çünkü gerçek dövüş sırasında kendilerine kenardan taktik verilirken bu terminolojiden yararlanılırdı⁷².

Dövüşte yetenekli mahkumlar ve savaş esirleri, bir kısmı özel, bir kısmı ise İmparatorluğa ait olan gladyatör okullarında, dönüşümlü olarak deneyimli bir gladyatörün denetiminde ve gerçek olmayan silahlarla eğitilirdi⁷³.

Öğrenciler ciddi bir eğitim alırlardı. Tahta silahlarla antrenman yapılmasının sebebi ise olası ayaklanma çıkmasını önlemek amaçlıdır. Silahlar dövüşten kısa bir süre önce verilirdi. Mezuniyet sınavı, seyirci karşısında yapılan ilk dövüştü. Hayatta kalan dövüşçü veteranus sınıfına yükselir, halk tarafından staticacus sıfatını alırdı. Mahkum edilmiş bir gladyatör, 3 yıldan sonra dövüşlerden çekilme hakkına sahip olur, 5 yıldan sonra da özgürlüğüne kavuşabilirdi. Serbest bırakılan kahramanlar, muazzam savaş tecrübeleri nedeniyle Roma ordusunda savaş eğitmeni olarak görev yapmışlardır.

Eğitimi tamamlamış olarak arenalarda dövüşecek duruma gelen gladyatörlerin, dövüş programları ve arenadaki kontrolleri ise 'editore' adıyla bilinen profesyonel organizatörler tarafından yapılmaktaydı.

Gladyatörleri kuvvetlendirmek ve adalelerini geliştirmek üzere özel bir gıda rejimi uygulanmaktaydı. Bu rejimde en önemli yeri bakla ve arpa unundan yapılan yiyecekler ve sakatat ezmeleri almaktaydı. Bu arada çalışmalardan sonra gladyatörlere mustum lixivum adı verilen ve yaş üzümün bekletilmesinden elde edilen bir şurup içirilmekteydi. Gladyatörlerin yemek servisi ministri adını alan kişilerce yapılmaktaydı. Bu arada, okullarda görevli olan hekimler (medici) hastalanan ya da yaralanan gladyatörleri iyileştirmekle yükümlüydüler⁷⁴.

---

⁷¹ Baker 2003, 52.

⁷² Schneider 1918, 764.

⁷³ Dürüşken 1995, 23.

⁷⁴ Akşit 1985, 91.

Gladyatör okullarında (ludus) yaşam ağır olsa da, gladyatörlerin fiziksel sağlıklarını bozacak derecede ağır değildi. Bu elbette ki mantıklı olmazdı, zira okulların tek amacı mümkün olan en iyi dövüşçü örneklerini sunmaktı.

Gladyatörlerin beslenmeleri iyiydi, protein ve yağ açısından zengindi. Böylelikle temel kas geliştirici ve enerji kaynağı işlevini görüyordu. Kalın bir yağ tabakası, aynı zamanda kılıç kesiklerine karşı iyi bir koruma sağlayarak kılıcın kasları ve tendonları kesmesini ve dövüşçünün sakatlanmasını engelliyordu.

Gladyatörler yetenekli doktorlar tarafından gözetim altında tutulurlardı. Bunların arasında Roma tarihinin belki de en iyi tanınan doktoru olan M.S. 2.yy'da yaşamış Pergamonlu Galenos'dur. Galenos, İmparator Marcus Aurelius'un özel doktoru olmadan önce Pergamonda'ki gladyatör okulunda birkaç yıl çalışmıştı. Kalem aldığı tıbbi yazılarında, sık sık gladyatör okulundaki deneyimlerine de değinir, sadece formunun doruğundaki sporcuların dövüşlerinin halkı etkileyeceğini belirterek iyi bir tıbbi bakımın çok önemli olduğunu vurgular. İyi bir beslenme düzeni de gerekiyordu⁷⁵.

Günlük yemek listesinde genelde bir çeşit arpa lapası ve fasulyeden oluştuğu için gladyatörlere takma isim bile verilmişti. Hordearii, yani arpa lapası yiyenler anlamına geliyordu.

3.4 Gladyatörlerin Kullandıkları Silahlar

Gladyatörler kullandıkları silahlara ve giysilere göre farklı sınıflar oluşturuyor ve sınıflara göre de farklı dövüş teknikleri uyguluyorlardı. Aynı silahı, giysisi ve aynı dövüş tekniğini uygulayan gladyatörleri aynı isim altında sınıflandırıyorlardı. Gladyatörler şu silahları kullanıyorlardı⁷⁶ :

Gladius: Etrüksler'de ki kılıçlar örnek alınarak yapılmış olan gladius dar kısa bir kılıçtır. En erken dönemlerde gladyatörler bu kısa kılıçlarla dövüşüyorlardı. Olasılıkla bronzdan yapılıyordu. Ancak bunların formları hakkında detaylı bilgimiz yoktur.

Scutum: Gladyatörlerin dövüş sırasında kendilerini korumaya yönelik olarak kullandıkları dar uzun kalkan olup, vücudun boyundan dize kadar olan bölümünü korumak için

---

⁷⁵ Jackson 1999, 54.

⁷⁶ Meijer 2008, 67.

kullanılmaktaydı. Genellikle demirden yapılan scutum karşındaki rakibi bir vuruşta yere serecek derecede sağlamdır. Üzeri deri kaplanır ve süslemeye yönelik elemanlar bulunur⁷⁷.

Sica: Kesmek anlamına gelen ve sec, sac ya da sici sözcüklerinden türetilen sica, adını Trak'ların kullandıkları bir kesme aletinden almıştı. Bu silah önceleri olasılıkla taştan yapılmış daha sonraları büyük baş hayvanların çene kemiğinden yapılmıştır.

Macharia: Bir vuruşta kesen anlamına gelen iki ağızlı keskin bir kılıçtır. Bu genellikle süvarilerin tercih ettiği bir silahtır. Çünkü bu silah düşmana çok acı veriyordu. Uzun bir sapı vardı ve üst tarafı hayvan başı şeklindeydi.

Galea: Baş korumaya yönelik kullanılan kask. Erken dönemlerde deriden yapılan bu kask daha sonraları metalden üretilmiştir. Kullanılan kasklar gladyatörlerin hangi türden olduğunu belirten unsurlardan biriydi. Kaskların büyük bir kısmı boyuna doğru genişlerdi. İki yandaki uzantılar boynu ve omuzları korumaktaydı⁷⁸.

Ocrea: Genelde hemen dizin altında, bileğin hemen üstünde bacağı sarılı ve arkadan bağlanarak kullanılan metalden yapılmış bir tür dizlik, diğer bir deyişle koruyucudur.

Balteus: Bele takılan geniş kuşak, yani kemer. Subligaculum'u tutturmak için kullanılmaktaydı. Bu kemer genelde deriden yapılırdı.

Subligaculum: Genelde deriden ya da kumaştan yapılan, sadece vücudun saklanması gereken yerlerini örtmesi için kullanılan kısa bir önlüktür.

Fasciae: Vücudun değişik yerlerinde süs olarak kullanılan bantlardır. Ancak gladyatörler bunları belli yerlerini korumak amacıyla kullanmaktaydılar. Bir tür savunma giysisi olan Fasciae, bacağın etrafını saran kumaştan ya da deriden yapılan bantlardı. Bazen bu bantlar sadece bilek kısmına sarılmış da olabilirdi.

Manica: Kolun etrafını saran kumaştan ve deriden yapılmış koruyucu bantlardır. Dövüş esnasında sert hareketlerden korurdu.

Iaculum: Balık ağı şeklinde bir silahtır. Bu, rakibin kısıvrak yakalanması için genel olarak Retiarius sınıfındaki gladyatörler tarafından kullanılmaktaydı. Ağın çevresi spira adlı ipe çevrilmiştir.

---

⁷⁷ Malay-Sılay 1991, 28.

⁷⁸ Junkelmann 2002, 25-42.

Trident: Metalden yapılmış yaba şeklinde bir silahtır. Oldukça uzun ve düz bir sap ve bunun üzerine takılan üç sivri ucu olan metalden parçalardan oluşmaktadır. Aletin sivri uçları vahşi hayvanlara saptamak için uygundu, bu yüzden silahı avcılar da kullanıyordu⁷⁹.

3.5 Gladyatörlerin Günlük ve Aşk Yaşantıları

Roma Dönemi gladyatörleri Antik Roma'da yer alan binlerce seyirciyi eğlendirmek için ölümüne kavga eden savaşçılardır. Bunlar genellikle köleler, mahkûmlar ve savaş esirleri arasından seçilmektedir. Bazıları ise gladyatörlüğü genellikle askerlik hayatına geçiş için bir hazırlık safhası olarak görmekteydi. Gladyatörler Roma toplumundan dışlanmış ayrıca katiller, kundakçılar ve tapınak soyguncuları arasında yaşayan efsane kahramanlardır⁸⁰. Bu kahramanlar kendileri için yapılan özel barakalarda yaşıyorlar ve sıkı bir denetim altında tutulmaktadırlar. Kaçmaya kalkıştıkları zamanlarda çok ağır cezalara çarptırılıyorlardı⁸¹. Bu dönemde Roma dünyasında köleler yaşamları itibariyle hep aşağılanmışlardır. Ancak bazı çevrelerce kölelere yapılan bu tutumun yanlış olduğu belirtilmiştir. Çünkü onlarda diğerleri gibi doğuyor, nefes alıyor, aynı ışığı paylaşıyorlar ve ölüyorlardı⁸².

Genellikle ölümü hak eden köleler olarak görülüyorlardı. Bu köleler gladyatör dövüşlerinin kahramanlarıydı. Köleler hem kadınların hem kendi cinslerinin bitmek bilmeyen arzularıyla⁸³. Yaptıkları işin doğası gereği vahşi ölümlerle karşı karşıya geliyorlardı. Önemli zaferlerden sonra kendilerine verilen hediyelerle zengin olmalarına ve rahat emekliliğin keyfini sürebilmelerine rağmen, çoğu uzun zaman yaşayamamış ve kulaklarında kalabalığın çığlıkları arasında boğulup giden kendi kanlarının gürlemesi, sıcak kurumuş kan lekeleriyle dolu devasa bir alanda kendi ölümleriyle buluşmuştur. Yaşamları boyunca halkın sevdiği ve aynı zamanda en fazla hakir gördüğü gladyatörlerdir. Gladyatörlerin çok azı kendi dönemlerinde meşhur olacak kadar uzun yaşayabilmiştir. Gladyatörler için onur, zenginlik, halkın övgüleri ve onlara tapınan kadınların aşk dolu ilgilerine dair bir umutla ancak hafifçe aydınlanabilen kanlı ve karanlık bir uçurumdur. Gladyatörler disiplinli ve acıya dayanmayı bir yaşam tarzı olarak benimsemişlerdir⁸⁴.

---

⁷⁹ Junkelmann 2002, 25-42.

⁸⁰ Carpopino 1940, 86.

⁸¹ Günther 1985, 123-138.

⁸² Deighton 1999, 29.

⁸³ Frisch 1974, 111.

⁸⁴ Meijer 2008, 27.

Bu kahramanlar eğer ölüm vakti geldiyse cesur bir şekilde kellelerini ortaya koyarak onursal davranışlarından ödün vermezlerdi. Genel olarak bakıldığında başka alternatifleri olmadığı için bu yaşam tarzını benimsemişlerdir⁸⁵.

Gladyatörlerin pek çok aşk macerası olmuştur. Aldıkları yoğun eğitiminin etkisiyle gelişen kasları vücutlarına ideal erkek görüntüsü vererek kadınların etkilenmesini sağlamıştır. Kadınlar gladyatör okulunun duvarlarına sevdikleri kahramanların adını yazmaktaydılar. Genellikle kendi isimlerini yazmıyorlardı⁸⁶. Fakat muhtemelen arenadaki seyircilerden biri olmalıdır. Gladyatörler kendilerine duyulan aşklara genellikle vücutlarıyla karşılık verirlerdi. Fiziksel temaslar her zaman ön planda olmuştur. Kahramanlar sevdiği kadınlarla çalışma yaptıkları alanın bir köşesinde sessizce buluşurlardı. Bazı kadınlar öyle benimsemişler ki sevdiği kahramanların savaş aletlerine benzer tarzda tokalar ve süs eşyaları takarak bağlılıklarını göstermişlerdir. Bu tokaların bazıları da kana bastırılmış olanları da vardır⁸⁷.

Gladyatörler yalnızca genç kızların sevgilisi değillerdi. Aynı zamanda varlıklı ve soylu kadınların aşklarının da hedefiydiler. Bu tür sevdaların nasıl geliştiğini tasavvur etmek o kadar da zor değildi. Halkın çektiği çilelerle ve yaşam koşullarındaki aksaklıklara alışık olmayan toplum içinde yüksek bir sınıfa mensup kadın için sıkıntı, her zaman yanında birinin olması gerekirdi⁸⁸. Terli ve kana bulanmış kaslı vücutlarıyla gladyatörler arenada birbirleriyle çarpışırken, sözünü ettiğimiz bu kadın, arzu etmesi kuvvetle muhtemel olan o heyecanı ve kıyımı oyunlarda bulabilirdi. Aslına bakılırsa, bu gibi kadınları hazzın derinliklerine çeken şey, belki de yaraların kendisiydi. Bu arzu, insanın aklını başından alan yaralar ve yasak bir his olmalıydı. Çünkü gladyatörler fahişelerden farklı görülmezdi. Zina yapmak zaten çok kötü bir şeydi. Fakat bir gladyatörle zina yapmak, bu kadınların yasak tutkularını arttırmış olmalıdır⁸⁹.

3.6 Gladyatörlere Yapılan Anıt, Mezar Steli ve Kültler

Ölüme bu kadar yakın olan ve her dövüşte ölüm-kalım mücadelesi veren her gladyatörün yaşadığı süre içinde en önem verdiği şeylerden biri öldüğünde gömüleceği bir mezara sahip olmasıydı. Bu amaçla örneklerini Yunan ve Roma kölelerinde gördüğümüz gibi, gladyatörler kendi aralarında dayanışma dernekleri kurmuşlardır. Örneğin Commodus döneminde Roma'da bir imparatorluk okulunda böyle bir derneğin varlığı bilinmektedir. Ludus'un tüm gladyatörlerinin

---

⁸⁵ Grant 1970, 67.

⁸⁶ Carpopino 1940; Deighton 1999, 87.

⁸⁷ Gardiner 1930, 37.

⁸⁸ Günther 1985, 123-138.

⁸⁹ Neumann 1979, 65.

oluşturduğu bu derneğin yaklaşık 34 üyesi bulunmaktaydı. Onların dernek kurmalarındaki amaç, her ay biriktirdikleri parayla yer satın alıp, tüm gladyatörlerin gömülebileceği mezara sahip olabilmektir. Çünkü ölü bir gladyatöre hiçbir onurlu Roma vatandaşı kendi aile mezarında yer vermek istemiyordu. Aslında her munus sonrası grup sahipleri ölen gladyatörler için mezar yaptırıyorlardı. Ama bu şekilde aşağılanmayı istemeyen gladyatörlerin çoğu daha hayatta iken birer mezar sahibi olduklarını biliyoruz. Hatta onların mezar stellerinde yaşamlarından bazı kesitler bulmakta mümkündür.

"... Beni bir Daimon (şeytan) öldürmüştür; lanetli Pinas değil! Pinas'ı öldüren kişi benim intikamımı almış olacaktır"⁹⁰.

Bir birliğe bağlı, ya da ailesi tarafından sevilen, ya da birçok hayranı olan gladyatörlerin mezarlarındaki yazıtlar, oldukça ilginçtir. Mezar taşı diktiren kişiler, genellikle dul kalan eşler ve arena'da görev alanlardı. Mezar yazıtlarının da gösterdiği gibi, gladyatörler genellikle özgürdü; aileleri ve çocukları vardı ve kendileri için mezar taşı bile yaptırmışlardı. Mezar yazıtları gladyatörlerin yaşamları ve yaşam tarzları hakkında bize doğrudan bilgi vermektedir. Gladyatör dövüşleri düzenleyen ve finanse eden munerarius'ların görevlerinden biri de, gladyatörlerin layık oldukları biçimde gömülmelerini sağlamaktır. Ephesos'ta bulunmuş olan gladyatörlere ait bir mezar alanı, bu konuda bilgi vermektedir. Bu mezar alanı, stadyumun çok yakınında, gelip geçenlerin kolay görebileceği ve ziyaret edebileceği bir yerdedir. Anlaşılan munerarius, yüksek bir ücret karşılığında bu yeri alacak kadar, yeterli mali güce sahip olmalıdır⁹¹. Ölen gladyatörlerin ailesi ya da meslektaşları tarafından yaptırılan çok sayıda mezar anıtı vardır ve genellikle gladyatör anıtları, dul eşler tarafından yaptırılmıştır.

---

⁹⁰ Hönle – Henze 1981, 81.

⁹¹ Pietsch 1999, 376 vd.

4. GLADYATÖR TÜRLERİ

Gladyatörler Roma dünyasında erken dönemlerde sadece kılıç kullanırken, zamanla birçok farklı silahları da kullanmaya başlamışlardır. Bu durum bir yandan dövüş ve dövüşçü türlerini çeşitlendirirken, diğer yandan dövüşçülerin eğitiminin daha teknik bir hale gelmesine, bu işi profesyonel yapan ve farklı silahların eğitimini veren hoca grubunun ortaya çıkmasını sağlamıştır⁹². Kullandıkları silahlara ve giydikleri koruyucu zırhlara göre daha farklı isimlerle anılan ayrıca farklı eğitime tabi tutulan gladyatörler yoğun bir eğitimden geçmekteydiler. Eğitimi aldıkları silahlara göre gruplara ayrılan dövüşçüler arenada aynı silah eğitiminden geçmiş gruplar arasındaki kişilerle eşleştirilmekteydi.

MS. 1.yy.da değişik silahların kullanıldığı, kendine özgü değişik dövüşler ve silah tipleri ortaya çıktı. Değişik tipte miğferler, büyük boyutlu kalkanlar, bacak zırhları, göğüs zırhı ve gladyatörlerin sağ koluna deri bantlar sarılırdı. En önemlisi de mızrak ve kargının yanında kılıç ve hançer kullanmış olmalarıdır. Ayrıca gladyatörler bu sayede tanınmış silahlarla dövüşerek seyircinin hangi oyuncunun kazanacağı konusunda tahmin yürütmesini güçleştirerek eğlenceyi arttırmıştır⁹³.

Ölümsüz kahramanlar hayatları boyunca belli silahlarda özdeşleşiyordu. Silahlarını değiştirmeleri pek sık rastlanan bir şey değildi. Gladyatörler, kullandıkları silahlara, giysilerine ve uyguladıktan dövüş yöntemlerine göre gruplara ayrılmaktaydılar. Buna göre, bilinen önemli gladyatör tipleri şunlardır:

4.1 Belli Başlı Gladyatör Türleri

Samnipler (Samnites)

Orta İtalya'daki Samnium bölgesinde yaşayan savaşçı Samnit kavmi ile Romalılar arasında uzun süren savaşlar sırasında alınan Samnit esirler, kendi giysi ve silâhlarıyla arenalarda dövüştürülmüşler ve böylece ortaya bu gladyatör tipi çıkmıştı. Samnitlerin en ilginç yanları, giydikleri giysilerin ve kullandıkları silâhların ağır oluşuydu. Samnitler, dar, uzun ve dikdörtgen şeklinde bir kalkan (scutum) ile, kısa bir kılıç (gladius) veya bazen bir mızrak (hasta) taşımakta ve kendilerine verilen kısa önlükleri vardı. Öte yandan bacaklarını koruyan, kumaş veya deriden yapılmış bantlar (fasciae) ile kolu koruyan ve yine bantlardan oluşan ama çevresi metalle bezenen ve sağlamlaştırılan koruyucular (manica) Samnit dövüşçülerin karakteristik aksesuarları arasında

---

⁹² Malay-Sılay 1991, 33.

⁹³ Uzunaslan 2005, 43.

yer almaktaydı. Arenalarda dövüştürülen Samnit askerlerinin bu silâh ve giysileri zamanla diğer gladyatörler tarafından da kullanılmış ama onlara secutor ya da hoplo- machus gibi değişik isimler verilmişti. Bunun nedeni, Samnitlerin Romalıların ezeli düşmanları olmalarıydı⁹⁴.

Secutor

Aslında bir Samnit olan, ancak Caligula (MS. 1.yy.) döneminden itibaren secutor diye anılan bu gladyatörler alışılmış Samnit kısaltma secutor'u ifade etmek üzere kullanılmaktaydı. Bir secutor'un karakteristik giysi ve silâhları şunlardı: Bir miğfer (galea), kısa bir kılıç (gladius), dar ve uzun bir kalkan (scutum) ve sol bacadaki zırh (ocrea)⁹⁵.

Hoplomachus

Adını Grekçeden alan ve Samnit silâhlarını kullanan bu gladyatörleri rakorlardan ayıran en belirgin özellik, onlardan farklı bir stilde dövüştürmeleri idi. Bunun nedeni, hoplomachus ların daha çok Thrak gladyatörlere karşı dövüştürülmeleri idi⁹⁶.

Provocator

Samnit silâhı kullanan bu gladyatör türü Cicero'nun yaşadığı MÖ.1. yüzyıldan sonra ortaya çıkmıştır. Scutum ile ocrea kullanan provocatorların hangi noktada Samnitlerden ayrıldıkları kesin olarak bilinmemekle birlikte, gladius 'tan daha uzun olan ve spatha adını alan bir kılıç kullandıkları anlaşılmaktadır. Nitekim bir yazıtta provocator için spat(arius) ("spatha kullanan") ifadesi kullanılmaktadır. Ancak bazı araştırmacılar, provocatorların yalnızca venatio larda vahşi hayvanlara karşı dövüşen gladyatörler olduklarını ileri sürmüşlerdir⁹⁷.

Retiarius

Genellikle secutorların rakibi olarak dövüşen bu gladyatörlerin en belirgin özellikleri, iaculum adı verilen bir ağ ile, fuscina denen üç ağızlı bir mızrak (trident) kullanmalarıydı. Bu ağın bir ucu retiariusun sağ elinde bulunur, diğer ucu da kemerine bağlanırdı. Bir retiariusun asıl hedefi, hasmına fazla yaklaşmadan ağını atarak onu kısıvrak yakalamaktı. Ancak bazı tasvirler üzerinde ağ görülmediğinden, retiariusların her karşılaşmada ağ kullanmadıklarını söylemek mümkündür. Gerçekten, bazı arkeolojik buluntularda yer alan tasvirlerde retiariusların değişik kılık ve silâhlarla

---

⁹⁴ Wiedemann 2001, 18.

⁹⁵ Uzunaslan 2005, 26.

⁹⁶ Schneider 1918, 764.

⁹⁷ Wiedemann 2001, 18.

dövüştükleri görülmektedir. Nitekim, bu gladyatörlerin kimi zaman mızrak ya da kılıç ve kama ile dövüştükleri de bilinir. Bu arada, retiariusların savunma amacıyla taşıdıkları aksesuarlar, subligaculum(önlük), geniş bir kemer (balteus) ve matrica (kolluk) gibi, her gladyatörde bulunan türden şeylerdi. Ancak retiariusların manica'yı sol kola takmaları ilginçtir. Miğfer kullanmayan retiariuslar başlarını ve sol omuzlarını, sol omuza taktıkları metal bir siper(galenis) ile korumaktaydılar⁹⁸.

Thraks (Thrax)

Pontus kralı Mithridates Eupator'un ordusunda kendilerine karşı savaştıkları için Romalılar tarafından şiddetle cezalandırılan birçok Thrak askerinin arenalara gönderilmeleri sonucu Thrax adını alan bu yeni gladyatör türü ortaya çıkmıştı (MÖ.1.yy.). Nitekim bu gladyatörlerin ilk kez Cicero'nun eserlerinde zikredildiği görülmektedir. Thraklar kendilerini parma veya parmula adı verilen küçük bir kalkanla korurlardı. Genellikle bir kare şeklinde olan bu kalkanların yuvarlak ya da üçgen şekillerine de rastlanmaktaydı. Bu gladyatörlerin kullandıkları silâh kimi zaman ucu kavisli bir hançer (sica), kimi zaman da ortasında zikzak olan bir mızraktı. Ama tek tük de olsa, sica yerine düz bir kılıç (gladius) kullanan Thraklar da vardı. Çoğu gladyatör türünde olduğu gibi, Thrak'larda da galea (miğfer), manica (kolluk), balteus (kemer), subligaculum (önlük), ocrea (dizlik) ve fasciae (kol ve bacak bantları) bulunmaktaydı. Ancak Thrax gladyatörlerin bu aksesuarı kullanma bakımından ayrıntılarda bazı farklılıkları vardı. Örneğin Thraklar manica'yı sağ kollarına takarlar ve bir yerine iki ocrea (dizlik) kullanırlardı. Bu gladyatörlerin amphitheatrum'lardaki olağan rakipleri hoplomachus ya da murmillo olmakla birlikte, kimi zaman iki Thrak'ın karşı karşıya geldikleri de olurdu⁹⁹.

Gallus ve Murmillo

Gallus sözcüğü "Gallialı" anlamına geldiğine göre, bu gladyatör türünün Gallia'yı fetheden Caesar döneminde (MÖ.1.yy.) ortaya çıkmış olduğu düşünülmektedir. Bazı bilim adamları, imparatorluk devrinde ortaya çıkan murmillo adındaki gladyatör tipinin aslında Gallus ile özdeş olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak Gallus sözcüğü tümüyle ortadan kalkmamış, hatta kimi zaman murmillo sözcüğü ile yan yana kullanılmıştır. Aslında murmillo bir cins balık (mırmır balığı) adıdır ve bu nedenle bu gladyatörlerin miğferlerinde bir balık motifi yer almaktadır. Elimizde arkeolojik herhangi bir kanıt yoksa da, murmillonun asıl rakibinin retiarius olması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü murmillo bir balığı, dövüş sırasında ağ kullanan retiarius ise balıkçıyı simgelemekte ve

---

⁹⁸ Malay-Silay 1991, 89.

⁹⁹ Wiedemann 2001, 18; Neumann 1979, 777.

böylece arenada balık ile balıkçı arasında geçen mücadele sergilenmekteydi. Bu düşüncenin ne kadar doğru olduğunu bilmiyoruz; ancak murmilloların Thrax ve provocator ile karşılaşmalarını tasvir eden buluntulara rastlanmıştır¹⁰⁰. Öte yandan, murmilloların giysi ve silâhları üzerinde bazı kuşuklar varsa da, bu gladyatörlerin Gallia silahları (armatura Galilea) kullandıkları kesindir. Bu arada, bazı metinlerden anlaşıldığına göre, bu gladyatörlerin elinde özel bir tür kalkan (murmillicum scutum) bulunmaktaydı. Ancak bir murmillo'yu diğer gladyatörlerden ayıran en belirgin özellik, sadece ayak bileklerini örten fascialardır. Ocrea kullanmayan murmillolar ayrıca siperliksiz, basit bir miğfer giyerler ve küçük bir önlük (subligaculum) takarlardı¹⁰¹.

Dimahairus

Bu gladyatör türü hakkındaki bilgimiz son derece sınırlıdır. Ancak, "maehaira" sözcüğünün Grekçede "kılıç" anlamına geldiği bilindiğine göre, bu gladyatörlerin dövüş sırasında iki kılıç kullandıklarını söylemek mümkündür.

Eques (Hippeus)

Latince ve Grekçe adlarından da anlaşılacağı gibi, bunlar at sırtında dövüşen gladyatörlerdi. Kuşkusuz, atlı gladyatörler yalnızca kendi aralarında teke tek ya da grup (turma) olarak karşılaşarlardı. Birer tunica (tunik) giyen atlı gladyatörler, başlarında siperli bir miğfer (galea) ve sağ kollarında marnca (kolluk) taşırlardı. Bu gladyatörler birer mızrakla (hasta) saldırırlar ve kendilerini küçük ve yuvarlak bir kalkanla (parma) korurlardı¹⁰².

Laquearius veya Laqueator

Retiarius'u andıran bir gladyatör tipidir; yani, baş ve ayakları çıplaktır. Sol omzunda bir galerus bulunan laqueariusların karakteristik silahı laqueus adı verilen bir tür kementtir. Dövüş sırasında bu kementi hasmının boynuna geçirmeye çalışan bu gladyatörlerin sağ ellerinde baston şeklinde bir sopa bulunmakta ve bununla rakiplerine vurmaya çalışmaktaydılar.

Scissor

Latinede "doğrayan, bölen" anlamına gelen bu isimle anılan gladyatörler hakkında fazla bilgimiz yoksa da, bu tip gladyatörlerin bazı kesici silâhlarla dövüşüklerini söylemek mümkündür.

---

¹⁰⁰ Uzunaslan 2005, 26.

¹⁰¹ Eckardt 2005, 128 vd.

¹⁰² Malay-Sılay 1991, 99-102.

Andabata

Adını belki de bir kavimden alan bu gladyatörler hakkındaki bilgilerimiz çok sınırlıdır. Ancak andabataların cataphracti adı verilen askerler gibi zırhlı bir giysileri olduğu sanılmaktadır. Bu gladyatörlerin en ilginç özellikleri, gözlerini de kapatan bir miğfer giymeleri ve hasımlarını görmeksizin dövüşmeleri idi. Bu gladyatör tipinin Cumhuriyet devrinden sonra ortadan kalktığı sanılmaktadır¹⁰³.

Paegniarius

Grekçede "oyuncak" anlamına gelen paignion sözcüğünden türetilen bu isimle anılan kişiler aslında gerçek birer gladyatör olmayıp, arenadaki dövüşler arasında gösteri (ludus meridianus) yapan palyaçolardı. Zaten ellerindeki silâhlar da öldürücü değildi. Ele geçen bazı buluntulardan anlaşıldığına göre, paegniariuslar birbirlerini baston şeklindeki sopa ve kamçılarla dövmekte ve kendilerini minyatür bir kalkanla korumaktaydılar. Palyaçoların arada bir arenaya çıkararak gösteri yapmaları, gün boyunca süren kanlı ve ölümcül gösterileri izleyen seyircileri sakinleştirme amacını güdüyordu¹⁰⁴.

Sagittarius

Adlarını Latincedeki sagitta ("ok") sözcüğünden alan bu gladyatörlerin birbirlerine ok atarak dövüştükleri sanılmaktadır. Sagittarius'ların bellerinde kalın bir kemer (balteus) ile kollarında kolluk (manica) olduğu bilinmektedir.

Veles

Adını Roma ordusundaki hafif silahlı bir asker türünden (velites) alan bu gladyatörler hakkında fazla bilgimiz olmamakla birlikte, son derece hızlı giden bir mızrak türü (hasta amentata) kullandıkları bilinmektedir.

Essedarius

Haklarında çok az şey bilinen bu gladyatörler, esse- da adı verilen, iki tekerlekli savaş arabaları ile dövüştükleri için bu ismi almışlardı¹⁰⁵.

---

¹⁰³ Swaddling 1999, 78.

¹⁰⁴ Grant 1970, 88.

¹⁰⁵ Uzunaslan 2005, 36.

Venator ya da Bestiarius

Yukarıda sözü edilen her gladyatör tipi arenalara çıkarılarak vahşi hayvanlarla dövüştürülebilir ve bu gösteriye venatio adı verilirdi. Şu halde, örneğin bir secutor vahşi hayvanlarla dövüşmek üzere arenaya çıkarılmışsa, aynı zamanda venator ya da bestiarius diye anılmaktaydı. Yukarıda da belirtildiği gibi, mahkemelerin verdikleri kararlar uyarınca arenada vahşi hayvanlarla dövüştürülen mahkûmlara herhangi bir silah verilmediği gibi, kimi zaman elleri ve kolları bağlı olarak dövüşmeye zorlanırlardı ki bu da çok kısa zamanda hayvanlara yem olmak demektir¹⁰⁶.

---

¹⁰⁶ Baker 2003; Uzunaslın 2005; Grant 1970, 89.

5. GLADYATÖR DÖVÜŞLERİNİN OYNANDIĞI YERLER, VERİLEN ÖDÜL VE ÜNVANLAR

Dövüşler ilk kez Forum alanlarında yapılmaya başlanmıştır. Circus Maximus'ta etrafına bir miktar izleyicinin toplanabileceği büyük bir meydanlık sunabilen yerler yaptırdı. Gladyatör dövüşlerinin gerçekleştirilmesinde en temel problem, alt yapı sıkıntısının çözülmesiydi. Erken dönemlerde Roma da ki birkaç büyük meydanda sergilenen gösteriler, halkın yoğun ilgisi neticesinde, daha büyük gösteri mekanlarına ihtiyaç duyulması sonucunu doğurmuştur¹⁰⁷. Özellikle Mars meydanında ve forumda yapılan ilk gladyatör dövüşleri için oyunların bitimiyle birlikte ortadan kaldırılmak kaydıyla çeşitli ahşap tribünler yapılmıştır. Önceleri izleyicilerin rahatlığına çok az önem verilirdi. Elbette ki Roma da gladyatör dövüşlerinin daimi olarak düzenlendiği hiçbir yapı yoktu. Mevcut yapılar ise ahşaptı ve yoğun seyirci izdihamlarında ise çökme riski yüksekti. Ahşap tribün inşası Roma da özellikle çok sık şekilde yapılıyordu. Fakat bu tür yapıların masraflı, kısa ömürlü olması ve yeterince güvenli olmaması yönüyle İmparatorluk döneminde hem Roma da hem bağlı eyaletlerde devasa ve kalıcı taş amfityatrolar inşa edilmeye başlanmıştır. Doğu eyaletlerinde var olan tiyatroların orkestra kısmına gladyatör müsabakaları için ilaveler yapılarak daha elverişli hale getirilirdi¹⁰⁸.

5.1 Amphitheatrumlar

Roma kentlerindeki amphitheatruirilas, vilicus'larca yönetilmekte ve bu yöneticiye bekçi (custos), bekçi yardımcısı (custos vicarii) ve kapıcı (ostiarius) gibi diğer bazı görevliler yardımı olmaktadır. Öte yandan, gösterilerin yapılacağı günlerde seyircilere yer gösteren ve dissignatores adı verilen kişiler de vilicus'ların yardımcıları arasında yer almaktaydılar. Bu arada, gösterilerin yapıldığı kumla kaplı olan arena bölümünde çalışan diğer bir grup vardı ki, bunların tümüne areriarı adı verilmekteydi¹⁰⁹. Arena görevlilerinin yaptıkları başlıca işler, arenanın kumlarını yenilemek, kanları temizlemek, gladyatörlerle ilgilenmek ve gösterilerden arta kalan insan ya da hayvan ölümlerini kaldırmaktı¹¹⁰. Yine arenalarda, dövüşe çıkacak olan gladyatörlerin isimlerini anons eden tellâllar (praecones), gladyatörlerin isimlerinin yazılı olduğu levhaları dolaştıran görevliler ve arenada ortaya çıkabilecek olayları bastırmakla görevli bir güvenlik gücü

---

¹⁰⁷ Swaddling 1999, 74.

¹⁰⁸ Junkelmann 2002, 25-42; Pietsch 1999, 373-378.

¹⁰⁹ Cameron 1976, 13.

¹¹⁰ Kretzschmer 2000, 57.

bulunmaktaydı. Hiç kuşku yok ki, gerek amphitheatrum ve gerekse arenada görev yapan bu görevlilerin tamamına yakını köleydi¹¹¹.

Gladyatör dövüşlerinden önceki akşam, ertesi gün arenaya çıkacak gladyatörlere '*cena libera*' adı verilen bir akşam ziyafeti veriliyordu. Vatandaşlardan her isteyeninin buraya gelerek, gladyatörleri topluca görmesi mümkündü. Aslında editörlerin reklam aracı olarak kullandıkları bu ziyafet, bir bakıma gladyatörlerin veda yemeği niteliğindedi ve bu nedenle birçok antik yazar tarafından eleştirilmekteydi. Nitekim birçok gladyatör, ertesi gün ölme olasılığına karşı, eş ve çocuklarını bu ziyafet sırasında bir arkadaşına emanet ediyordu¹¹². Köle ise dövüşte kullanılacak olan silahları taşımakla görevlidir. En önde ve en arkada yürüyen kişiler ise, dövüş öncesinde ve sonrasında çeşitli gösteriler yapan ve bazı müzik aletleri taşıyan görevliler olmalıdır. Nihayet görülen diğer dört köle de, içinde az sonra birbirini öldürmeye çalışacak olan iki gladyatörün bulunduğu tahtirevanı taşımaktadır. Antik yazarlardan öğrendiğimize göre, gerek bu tahtirevanlar ve gerekse gladyatörlerin tören sırasında giydikleri giysiler çok gösterişli ve pahalı şeylerdi¹¹³.

Geçit töreninden sonra editör, önceden belirlenen listeye göre gladyatörleri eşleştiriyor ve dövülecek olan gladyatörlerin isimleri arenadaki tellâl tarafından ilân ediliyordu. Bu arada dövüşte kullanılacak silâhlar getiriliyor ve bunlar editör tarafından (gladyatörlerin önünde) inceleniyordu. Bu hazırlıklar bitince gladyatörler editör'u selamlıyor ve arenadaki yerlerini alıyorlardı. Bu arada doctore'ler de gladyatörlerine gerekli moral ve taktiği vererek arenanın iki tarafına çekiliyorlardı¹¹⁴.

Gladyatör dövüşleri hareketli bir müzik eşliğinde yapılmakta ve müzik arasındaki bir vurgu ile dövüş başlamaktaydı. Arkeolojik buluntularda yer alan kabartmalardan anlaşıldığına göre, gladyatör dövüşleri sırasında bazı trompet türleri (tuba, lituus ve cornu), flüt (tibia) ve org (hydraulus) kullanılmaktaydı¹¹⁵. Dövüşleri büyük bir coşkuyla izleyen halk, kazanmasını istediği gladyatör lehine tezahürat yapar ve sık sık "iugula (gırtlakını kes!), verbera (gebert!), ure (yak!)" diye bağırdı. Bir dövüş sonunda ya rakiplerden biri diğerini öldürür, ya da yenik düşen gladyatör sırtüstü uzanarak sol elini yukarı kaldırır ve böylece bağışlanmasını dilediğini belirtmiş olurdu¹¹⁶. Ama ünlü gladyatörler böyle bir duruma düşmeyi kabullenmez ve dövüşü ölünceye kadar sürdürürlerdi. Bağışlanmasını dileyen bir gladyatörün öldürülüp öldürülmeyeceğine ilişkin karar verme yetkisi editöründü. Ama halk, çok sevilen bir gladyatörün bağışlanması için *missum*

---

¹¹¹ Radt 1988, 56.

¹¹² Grant 1970, 87.

¹¹³ Swaddling 1999, 74.

¹¹⁴ Akat 2001, 67.

¹¹⁵ Uzunaslan 2005, 34.

¹¹⁶ Kretzschmer 2000, 57.

("bağışla!") diye tezahüratta bulunmaktaysa, bu durumda karar seyirciler arasında bulunan imparatora kalırdı. Bu gibi durumlarda, imparatorun sağ elinin başparmağını yukarı kaldırması gladyatörün yaşamının bağışlanması, tersine bir hareketi ise onun ölümü demektir. İmparatorun başparmağını aşağı yöneltmesi durumunda, editör de aynı hareketi tekrarlar ve iugula ("gırtlığını kes!") diye bir komut verir¹¹⁷.

Bazı dövüşlerde rakipler birbirlerine karşı üstünlük sağlayamayabilirlerdi. Çok uzun süren bu gibi dövüşler sırasında iki gladyatörün de affedilmesi istenebilir ve kimi zaman bu istek kabul edilirdi¹¹⁸. Ancak, kazanmış veya berabere kalmış olsun, dövüşten sağ çıkan bir gladyatörün arenadaki işi tamamlanmış sayılmazdı. Çünkü halkın gösterinin sürmesini istediği durumlarda bu gladyatörler, ilk dövüşünde başarısız olan ancak yaşamı bağışlanmış olan ve *suppositicius* adı verilen diğer gladyatörlerle dövüştürülebilirlerdi. Öte yandan, günün programında yer alan ve *ordinarii* denen gladyatörlerin dövüşlerinin kısa sürmesi durumunda, halkın tepkisine karşı alınan diğer bir önlem de, yedekte bekletilen diğer bazı gladyatörlerin (*postulaticii*) arenaya sürülmesiydi.

Ölümlerle sonuçlanan dövüşlerden sonra arenaya giren görevli köleler, ellerinde tanrı Charon ya da Mercurius'un simgeleri olduğu halde ölümleri dışarı taşıyor ve ailelerine teslim ederlerdi. Ancak, ona sahip çıkacak bir yakını olmayan gladyatörlerin cesetleri vahşi hayvanlara yem olarak verilmekteydi. Ama arenadaki dövüşten başarılı çıkan gladyatörler, *sanavivaria* adı verilen diğer bir kapıdan çıkarlardı¹¹⁹.

Yukarıda, *paegniarius* adı verilen bazı kişilerin, gladyatör dövüşleri arasında ya da öncesinde arenaya çıkarak bazı gösteriler yaptıklarından söz etmiştik. Aynı şekilde, aralardaki boşlukları doldurmak üzere peşrev (ısınma) kabilinden bazı eskrim gösterileri de yapılmakta, ancak öldürücü silah kullanılmamaktaydı. *Prolusio* adı verilen bu gösterilerde daha çok amatörlerle yer verilir ve böylece yeteneklerini gösterme fırsatı sağlanırdı. Hatta, Roma imparatorlarından Titus ile Commodus'un bile bu gösterilere katıldıkları bilinmektedir¹²⁰.

Gladyatör gösterileri genellikle hava kararınca kadar sürer, hatta bazı durumlarda gece de devam edebilirdi. Örneğin, Roma'da her yılın Aralık ayında düzenlenen *munera quaestoria*'lar sırasında günler kısa olduğundan, gösteriler gece de sürer ve arena kandillerle aydınlatılırdı¹²¹.

---

¹¹⁷ Radt 1988, 94.

¹¹⁸ Hönle –Henze 1981, 82.

¹¹⁹ Swaddling 1999, 94.

¹²⁰ Malay-Silay 1991, 107.

¹²¹ Uzunaslan 2005, 32.

Çok sayıda gladyatörle yapılan gösteriler heyecan verici manzaralar oluşturup büyük kitleleri cezp edince, uygun gösteri yerlerine ihtiyaç duyulmuştur. Başlangıçta seyirciler için yeterli kadar yer bulunan açık sahalar buna elverişliydi. MÖ.1. ve 2. yy.'lar da ise Roma'daki dövüş meydanı Forum Romanumdu. En erken amfi tiyatro yapısı MÖ. 80'den sonra inşa edilen Pompei'deki yapıdır¹²².

Anadolu'nun ünlü kentleri mevcut yapılarını yeni tanışmış oldukları ve halk tarafından gittikçe artan bir ilgiyle izlenen gladyatör oyunları dolayısıyla, yeniden düzenleme yoluna gitmişlerdir. O yıllarda sadece gösterilerin sergilenmiş olduğu amfi tiyatroları, yeni tanıştıkları gladyatör oyunları ve vahşi hayvan gösterileri için yeniden şekillendirmişlerdir.

Anadolu'daki tiyatroların ilk dört ya da beş sırası kaldırılarak, yerine 1.50 m. yüksekliğinde bir podyum kurulmuştur. Ayrıca seyircileri korumak amacıyla, orkestranın etrafını duvar örülmüştür¹²³. Priene, Pınara ve Balbura tiyatroları gibi küçük kentlerin tiyatroları, bu kentlerin önemli İmparator kültü tapınaklarına sahip olmaları ve gösteriler için harcamaların büyük olması nedeniyle küçük çaptaki gösterilere sahne olmuştur. Böylece tiyatroların cavea'sında orkestradaki koltukların kaldırılmasından başka bir değişiklik yapılmamıştır. Assos'ta ayrıca bir de tırabzan parmaklığı eklenmiştir. Ephesos tiyatrosunun ise ilk dört ya da beş sırası kaldırılarak podyum biçiminde, yeni bir arka çevirme duvarı inşa edilmiştir. Aspendos, Hierapolis ve Sagalassos belki de Selge tiyatrolarında orkestra alçaltılarak yeniden yapılmıştır¹²⁴.

Bu tür yapılara verilecek en büyük örnek Roma kentinde inşa edilen Collesiumdur. Roma döneminin büyük yapılarından, çok büyük yani kolosal boyutlarda bir Neron heykeli yakınında olduğu için adına Collesium denilen Flavius'lar amfiteyatrosu dünyanın en büyük tiyatrosudur. Bu Tiyatro 50.000 seyirci alabilir¹²⁵.

MS. 70 yıllarında İmparator Vespasianus'un emriyle yapılmıştır. Collesium'un yapımı 10 yıl sürmüştür. Bu arada Roma halkı gittikçe büyüyen bir şaşkınlık ve hayranlıkla çalışmalarını izlemiştir. Kurutulan gölden Collesium için toprak çıkarılmıştır. Yapının sütunları traverten denilen bir çeşit kayadan yapılmıştır. Bütün amfiteyatro, yedi eşmerkezli sütun çemberinin toplam ağırlığı taşıması prensibine göre inşa edilmiştir. Oturma yerleri iç duvarların sütunlarıyla desteklenmiştir. Bu oyun merkezinin en önemli özelliği çok amaçlı kullanılıyor olmasıydı¹²⁶. Çok

---

¹²² Hönle –Henze 1981, 83; Junkelmann 2000a, 39-80.

¹²³ Kretschmer 2000, 57.

¹²⁴ Hönle –Henze 1981, 82.

¹²⁵ Junkelmann 2000a, 39-80.

¹²⁶ Günther 1985, 123-138.

amaçlı bir gösteri merkezi olarak tasarlanan Collesium'da gladyatör oyunlarının yanında her türden vahşi hayvanın silahsız suçlularla veya gladyatörlere karşı dövüştürüldüğü ve binlerce insanın rol aldığı temsili deniz savaşlarının yapıldığı anlaşılmaktadır. İtalyan lisanın da çok büyük devasa anlamına gelen Collesium, her ne kadar bu isimle Roma ve günümüzde bilinmesine rağmen Collesium'un diğer adı 'Flavian Amfitiyatrosu'dur. Oldukça karmaşık ve çok amaçlı bir mimari unsur olan Collesium, İmparatorluk döneminde Roma da ki her türlü oyunun yer aldığı çok katlı bir gösteri merkezidir. Burada çok sayıda vahşi hayvan ve azılı suçlunun bulunduğu birçok oda vardır. Collesium Roma döneminin en önemli şov merkezi olarak günümüze kadar tarihi dokusunu korumuştur¹²⁷.

5.2 Arena'da Yapılan Dövüşler

Roma İmparatorluğu ordusunun sürekli savaş halinde olması ve başarıların halka yansıtılması ve bu zaferlerin kutlanması için arenalar en etkili yerlerdir. Rekabeti seven antik çağ insanı, düzenlediği atletik ve sanatsal oyunlara ilaveten Roma hakimiyeti ile birlikte gladyatör oyunlarını da sosyal yaşantısına eklemiştir¹²⁸.

Gösterilerin yapılacağı gün, dövüşlere katılacak olan gladyatör grupları amfitiyatr olara törenle geliyordu¹²⁹. Okulda geçen uzun bir hazırlık döneminin ardından silah kullanma konusunda becerilerini geliştirerek dövüşe hazır hale gelen gladyatörlerin, arenaya girişlerinden önce bir takım formalite seramonileri gerçekleştirmek zorunda oldukları anlaşılmaktadır. Oyunların düzenleneceği yerin ve tarihin belirlenmesinin ardından, tıpkı günümüzde olduğu gibi oyunu düzenleyen kişi ve oyunlarda dövüşecek gladyatörlerin adları ve branşlarının belirtildiği bir reklam afişi hazırlığına gidilirdi. Dövüşlerin reklamı, bu işler için eğitilmiş yazıcılar tarafından icra edilmekteydi. Bu kişiler kentin önemli cadde ve sokaklarına, reklam taşlarına, renkli boyalara editörün adını ve dövüşecek gladyatörlerin kimler olduğunu belirten yazılar yazıyorlardı.

Geçit törenleri yapılarak gladyatörler seyircilere tanıtılır. Editör önceden belirlenen listeye göre gladyatörleri eşleştiriyor ve dövüşecek olan gladyatörlerin isimleri arenalardaki tellal tarafından ilan ediliyordu. Gladyatör dövüşleri hareketli bir müzik eşliğinde yapılmakta ve müzik arasındaki vurgu ile dövüş başlamaktaydı. Bu arada dövüşte kullanılacak silahlar getiriliyor ve bunlar editör tarafından inceleniyordu. Bu hazırlıklar bitince gladyatörler editörü selamlıyor ve

---

¹²⁷ Malay-Sılay 1991, 38.

¹²⁸ Kyle 2000, 89.

¹²⁹ Kretschmer 2000, 57.

arenadaki yerlerini alıyorlardı. Bu arada gladyatörlerine gerekli moral ve taktiği veren doctorlar da arenanın iki tarafına çekiliyorlardı¹³⁰.

Genel olarak arenaya çıkan gladyatörün yaşama şansı yüzde elliydi. Yenilen gladyatörlerin seyircilerden aldığı tepkiyse mücadeledeki performanslarına ve yürekliliklerine bağlıydı¹³¹.

5.3 Su Üzerinde Yapılan Dövüşler

Tüm gladyatör gösterileri arasında belki de en etkileyici ve ayrıntılı olanı, deniz savaşlarının yeniden yaratılması olan 'naumachiae' idi. 'Naumachiae' kelimesinin gösterinin doğasıyla ve yapıldığı yerle ilgili olmak üzere iki anlamı vardı. Eski Roma'da düzenlenen gösteriler en karmaşık, özenli ve popüler olanıydı, çünkü savaş alanı bir depolar ve kanallar sistemiyle içinde gemi yüzdürmeye yetecek kadar suyla doldurulurdu. Bu inanılmaz büyüklükteki su dolu alan aynı sistemle kolaylıkla boşaltılabiliyordu. Bu dövüşe katılanlar minyatür denizin dalgalı, bulanık yüzeyinde birbirleriyle savaşmaya zorlanan ölüme mahkum edilmiş suçlulardı. Genel eğilim küçük çaplı grupların savaşması yönündeyken bazen binlerce kişilik devasa orduların savaştırıldığı da oluyordu¹³².

Bu gösterilere katılmaya mahkum edilen bahtsız suçlular özel bir eğitim almazlardı ve tarihçiler bunları gerçek anlamda gladyatör yarışmaları gibi görmek yerine, yalnızca asi düşmanların toplu idamları olarak değerlendirmenin daha doğru olacağını öne sürmüşlerdir. İlk Naumachiae Campus Martius'ta Julius Caesar'ın emriyle bir çukur kazdırılıp içine su doldurularak yapılmıştır. Augustus da Tiber nehrinin yakınlarında kendi gölünü kazdırmış ve etrafını çitle çevrelemiştir. Bu su havuzunun ölçüsü 500 x 325 metre ölçülerindeydi.

Naumachiae genellikle tarihteki özellikle de Yunan tarihindeki ünlü deniz savaşlarının canlandırılması şeklinde yapılırdı ve bir dizi karmaşık ve fantastik buluş içeriyordu. Bunlardan belki de en ilginç olanı üzerinde kurulu bir kale olan yapay bir adaydı. Munera düzenlemek çok pahalı olsa bile, Naumachiae ile özellikle de muazzam miktarlarda su taşınmasını gerektiren bu amaca yönelik inşa edilmiş yerlerdekiyle karşılaştırıldığında, bunlar önemsiz faaliyetler gibi kalıyordu. Her şey bir yana bu deniz gösterilerinin yalnızca düzenlenmesi bile genç imparatorluğun kendine olan güveninin ve kaynaklarının egemenliğinin bir kanıtıydı.

---

¹³⁰ Junkelmann 2000a, 39-80.

¹³¹ Kyle 2000, 78.

¹³² Baldson 1998; Carpopino 1940; Dürüşken 1995, 73.

5.4 Gladyatörlere Verilen Onursal Ünvanlar ve Ödüller

Kuşkusuz, bir gladyatörün kazanması demek, onun hem adını duyurması hem de yaşamını sürdürmesi demektir. Çünkü gladyatör okullarında görev yapanlara verilen her ünvan, onların kazandıkları dövüş sayısı ile orantılıydı. Nitekim, ilk kez arenaya çıkan bir gladyatöre "deneyimsiz" anlamına gelen "tiro" adı verilmekteydi. Birçok gladyatör daha bu ilk karşılaşmada ölmüş olmalı ki, ele geçen çok sayıdaki gladyatör mezar anıtında bu sözcüğün kısaltılmış şekli olan T harfine rastlanmaktadır. Ama bu ilk dövüşte başarı kazanan, ya da kazanmadığı halde yaşamı bağışlanan bir gladyatör artık deneyimli sayılıyor ve kendisine veteranus deniyordu. Bu, bir gladyatörün alabileceği ilk onursal unvandı ve mezar yazıtlarında "VET" şeklindeki bir kısaltma ile ifade ediliyordu¹³³.

Gladyatör okullarında (ludus) çalışma sırasında kullanılan ve palus veya rudis adı verilen tahta kılıçlar, aynı zamanda bir ustalık simgesiydiler. Belli bir deneyim ve ustalık kazanmış olan gladyatörlere birer tahta kılıç armağan ediliyor ve kendilerine rudiarius adı veriliyordu. Artık bir ludus'a eğitmenlik yapabilecek durumda olan rudiariuslar, belli bir süre sonra en yüksek mevki sayılan doctorluğa yükseliyorlardı¹³⁴.

Bu arada, tahta kılıç taşıma hakkına sahip olup da rudiarius ünvanını kazanan gladyatörler arasında da bazı onursal ünvanlar taşıyan kişiler bulunmaktaydı. Örneğin, bir ludus'un kılıç kullanmada en usta olan gladyatörüne primus palus, prima rudis ya da summa rudis gibi onursal bir ünvan verilirken, bunları izleyen ikinci derecedeki ustalara da secundas palus veya secunda rudis denmekteydi. Hiç kuşku yok ki, bu ünvanlar her gladyatörün düşünde yatıyor ve onlara toplumda saygınlık kazandırıyor. Bugün Manisa Müzesinde bulunan bir mezar anıtında, Amphiaros adında bir secutor'un, bir retiarius ile yaptığı dövüşten bazı sahneler bulunmakta ve bu gladyatörün 11 karşılaşmada galip geldiği ve palus tertius ünvanına sahip olduğu ifade edilmektedir¹³⁵.

Öte yandan, bazı müzelerde yer alan buluntular arasında, thesserae gladiatoriae adı verilen, kemik, fildişi veya metalden yapılmış bazı gladyatör etiketleri yer almakta ve farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Bir yere tutturmak üzere, kenarlarında delikler bulunan bu etiketlerde bir köle adı, tarih ve "gözledi, izledi, seyretti" gibi anlamlara gelen "SPECTAVIT" şeklinde bir ifade yer almaktadır. Örneğin, İtalya'da bulunmuş olan bir etikette şu ifade yer alır: "Abius Lucius'un kölesi olan Menophilus, G.Valerius ile M.Herennius'un consul olarak görev yaptıkları yıl bu gösteriyi izledi".

---

¹³³ Malay-Sılay 1991, 41.

¹³⁴ Uzunaslan 2005, 42.

¹³⁵ Malay-Sılay 1991, 101.

MÖ. 93 yılına tarihlenmesi gereken bu yazıtta geçen ve S şeklinde bir kısaltmayla ifade edilen SPECTAVİT ("izledi") sözcüğü, ya Menophilus adındaki bu gladyatör kölenin artık azat edilerek seyircilerin arasına karıştığını, ya da (daha büyük bir olasılıkla) onun bu gösterilerde hakem veya gözlemci olarak görev yaptığını ifade ediyor olmalıdır. Anlamı belirsiz olmakla birlikte, bu etiketlerin amphitheatrumların duvarlarına tutturuldukları kesin gibidir.

Başarılı gladyatörlere verilen en önemli ödül bir palmiye (palma) yaprağı olup, bu ödülü alan gladyatör arenada bir tur atardı. Her galibiyette bir palmiye yaprağı kazanıldığından, bir gladyatörün başarısı onun kazandığı palmiye yaprağı sayısı ile ölçülürdü. Bunun yanı sıra, ilk kez arenaya çıkarak başarı kazanan bir gladyatör artık deneyimli (veteranus) olmuş sayılmakta ve galibiyet sayısı arttıkça, rudiarius ve doctor gibi ünvanlara kavuşmaktaydı¹³⁶. Ote yandan, rakibini yenen bir gladyatöre editör tarafından bir miktar para verildiği gibi, dövüştürülen galip çıkan her gladyatör halkın arasında dolaşır ve kendisi için para toplayabilirdi. Gladyatör dövüşlerinin en çok rağbet gördüğü ve devlet tarafından desteklendiği dönemlerde, örneğin Nero zamanında, başarılı gladyatörlere ev ya da arazi gibi armağanlar verildiği bilinir. Ayrıca bu armağanlar arasında son derece pahalı ve süslü bazı silahlar, ya da gladyatörlerin yalnızca süs olarak taktıkları bilezikler de bulunmaktaydı¹³⁷.

Gladyatör dövüşleri genelde çiftler halinde yapılırdı. Rakiplerin birbirlerine eşit gelmesi ve kazanma oranlarının da aynı olması göz önüne alınarak özenle seçilmiştir. Savaş silahları da aynı olurdu. Toplu gladyatör dövüşleri genellikle büyük arenalarda yapılmaktadır. Eğitim almış profesyonel gladyatörlerin rakipleri özel seçilirdi. İlk kez Augustus zamanında 10.000 çift gladyatör mücadele vermiştir¹³⁸.

Gladyatörlerin geçmişine baktığımız zaman Romalı soyluların onları toplumsal tabakanın en altında koyması normaldi. Soylulara göre gladyatörler kaba, korkunç, yabancıydı. Ölümünden başka kaçışı olmayan kötü insanlardı. Fakat bu şekilde aşağılanan ölümcül savaşçılar arenaya çıktıkları zaman mükemmel bir prestij kazanıyorlardı. Öyle ki dövüş sonucu performanslarının başarılarına göre soyluların eşleri tarafından cinsel teklifler alıyorlardı. Gladyatörleri aşağılayanlar ölüm karşısında ki cesur hareketleri karşısında onlara saygı gösterip selamlıyorlardı¹³⁹.

MÖ. 73'de Roma'ya başkaldıran Spartacus gibi güçlü kölelerin özel olanları onure edici alıcılara vardı. Eğitilmek üzere getirildiği okullarda Romalılar tarafından aşağılandığı çeşitli

---

¹³⁶ Malay-Sılay 1991, 102.

¹³⁷ Swaddling 1999, 94.

¹³⁸ Carter 2004, 41-68.

¹³⁹ Malay-Sılay 1991, 27.

suçlardan hüküm giymiş, vatandaşlık haklarından mahrum edilmiş profesyonel dövüşçülerle bir araya geliyor ve böylece aynı sınıfın üyesi oluyorlardı. Arenadan her defasında sağ çıkmayı başarabilirlerse toplumun gözünde kahramanlaşarak büyük şan sahibi oluyorlardı. Hatta günün birinde emeklilik hakkı kazanıyorlardı¹⁴⁰.

5.5 Gladyatör Spartacus Ayaklanması

Romalılarda, gerek devletin ve gerekse bireylerin ellerinde bulunan çok sayıda gladyatör, aynı zamanda sahipleri için de bir güvence oluşturmaktaydı. Nitekim özellikle MÖ. 1. yüzyıldaki iç savaş ortamında hem devletin, hem de politik mücadele içindeki varlıklı kişilerin bu gladyatör gücünden hayli yararlandıkları bilinmektedir¹⁴¹. Ama aynı zamanda, çoğunluğu köle statüsünde olan ve sürekli ölümlerle burun buruna yaşayan gladyatörlerin ayaklanma olasılığı hiçbir zaman gözden uzak tutulmuyor ve bu nedenle çok sıkı önlemler alınıyordu¹⁴². Bu konuda en çok önem verilen şey, bir okulda bulunan gladyatörlerin aynı dili konuşan kimseler olmamalarıydı. Çünkü biliniyordu ki, bu kişiler birbirlerinin dilini bilir ve bir dayanışma içine girerlerse devlet hayli güç durumlara düşebilirdi. Nitekim MÖ. 73 yılında Capua kentindeki gladyatör okulunda başlatılan gladyatör isyanı giderek büyümüş ve üç yıl kadar süren büyük bir köle ayaklanmasına dönüşmüştü¹⁴³.

Spartacus adındaki Trakyalı bir gladyatör (Thrax) olan zeki ve cesur, birinin başlattığı ve yönettiği büyük ayaklanma, tarih boyunca, efendilerine başkaldıran köleler için bir örnek oluşturmuş ve birçok film ve romana konu olmuştur¹⁴⁴. Spartacus ayaklanması, Plutarkhos ve Appianos adındaki iki ünlü tarihçi tarafından ayrıntılı bir biçimde nakledilir. Bu iki yazarın verdikleri bilgilerden yararlanarak, Spartacus ayaklanmasını kısaca nakledeyim:

Lentulus Batiatus adındaki bir editör, çoğunluğu Kelt ya da Trakyalı olan birçok köle satın almış ve bunları arenalarda dövüştürmek üzere Capua'da hapsedmişti. Bunlardan 70 kadarı kaçmayı başarmışlar ve yolda rastladıkları bir silâh arabasına el koyarak silâhlanmışlardı. Bu kaçakların başında, Trakya'nın Nomad kabilelerinden gelme, cesur, güçlü kuvvetli, akıllı ve insancıl biri olan Spartacus adında bir gladyatör bulunmaktaydı. Trakya'da Romalılara esir düşmüş ve bir köle pazarında satılmış olan Spartacus ve adamları, ayaklanan çok sayıda köle sayesinde kısa zamanda

---

¹⁴⁰ Meier 1890, 162-166.

¹⁴¹ Malay-Silay 1991, 52.

¹⁴² Auger 1994, 41.

¹⁴³ Eckardt 2005, 78.

¹⁴⁴ Magie 1950, 65.

büyük bir güç oluşturmuşlar ve ayaklanmanın hemen ardından gönderilen birçok Roma birliğini yenilgiye uğratmışlardı¹⁴⁵.

Ancak gerçekçi biri olan Spartacus, Roma askeri gücünün üstesinden gelmeyi hiçbir zaman hayal etmemişti. Bu nedenle, ordusunu Alp dağlarına doğru götürmeye çalışmış ve kendi yurtları olan Trakya ve Gallia'ya ulaşmayı amaçlamıştı. Ama adamları kendilerinden öylesine emindiler ki, Spartacus'a karşı çıkmışlar ve İtalya'nın her yerini yağmalamaya girişmişlerdi¹⁴⁶. Bu arada Roma'da bir panik başlamış ve ardı ardına yitirilen birçok savaştan sonra, Roma'da büyük bir şöhret sahibi olan Crassus isyanı bastırmakla görevlendirilmişti. 120.000 kişiden fazla bir askerî gücü olan Spartacus, Crassus'a karşı birçok önemli başarı kazanmışsa da, adamlarının görüş ayrılıkları yüzünden parçalanmış ve kazanma şansını yitirmişti¹⁴⁷. Bu arada, Romalı büyük komutan Pompeius'un da gelmesi ile büyük üstünlük sağlayan Romalılar, giriştikleri büyük bir savaş sonunda Spartacus ve taraftarlarını kesin bir yenilgiye uğratmışlar ve yaklaşık üç yıl kadar süren bu ayaklanmayı bastırmışlardı. Bu son savaşta, başta Spartacus olmak üzere, isyancılar canla başla savaşmışlar ama dört bin kişi dışında tümü öldürülmüşlerdi¹⁴⁸. Bu dört bin kişi ise, Roma'dan Capua'ya giden yol üzerine dizilerek idam edilmişlerdi¹⁴⁹.

Lucullus, ordusu ile gelip, Pontos ordusu ile kıyı arasına girdi. Böylece Pontos ordusunun kıyı ile irtibatı kesilmiş oldu. Lucullus, Pontos ile uğraşırken, İtalya'da, meşhur Spartacus köle isyanı çıktı. Spartaküs, Trakya kökenliydi. Belki de Mithradates 'in ordusunda savaşırken esir düşüp, gladyatör yapılmıştı. İki şefi, Oenomaos ve Crixus, Anadolu'daki Galatlardan geliyorlardı. Onlar da Mithradates'in ordusunda savaşırken esir düşmüşlerdi. Spartacus ve çevresindeki isyancı köleler, başlangıçta, gladyatördüler. Yani, savaşmayı iyi biliyorlardı. İlk önce, kaçıp, Vezüv dağına sığındılar. Yığınla köle, kadın, erkek, çoluk, çocuk, kaçıp, Spartacus'a sığınıyorlardı¹⁵⁰.

Spartacus'a özgür köylülerin de katıldığı söylenir. Yerel milisler, başkaldıranlara karşı savaşmayı reddediyorlardı. Spartacus köle isyanının moral köklerini, 15-20 yıl geriye gidip, Cinna ve Marius'ün Sylla'ya karşı topladığı orduda aramak gerekir. Kölelerin ordu kurup, savaşabilecekleri fikri o zaman başlamıştır.

Spartacus M.Ö. 73 yılını hazırlıklarını tamamlamakla geçirdi. Silahlanıyor, ordusunu disiplin altına alıyordu. Ele geçen ganimetler eşit dağıtılıyordu. Altın ve gümüşün kullanımını

---

¹⁴⁵ Malay-Sılay 1991, 32.

¹⁴⁶ Günther 1985, 123-138.

¹⁴⁷ Frisch 1974, 111.

¹⁴⁸ Baker 2003; Uzunbaş 2005, 15-58.

¹⁴⁹ Malay-Sılay 1991, 32.

¹⁵⁰ Kısakürek 2009, 87.

yasaklamıştı. İç işlerini ikna yöntemi ile hallediyordu. Kölelerin bazen yaptıkları kanlı eylemlere karşı çıkıyor, " Ülkeyi kendi ülkeniz gibi görüp, gözetin " diyordu.

Spartacus, çok güçlenmişti, ordusunun sayısı 100.000 savaşçıyı bulmuştu. Roma, sonunda, üzerlerine, tüm güçlerini yollamaktan başka çare bulamadı. Spartacus, kendisini çevirmeye gelen iki consül ordusunu ağır yenilgiye uğrattı. Ve köle isyanları tarihinde ilk defa, köleler saldırıya geçtiler. Kuzeye çıkmaya başladı ve Po ovasına geldi. Burada da, önünü kesmeye uğraşan bir Roma ordusunu yendi. Alp dağlarını aşip gideceği ve herkesin kendi ülkesine döneceği düşünülürken, güneye döndü. Sicilya'ya doğru gidiyordu, yolda bir Roma ordusunu daha yendi¹⁵¹.

Roma dışarıdaki ordularını yardıma çağırılmıştı. İspanya, Trakya orduları geldiler, bu sırada köleler arasında çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle, Spartacus'un ordusundan ayrılmalar oldu¹⁵². Sonunda, Roma orduları birleşerek, Spartacus ve ordusunu yok ettiler. Spartacus, savaş meydanında öldü ve Ordusu dağıldı. Kimi köleleri, Roma askerleri kılıçtan geçirdi. Kimileri, kaçıp, dağlara sığındılar. Consül Crassus yakalayabildiği 6.000 köleyi, Roma'ya giden yolda, çarpmıha gerdi. Kuzeye doğru çekilmeye çalışanları da, Pompeius yok etti.

Kölelerin hareketi bir defa daha yenilmişti. Ama manevi olarak, Spartacus hareketi, kendinden sonra gelen başkaldırmalara esin kaynağı oldu. Ezilen sınıflar, hep, Spartacus hareketini hatırladılar, yâd ettiler¹⁵³.

M.Ö. 2.yüzyılda gladyatör gösterileri daha bereketli ve gösterişli bir hale dönüştükçe, gladyatör eğiticilerinin gözetiminde, fiziksel açıdan güçlü kölelerin eğitilmesi için özel gladyatör okulları kuruldu¹⁵⁴. Özellikle M.Ö. 1 yüzyıldaki iç savaş ortamının hem devletin, hem de politik mücadele içindeki varlıklı kişilerin bu gladyatör gücünden hayli yararlandıkları bilinmektedir. Ama aynı zamanda çoğunluğu köle statüsünde olan ve sürekli ölümle burun buruna yaşayan gladyatörlerin ayaklanma olasılığı hiçbir zaman göz ardı edilmiyor ve sıkı önlemler almıyordu. Bu konuda en önem verilen şey, bir okulda bulunan gladyatörlerin aynı dili konuşan kimseler olmamalarıydı¹⁵⁵. Çünkü biliniyordu ki, bu kişiler birbirlerinin dilini bilir ve bir dayanışma içine girerlerse devlet hayli güç duruma düşebilirdi¹⁵⁶.

---

¹⁵¹ Malay 1992, 67.

¹⁵² Kretzschmer 2000, 78.

¹⁵³ Kısakürek 2009, 87-88.

¹⁵⁴ Meijer 2008, 34.

¹⁵⁵ Malay-Sılay 1991, 32.

¹⁵⁶ Malay-Sılay 1991, 32.

En eski okullardan biri Capua'daydı. Burada Yunanlılar, Makedonyalılar, Trakyalılar, İspanyollar, Galyalılar ve Suriyeliler arenada gösteri yapmaları için eğitilirdi¹⁵⁷. Roma ordusunda bir asker olan Spartacus, ordudan kaçmış ve bir haydut olmuştur. Yakalanınca, köle olarak satılmak üzere Roma'ya götürülmüş ve sonunda kendisini Capua'daki bir gladyatör okulunda bulmuştur¹⁵⁸. Lentlus Batiatus adındaki editör, çoğu Trakyalı olan birçok köle satın almış ve bunları arenalarda dövüştürmek üzere Capua'da hapsedmişti¹⁵⁹. Spartacus'un başını çektiği gladyatör isyanı, M.Ö. 73'te meydana gelmiştir. Gördükleri muamelenin zalimliğine daha fazla dayanamayan yaklaşık iki yüz kadar gladyatör, bir kaçış planladılar¹⁶⁰. Bu planı üç kişi yapmıştı: Spartacus, Crixus ve Oenomaus¹⁶¹. Ancak plan açığa çıkmış ve yalnız 78 tanesi kaçmayı başarmıştı¹⁶². İsyancılar kaçarken yanlarına sadece mutfak bıçaklarını alabilmişlerdi. Çünkü arenada kullandıkları silahlar asla ulaşamayacakları yerlerde çok dikkatli bir şekilde saklanıyordu. Kaçış haberi Roma yetkililerine kısa sürede ulaşmıştı¹⁶³.

İsyancı gladyatörler Vezüv Dağına gittiler ve kraterin içine kamp kurdular; bu, zannedileceği gibi o kadar da aptalca bir hareket sayılmazdı, çünkü o dönemlerde bu volkanın sönmüş olduğuna inanılıyordu. Bu kampta üzerlerine gelen birlikleri püskürttüler ve bu sayede doğru dürüst silahlar edindiler. Kısa süre sonra Roma'dan kaçak gladyatörlerle başa çıkması için Praetor (sulh yargıcı) Publius Varinius tarafından Cladius Glaber adında bir kumandan gönderildi¹⁶⁴. Glaber'in arkasında Spartacus ve adamlarının hiç de dengi olmayan 3000 askerlik bir ordu vardı. Plutarch, nasıl muhteşem bir zafer kazanıldığını şöyle anlatır:

" Cladius Glaber, gladyatörlerin sıkışıp kaldıkları tepenin etrafını kuşattı. Bu tepeye çıkmanın tek bir yolu vardı¹⁶⁵ ve bu da dar, zorlu ve sıkı korunan bir yoldu; diğer tüm yönler sarp uçurumlarla çevriliydi. Ancak tepenin doruğunda yabancı asmalar vardı ve gladyatörler, işe yarar tüm dalları keserek tepenin üstünden aşağıdaki ovaya inmeye yetecek uzunlukta sağlam merdivenler yaptılar. Bu merdivenler sayesinde tepede silahların başında bekleyen bir adam hariç hepsi, sağ salim ovaya inmeyi başardılar ve herkes inince tepedeki adamda silahları onlara atmaya başladı, ardından da işini bitirince o da hemen ovaya indi. Romalıların bu olup bitenden hiç haberi yoktu ve bundan dolayı gladyatörler, arkalarından dolaşarak onları bu beklenmeyen saldırıyla

---

¹⁵⁷ Meijer 2008, 34.

¹⁵⁸ Baker 2003, 67.

¹⁵⁹ Malay-Sılay, 1991, 33.

¹⁶⁰ Baker 2003, 68.

¹⁶¹ Mijer 2008, 34.

¹⁶² Baker 2003, 68.

¹⁶³ Meijer 2008, 34.

¹⁶⁴ Baker 2003, 68.

¹⁶⁵ Baker 2003, 68.

bozguna uğrattılar; önce onları kovaladılar, sonrada kamplarını ele geçirdiler¹⁶⁶. Artık hepsi güçlü kuvvetli, ayağı çabuk olan ve o bölgelerde yaşayan çok sayıda adam da onlara katılmıştı. Bunlardan bir kısmını düzenli piyade birlikleri haline getirdiler ve diğerlerini de izciler ve hafif birlikler olarak düzenlediler".

Gerçekçi biri olan Spartacus, Roma askeri gücünün üstesinden gelmeyi hiçbir zaman hayal etmemişti. Bu nedenle, ordusunu Alp Dağlarına doğru götürmeye çalışmış ve kendi yurtları olan Trakya ve Galia'ya ulaşmayı amaçlamıştı. Ama adamları kendilerinden öylesine emindiler ki, Spartacus'a karşı çıkmışlar ve İtalya'nın her yerini yağmalamaya girişmişlerdi. Bu arada Roma'da bir panik başlamış ve ardı ardına yitirilen birçok savaştan sonra, Roma'da büyük bir şöhret sahibi olan Crasus isyanı bastırmakla görevlendirilmiştir. 120.000 kişiden fazla bir askeri gücü olan Spartacus, Crassus'a karşı birçok önemli başarı kazanmışsa da, adamlarının görüş ayrılıkları yüzünden parçalanmış ve kazanma şansını yitirmişti¹⁶⁷. Bu arada Romalı büyük komutan Pompeius'un da gelmesi ile büyük üstünlük sağlayan Romalılar, giriştikleri büyük bir savaş sonunda Spartacus ve taraftarlarını kesin bir yenilgiye uğratmışlar ve yaklaşık üç yıl kadar süren bu ayaklanmayı bastırmışlardır. 4 bin kişi sağ kalmış bu savaştan ve bu 4 bin kişi ise Roma'dan Capu'ya giden yol üzerine dizilerek idam edilmişlerdi¹⁶⁸.

---

¹⁶⁶ Baker 2003, 69.

¹⁶⁷ Meijer 2008, 63.

¹⁶⁸ Malay-Sılay 1991, 334.

6. ANADOLU'DAKİ GLADYATÖR OKULLARI

Romanın ilk gladyatör okulları Capua, Praeneste, Pompei ve Ravenna gibi bilinen kentlerde açılmıştır. Bu kentlerde açılmasının nedeni ise hiç kuşkusuz iklimin elverişli olmasıydı. Gladyatör okulundaki kurallar sert cezaları da yanında getiriyordu. Kendi aralarında tehlike yaratmayacak bir biçimde eşleştirilerek aynı bir sınıf şeklinde yaşamaya zorlanan gladyatörler, burada kötü sayılabilecek hücrelerde ve koşullarda yaşamaya mecburdur. Kendi aralarında ilişki kurmaları, birlikte yemek yemekleri, sohbet etmeleri yasaktı. Yaşadıkları hücreler silahlı muhafızlar tarafından beklenmesine rağmen yine de ellerine ahşaptan silahlar verilir. Genel olarak okullarda eğitim yoğun bir şekilde verilmekteydi. Burada alınan dövüş stilleri hayatta kalmalarını, hatta özgürlüklerine kavuşmalarını sağlıyordu¹⁶⁹. Anadolu'da da bu anlamda gladyatörlerin yetiştiği ve eğitim aldıkları bazı bölgelerde okullar bulunmaktadır.

6.1 Efes

Ionia bölgesinin güneyine doğru Kaystros ırmağının denize döküldüğü şimdi alüvyonlarla dolmuş delta görünümündeki körfezin kuzeybatısında Selinousia gölünün ardında bulunur Ephesos antik kenti. Geçmişi en az MÖ. 3. Bin yıla uzanan kent Asia'nın en büyük ticaret merkezidir. MÖ. 133 yılından itibaren Roma'nın Asia eyaleti sınırlarına alındı ve ilerleyen zamanlarda Conventus (yargı bölgesi) haline geldi¹⁷⁰.

Gladyatör oyunları ilk kez MÖ.105 yılında Roma'nın resmi şenlikleri içine alınmıştır. Roma merkez ve eyaletlerde çok yaygın hale gelen oyunlar için Augustus döneminde henüz arenalar gibi özel yapılar yoktur. Bunların yapımı Roma imparatorluk çağında artmıştır. Anadolu'daki ilk gladiatör oyunlarının MÖ. 71-70 yıllarında Efes'de Vali Lucullus'un desteğiyle yapıldığı bilinmektedir. Roma çağında Asia eyaletinin başkenti olan Efes'de Venatio ve Gladyatör oyunlarının büyük ilgi gördüğü anlaşılmaktadır. Bunda imparatorların Efes'e olan yakın ilgisi Efes'deki imparator kültürünün zenginliği ve bu oyunlara sponsorluk yapmasında önemli rol oynamıştır.

Efes'de bu oyunlar tiyatro ve stadium da yapılmıştır. Tiyatronun bu amaçla kullanımı için orchestra ile cavea arasındaki basamaklar iptal edilerek buraya 2 m yüksekliğinde düz bir duvar

---

¹⁶⁹ Dürüşken 1995, 37.

¹⁷⁰ Sevin 2001, 94.

inşa edilmiştir. Ancak oyunların daha çok stadium da yapıldığı ve bu amaçla arena haline getirildiği anlaşılmıştır¹⁷¹.

Gladyatör kabartmalarının en çok bulunduğu yerlerden biri de Efes antik kenti çevresidir. Bunlardan bir kısmı Efes Tiyatrosu yakınlarında bulunmuştur. Burada bulunmalarının sebebi süsleme amaçlı olduğu kabul edilir. Ayrıca Efes Müzesi'nde sergilenen gladyatör kabartmaları ve stellerden başka dünyanın çeşitli müzelerinde Efes kökenli kabartmaların varlığı bilinmektedir. Efes'de gladyatörlerle ilgili birçok kabartma bulunmuştur. Bunları sütunlu cadde üzerinde stel ise daha çok gladyatör mezarlığında bulunmuştur¹⁷². Bu mezarlık stadiumun yaklaşık 300 m. doğusunda aşağı-yukarı 6.5 m. eninde büyük kireçtaşı levhalarla kaplanmış büyük yol ve dini alay yolunun oluşturduğu açıda, Panayırdağı'nın kuzeyinde yer almaktadır. Burada birçok basit mezar yapısı sıkışık bir düzende bulunmaktadır¹⁷³. Mezarlarda sadece iki rölyef mezar duvarında bulunmuş diğerleri ise molozların arasında bulunmuştur¹⁷⁴.

Ayrıca Efes'de ele geçen bir stelde ise Doctor tarafından eğitim verilen gladyatörün antrenman sahnesi betimlenmiştir. Aydın yolunun kenarından gladyatör kışlası olduğu sanılan bir yapıda ise taban mozaikleri bulunmuştur. Buradan bağlantı kurularak ele geçen birçok gladiator mezarı, steli, eğitim sahnesi, mozaik, kandil, ve figürinden yola çıkarak Efes antik kentinde gladyatörlerin de eğitim aldığı yapıların olduğu bu yapıların ise gymnasium olarak bilinen spor tesislerinin aynı zamanda Ludus olarak kullanıldığı düşünülmüştür.

Efes'te bulunan en önemli luduslar Vadius, Liman ve Tiyatro Gymnasiumlarıdır. Kuşadası yolundan kente doğru ayrılan yolda ilk olarak Vadius Gymnasium'u ile karşılaşılır. Bu ludus MS. 2. yy. da kentin zenginlerinden Publius Vadius Antoninus tarafından kente armağan olarak yaptırılmıştır¹⁷⁵. Vadius Gymnasium'unun kuzey tarafı kent surlarına dayanan 135x75 m'lik bir alan üzerine inşa edilmiş olan yapı, Efes'deki gymnasionların çoğu gibi hamam/gymnasion kompleksi olup banyo odaları ve palaestrası doğu-batı doğrultusundaki eksen üzerine simetrik olarak dizilmiştir¹⁷⁶. Banyo odaları gladyatörlerin hücreleri olarak kullanılmış olmalıdır. 40x50 m. boyutunda bir avlu bulunmaktadır. Gladyatör eğitimlerinin bu avluda yapıldığı düşünülür. Propylon'un yanında 17 m. uzunluğunda Latrina bulunmaktadır. Ayrıca gymnasiumun yanında hamam yapısı bulunmaktadır. Bu yapı gladyatörlerin yıkanması amacıyla kullanıldığı düşünülür.

---

¹⁷¹ Büyükkolancı 2002, 83.

¹⁷² Türkoğlu 1999, 89.

¹⁷³ Pietsch 2002, 15.

¹⁷⁴ Büyükkolancı 2002, 83.

¹⁷⁵ Türkoğlu 1999, 89.

¹⁷⁶ Bean 2001, 150.

Hamam binasının eksenini üzerinde üç banyo odası vardır. Soğukluk, ılıkılık ve sıcaklık olarak ayrılmıştır¹⁷⁷.

Tiyatro Gymnasium'u MS. 79 yılında yapılmıştır. Efes'de yaygın olan hamam/gymnasium tipine uymaktadır. 70x30 m. boyutlarındaki avlusu, üç tarafında mozaik döşemesi olan stolarla çevrilmiştir. Hamam cephesinin önünde dört sıra oturma basamakları bulunmaktadır. Tribünlü olması bu ludusun özel bir işlevinin olduğunu göstermektedir¹⁷⁸. Yapının kuzey ve güneyinde enlemesine bir dizi sıralanmış büyük mekan vardır. Ortadaki büyük salonda sıcak su havuzları yer alır. Dış taraftaki dar odalar ise soyunma ya da gladyatör hücreleri olduğu düşünülür. İdmanlar aynı zamanda hemen yandaki Verulanus stoalarında da yapılmış olabilir. Bu alan 200x240 m. boyutlarındadır¹⁷⁹.

Liman Gymnasiumu ise 40x20 m. boyutlarında iki katlı karmaşık bir yapıdır. İdman alanı ise 90x90 m. uzunluğundadır. Önemli luduslardan biri olduğu düşünülür¹⁸⁰.

6.2 Pergamon

Mysia'nın güneybatı ucunda kendi adıyla Pergamene yöresindeki Pergamon bölgenin olduğu kadar Küçük Asia'nın en önde gelen kentlerinden biriydi. Denizden yaklaşık 15 km. kadar içeride Teuthrania denen verimli Kaikos vadisinde bu ırmak ve kolları Keteios (Kestel Çayı) ile Selinus'un (Bergama Çayı) birleştiği yerde kurulmuştur. Konumunun sağladığı olanaklar yüzünden ekonomik açıdan büyük bir konuma ulaşmıştır. Kentin ilk kez MÖ. 5 . yy. da sikke bastığı bilinmektedir. III. Attalos'un vasiyetiyle MÖ. 133 yılında Roma'ya bırakılmıştır.

Pergamon Gymnasium'unun Roma döneminde gladyatör okulu olarak kullanıldığı bağlantısını iki şekilde kurulması düşünülür. İlki antik çağın ünlü cerrahının Pergamon'da gladyatör cerrahlığı yaptığı bilgisiyle kurulan bağlantı. İkinci bağlantı ise Roma döneminde yapılan Amphitheater'dır¹⁸¹.

Antik dönemin en ünlü cerrahlarından biri Pergamonlu Galenos'dur. Galenos (MS.129-216) ilk eğitimini, mimar ve matematikçi olan babasından aldıktan sonra İzmir (Smyrna) ve İskenderiye (Alexandria) kentlerinde tıp ve cerrahi öğrenimi görmüş ve Hippokrates öğretilerine de sadık kalarak mesleğini geliştirmiştir. Galenos'un kendi cerrahi deneyimlerini de

---

¹⁷⁷ Scherrer 2000, 168.

¹⁷⁸ Scherrer 2000, 170.

¹⁷⁹ Scherrer 2000, 168.

¹⁸⁰ Gümüş 1993, 39.

¹⁸¹ Sevin 2001, 53.

aktardığı eserlerinin bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Roma'da hekimlik yaparken (MS.162-166/169-179) yazdığı eserleri bin yılı aşkın bir süre cerrahinin en önemli başvuru kaynağı olarak kullanılmıştır. Çoğu hekimin iyileştiremediği hastaları Roma'ya giden Galenos'un tedavi edebilmesi imparatorunda dikkatini çeker. Marcus Aurelius zamanında saray hekimi, ardından Commodus'un özel hekimi olarak görevine devam eder. Roma'ya gitmeden önce Bergama'da gladiator cerrahisi olarak çalışmış ve bu deneyimi önceleri çoğu ölümle sonuçlanan müdahalelerine karşın başarılı tedaviler uygulamasını sağlamıştır. Galenos'un gladyatörlere uyguladığı cerrahi müdahalelerin Bergama'nın neresinde yapıldığı ise daha önce ayrıntılı bir şekilde tartışmaya açılmamıştı. Bergama'da gladyatörlerin tedavisinin yapılabileceği mekanlar için ilk akla gelen yer dinsel ve mistik bir tıp ağırlıklı tedavi anlayışındaki Asklepion'dur.

Pergamon kenti tepesinin üzerinde bulunan ve aynı zamanda Dionysos kültüne adanmış Kutsal Alan'ın da bir bölümünü oluşturan dik hellenistik tiyatro, II. Eumenes döneminde yapılmıştı. Buna Roma imparatorluk dönemi süresince daha başka tiyatrolar eklendi ve benzer binalar yapıldı. Roma döneminde Pergamon'da gladyatör savaşları ve araba yarışları gibi halk eğlenceleri ve tiyatro oyunları ortaya çıkmıştır. Bütün bunlar için bir amphitheater ile bir stadiumun inşası gerekli olmuştu. Her ikisi de Roma döneminin yeni kentinin kenarında Asklepion'a giden yolun yarısında yapılmıştır.

Kurulan bu bağlantılar Pergamon'da yapılan gladyatör dövüşlerinin büyük bir organizasyon şeklinde düzenlendiğini ve gladyatörlerin Pergamon'un en büyük yapılarından biri olan Gymnasium'un ludus olarak kullanıldığı düşünülür¹⁸².

Gymnasium yapıları aşağı yukarı kentin güneydoğu yamacında Eumenes'in yeni kenti içinde yer almaktadır. Arazinin dikliği nedeniyle aşağıdan yukarıya doğru büyüyen üç terasla kademelendirilmiştir. Yapı aşağı akropole kadar iniyordu. Bugünkü haliyle Hellenistik ve Roma döneminden günümüze gelen en büyük ve etkileyici Gymnasium kalıntısıdır. Üç terasdan üstteki yukarı gymnasium gençlere, altındaki orta gymnasium ergenlik çağındaki çocuklara ve en aşağıdaki gymnasium da küçük çocukların spor ve kültürel çalışmalarına ayrılmıştır. Gymnasiumdaki bütün binaların tarihi Hellenistik döneme uzanmakta olup Roma döneminde geniş çaplı restorasyonların yapıldığı en büyük değişimi Yukarı Gymnasium'un yaşadığı bilinmektedir¹⁸³.

---

¹⁸² Radt 2002, 46.

¹⁸³ Sevin 2001, 54.

En alttaki ufak teras, anayol değişikliğe uğramadan eski güzergahım koruduğu için, anayol ile Orta Gymnasium arasında oluşan bir artık arazi parçasının içine yerleştirilmişti. En üstteki Gymnasium terasının yukarısındaki Hera Tapmağı, çok sıkışık konumu ve imar yönünden belirgin biçimde kaydırılması nedeniyle, Gymnasium'dan sonra yapılmış olmalıdır. Tapınağın üzerindeki yazıt ile yapım tarihi, II. Eumenes'in halefi II. Attalos'un yönetim dönemine kesin şekilde tarihlenmektedir. Bu durumda, kentin II. Eumenes döneminde yapılan genişletme çalışmaları sırasında, Gymnasium'un da onun tarafından inşa edildiğini kesin biçimde söylemek mümkündür¹⁸⁴.

Roma döneminde birçok tadilat ve genişletme çalışmaları olmuşsa da binanın o zaman da, bugün hala görülen ölçülere sahip bulunduğu sanılmaktadır.

Yamaç konumu nedeniyle başından beri çok büyük çabalarla gerçekleştirilmesi

gereken destek duvar sisteminin tamamı binayı çevreleyen duvarlar dahil olmak üzere II. Eumenes dönemindeki inşaata dahil edilmelidir¹⁸⁵.

Kurulan bu bağlantılar Pergamon'da yapılan Gladyatör dövüşlerinin büyük bir organizasyon şeklinde düzenlendiğini ve gladyatörlerin Pergamon'un en büyük yapılarından biri olan Gymnasium'un ludus olarak kullanıldığı düşünülür.

Gymnasium binalarının tamamı, yaklaşık 210 m. uzunluğunda ve 150 m. genişliğindedir. Bu genişliğin sözü edilen ve yükseklik aralar her seferinde, 12 - 14 m. olan üç terasla, araziden elde edilmesi gerekmekteydi. Ana teras en üstteydi, genişliği 80 metredir. Orta teras yaklaşık 150 m. boyunda, en çok 40 m. enindeydi. En alt teras üçgen biçimi ile bir yama gibi durmaktaydı ama binanın bütünü ile birlikte inşaa edilmişti. Maksimum, 75 m. uzunluğa ve 10 -25 m. genişliğe sahipti. Ana terastaki Yukarı Gymnasium'un bulunduğu Hellenistik yapıların orijinallerinden, günümüze pek azı kalmıştır. Zira bu teras Roma döneminde yeniden inşaa edilmiştir.

a-) Üst Gymnasium; bu bölüm Gymnasium'un güneyinde bir destek duvan sistemiyle desteklenmekte ve doğudan, anayol tarafından gelen, kendisine ait rampalı yol biçiminde bir girişe sahip bulunmaktaydı. Rampalı yol bir kat aşağıda bulunan 212 m. uzunluktaki bodrum katının, doğuda sona erdiği noktada destek sistemine kavuşmaktadır. Bu bodrum, arazinin teraslanmasına hizmet ediyordu. Aynı zamanda, "Bodrum Stadiumu" olarak da anılmaktadır. Hellenistik dönemde Palaestra'ınn kuzey, batı ve doğu yanları andezitten yapılmış iki katlı Dorik galerilerle çevrilmişti.

---

¹⁸⁴ Radt 2002, 113.

¹⁸⁵ Cimok 1994, 56.

Avlu ve galeriler, sıkıştırılmış toprak tabanlara sahipti. Kuzey tarafın ortasında, galerinin önünde yarım yuvarlak bir mermer eksedra bulunuyordu. Bu herhalde önemli etkinliklerde şeref koltuğu idi. Galeri basamaklarının yan taraflarında, yağmur suları için, boydan boya taş arklar vardı. Kuzeydoğu köşesinde, çeyrek daire biçiminde bir ayak yıkama yeri bulunuyordu.

MS. 2. Yüzyılda, büyük bir olasılıkla Traianus döneminde Hellenistik galeriler yıkılmış ve aynı temel planı üzerine mermer galeriler yapılmıştı. Galerilerin üst ve alt katları, zaman zaman tahmin edildiği gibi, değişik yapı dönemlerine mal edilmemelidir. Aynı zamanda Palestra'nın doğusunda, Hellenistik galerilere ait pek çok inşaat malzemesinin kullanıldığı büyük Roma hamamları yapılmıştır. Palaestra denilen kısım bedeni çalıştırır, hamamlar ise bedeni temizlerdi ve aynı zamanda sosyal alanlardandı. Roma dönemi galerileri iki katlı ve Korinth düzenliydi. Yukarı Gymnasium'un avlu bölümü topraktı. Hellenistik dönemde pentatlon, disk, uzun atlama, cirit atma, güreş, boks, halter ve top oyunları gibi sporlar ve antrenmanları yapılırken Roma döneminde gladyatör antrenmanları yapıldığı düşünülür. Avlunun çevresindeki en önemli törenlerin yapıldığı oda, kuzey stoasının orta yerindeydi. Bir alınlık parçası üzerinde bulunan yazıdan, bunu izleyen odanın imparatorluk kültürüne ayrıldığı anlaşılmıştır¹⁸⁶.

b-) Orta Gymnasium; ergenlik çağına gelmiş çocuklara ayrılmış olan Orta Gymnasium biraz aşağıdaki terasta kurulmuş olup Hellenistik karakterinden fazla bir şey yitirdiği söylenemez¹⁸⁷.

Avlunun açık merdivenleri üzerinde, Dorik sütunların taşıdığı, yine dairesel bir ön çatı yükseliyordu. Oradan üstü kemerlerle örtülü bir podestli merdiven, merdiven kulesi içinde birkaç defa kırılarak, yukarıya Orta Gymnasium'a çıkıyordu. Orta teras 36 m. eninde ve 150 m. den uzundur. Destek payelerin arkasındaki odalar, merdiven kulesinden hiç değilse belli bir mesafeden en doğudakine, merdiven kulesinden de ulaşılabilen bodrum odalarına sahiptir.

Orta terasın batısının tamamı, galiba bir spor sahası olarak kullanılıyordu. Merdiven kulesinin öteki tarafında bulunan doğu kısmı, küçük bir tapınağın ve kült amacına hizmet eden odaların bulunduğu kutsal bir alandı. Terasın kuzeyi, batıda yüksekliği 40 m.yi aşan bir yapıyla son buluyordu. Bu yapı stadium uzunluğundaki (194 m) bir galeriydi¹⁸⁸.

Yukarı çıkışın hemen yanında sağda altyapı duvarının içinde, herhalde su ile çalışan saate ait olan su boruları için yuvalar bulunmaktadır. Belki bu saat orta terasta yapılan bazı spor

---

¹⁸⁶ Radt 2002, 114.

¹⁸⁷ Sevin 2001, 78.

¹⁸⁸ Cimok 1994, 54.

yarışmaları ya da antrenmanlar için zaman kontrolünü sağlıyordu. Orta terasın doğu ucuna doğru, küçük bir mermer tapınak yer almaktaydı. Temellerinin yapılış tarzı tonik düzende bir ante tapınağı olması, bu yapının Gymnasium'un II. Eumenes dönemindeki ilk yapılışına ait bulunduğunu göstermektedir.

Geç Roma döneminde orta terasta çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Tapmağın güneyinde ve merdiven kulesine kadarki kısım, biraz daha aşağıda kalan bir galeri inşaa edilmişti. Eski alt yapı galeri katına dönmüş ve artık önüne yapılan iki küçük merdivenle ulaşılabilir olmuştu. c-) Aşağı Gymnasium; çocuklara ayrılmış olan aşağı teras, güney ucuyla, kent çeşmesi yanındaki giriş yerine kadar teras seviyesine yükselen anayolun 12 m. daha yukarısındaıdı. Bu noktada, Orta Gymnasium'a giden tonozlu merdivene götüren açık merdiveni ve Aşağı Gymnasium'un girişini de çevreleyen, çeyrek daire biçiminde bir avlusu bulunuyordu¹⁸⁹.

Aşağı terasın kuzey duvarındaki Hellenistik düzenlemeler, kazı sırasında oldukça iyi durumdaydılar¹⁹⁰. Destek payeleri arasında üzerlerinde heykeller, yazıtlar ve adak armağanları duran, 70 cm yüksekliğinde basamaklar vardı. Duvar ve balkoların çeşitli yerlerinde bağlantı izleri görölmekteydi. Girişten itibaren niçin içinde, in situ durumda, mermer bir stel korunmuştu. Bu taşın üzerinde, Kral II. Attalos zamanında, Gymnasium'un delikanlılar sınıfı olan Epheb'ler arasında kabul edilen erkek çocukların listesi bulunuyordu. Dikili taşın sağ ve solunda, podyumun üzerinde, bağlantı kalıntılarında anlaşıldığı üzere, birer bronz heykel vardı. Mermerden yapılmış küçük sütunların küçük parça buluntularında anlaşıldığına göre, alt terasın üzerindeki yüksek istinat duvarının üst kısımlarında, Orta Gymnasium'un bodrumuna açılan birbiriyle bağlantılı pencereler, aynı yerin avlusuna yönelik sütunlu, büyük açıklıklarla aralanmıřtı¹⁹¹.

şimdiye kadar sözü edilen bütün tesisler, alt terasın Hellenistik dönem yapılaşmasına aittir. Roma döneminde değişiklikler yařamıřtır¹⁹².

Bergama kazılarında ortaya çıkarılan kandillerin uzmanlarca incelenip yapılan guruplandırmalar; Leibundgut, Loeschke ve Menzell'in eserleri örnek alınarak yapılmış olan çalışmalara göre Loeschke Typus IC gurubuna göre: Tanrı ve tanrıcalar, hayvanlar efsanevi hayvanlar, gladyatorler ve boksör figürleri kullanılmıştır. Zeus ve Ammon başı tanrı ve tanrıça olarak betimlenmiştir. Hayvan olarak at ve efsanevi hayvan figürü olarak griphon tasviri kullanılmıştır. Menzell'e göre gruplamada, çift kulplu bir kap ile belirsiz olanda ise at başı ve kılıca

---

¹⁸⁹ Radt 2002, 122.

¹⁹⁰ Cimok 1994, 55.

¹⁹¹ Cimok 1994, 55.

¹⁹² Radt 2002, 118.

benzeyen tasvir bulunur. Leibundgut tiplemesine göre: Hayvanlar alemi, geometrik bezemeler, tanrı ve tanrıcalar, gladyator aletleri bu kandillerde betimlenmiştir. Bergama'da arkeolojik kazılarda çıkarılan bu kandiller işçilik, kullanılan malzeme ve kullanılan teknik açısından sanatsal değeri yüksek olan kandillerdir¹⁹³.

6.3 Stratonikeia

Karia bölgesinde bulunmaktadır Stratonikeia ve ona bağlı kutsal alanlardan oluşmaktadır. Stratonikeia mimari yapılarından Anadolu'nun en büyük Gymnasium'u olan yapının Roma döneminde Gladyatör Okulu olarak kullanıldığı düşünülür. Kurulan bağlantı ise ortaya çıkartılan Gladyatör mezarları ve Gladyatör mezar stelleridir. En büyük Gymnasium'a sahip olması ve burada düzenlenen dövüşlerin de büyük olduğunu buna bağlı olarak gladyatör okulunun bulunduğunu, bu okul için de en uygun yapının Gymnasium olduğu düşünülür. Bulunan mezar stellerindeki yazıtlarda organizasyonun büyüklüğünü ve önemli gladyatörlerin burada dövüştüğünü göstermektedir¹⁹⁴.

Stratonikeia kentinin nekropolünün yer aldığı Börükçü mevkiinde bulunarak Muğla Müzesi'ne taşınan bazı gladyatör mezar stelleri üzerindeki yazıt ve figürler ele alınmaktadır. Olasılıkla M.S. 2. yüzyıla ait olan bu yazıtlar şöyledir:

"Üçüncü kategoriden Droseros. Beni Kader Tanrıçası 'nın oyunları, bir zamanlar sahnelerde, ama şimdi arenalarda olan Akhilleus öldürdü. "Sekizinci kategoriden Khrysos "Beşinci kategoriden Khrysopteros ". "Birinci kategoriden Vitalis. Boks müsabakalarında cesur bir adam olan Vitalius burada yatıyor. Onu güçlü ve iyi bir boksör ve adına layık Polydeukes arenada kendi elleriyle öldürdü". "Üçüncü kategoriden Amarios ", "Bu, güçlü gladyatör Eumelos 'un mezarıdır. Yakın dövüşte birçok kişiyi öldürdükten sonra Onu, uzaktan atılan bir mızrak toprağa düşürdü¹⁹⁵.

Yerleşimin kuzey suruna yakın ve kuzey kent kapısının güneybatısında, kuzey- güney yönünde dikdörtgen planlı inşa edilen Gymnasium, büyük ölçekli bir yapıdır. Stratonikeia'da 1977 yılında ilk kazma vurulan yerlerden birisi burasıdır. Dar cepheyi oluşturan kuzey kenar 105 m genişliğindedir.

---

¹⁹³ Gungör 2005, 94.

¹⁹⁴ Sevin 2001, 114.

¹⁹⁵ Aydaş 2006, 110.

Yapının toplam uzunluğunun 180 m olduğu tahmin edilmektedir. Bu şekli ile bilinen en büyük Gymnasium'dur¹⁹⁶.

Arkeolojik ve epigrafik buluntulara göre Gymnasium'un M.Ö. 2. yüzyılın 2. çeyreğinde inşa edildiği, Augustus ve M.S. 2. yüzyılda Antoninler Dönemi'nde yeni düzenlemeler ve yenilemeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Gymnasium'un kuzey kenarında, ortada yarım yuvarlak (eksedra) ve bunun her iki kenarında ikişer adet dikdörtgen olmak üzere beş mekan bulundu. Bunlar soğuk yıkanma odası (Frigidarium), yağlanma odası (Elabothesium), tarih ve felsefe gibi derslerin öğretildiği 'Genç Erkekler Odası' (Ephebeion), 'Torba Odası' (Koryceum) ve 'Pudra Odası' (Konisterium) olarak kullanılmış. Bu geniş bina içinde gladyatörlerin de ders aldıkları düşünülür. Bunlar Stratonikeia'da doğmuş, burada büyüüp yetişmiş, başka büyük kentlerde dövüğe çıkmış olmalıdır. Burada bulunan gladyatör stelleri Muğla Müzesi'nde sergileniyor¹⁹⁷.

Bulunan Gymnasium ve gladyatör mezarlığı 1800 yıl önce yaşanan gladyatör dövüşlerine ışık tutması olasıdır. Aralarında çok meşhur olanlarının da bulunduğu bu gladyatörler, Stratonikeia ve başka kentlerde dövüğe çıkmış kişilerdir. Bunlar birinci kategoriden sekizinci kategoriye kadar farklı gruplarda kişiler. Aralarında Akilleus'un öldürdüğü Droseros'un yanı sıra Vitalius, Eumelos, Amaraios, Khrysopteros ve Khrysos gibi ünlü kişiler var: Bunlardan Droseros 17 defa galip gelmiş ve en son Akilleus'a yenilerek arenadan ayrılmış birisidir.

6.4 Aspendos

Pamphylia Bölgesinde kurulmuş Aspendos, üstü oldukça düz ve oviden 40 m. kadar yükseklikte bir tepe eteğine kurulmuştur. Günümüzde ise Antalya ilinin Serik ilçesinde bulunmaktadır. Roma döneminde Aspendos kentinde de diğer kentlerde olduğu gibi gladyatör dövüşleri yapılmıştır. Aspendos Tiyatrosu da bu amaç doğrultusunda Roma döneminde gladyatör ve hayvan dövüşleri için düzenlenmiştir.

Aspendos'ta Roma döneminde düzenlenen gladyatör dövüşlerini yaşatmak amacıyla Aspendos Antik Tiyatrosu yakınlarındaki alan üzerine modern Aspendos Gladyatör Okulu (Ludus) kurulmuştur. Eğitim alacak oyuncular, beş dönümlük alanda Roma döneminde gerçekleşen gladyatör dövüşlerini canlandırmaktadır. El yapımı giysiler ve miğferler, kalkanlar, kılıçlar,

---

¹⁹⁶ Cimok 1994, 56.

¹⁹⁷ Sevin 2001, 170.

zincirler gibi aletlerin kullanıldığı gösteriler için alanda Roma dönemi mimarisi örnek alınarak 800 kişilik izleme alanı ve Roma pazarı oluşturuldu¹⁹⁸.

Üç aylık zorlu bir eğitim sürecinden geçtikten sonra arenada şovlarını sunmaya çalışan 11 Türk Gladyatör ve 60 kişilik profesyonel kadroya sahiptir. Eğitim aşaması da tur programı haline getirilmektedir¹⁹⁹. Gladyatörlere önce silah kullanma hırsı eğitimi, sonra kondisyon çalışması ve at binme dersi, bunun dışında çeşitli teorik eğitimler de verilmektedir. Kullanılan bütün malzemeler, mimari yapılar Roma döneminde kullanılan yapı tarzına en yakın biçimde inşaa edilmeye çalışılmıştır²⁰⁰. Projenin toplam maliyeti 300.000 TL dir.

---

¹⁹⁸ Sevin 2001, 170.

¹⁹⁹ Radt 2002, 118.

²⁰⁰ Cimok 1994, 57.

7. İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ VE ANADOLU'DAKİ DİĞER BÖLGELERDE BULUNAN GLADYATÖR STELLERİ

7.1 İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Gladyatör Stelleri

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde 8 adet gladyatör steli bulunmaktadır. Bunlardan iki tanesi Tralleis'den, bir tanesi Efes'den, bir tanesi Kyzikos'tan, bir tanesi de Selanik'te bulunmuş olup, günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

Kat. No: 01 Nolu eser; beyaz mermerden yapılmıştır. Selanik'te çıkarılmış olup, İstanbul'a getirilmiş gladyatör stelidir. Günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Üçgen alınlıklı bir mezar stelinin altında 5 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır. Yazıtta; "Tiberius Flavius Satüros bu anıtı Sünetos'un oğlu, Lakedaimonialı Sekutor Nikephoros, diğer adıyla Narkissos'un anısı için kendi parasıyla yaptı", yazmaktadır.

Yolcu: " Elveda Narkissos."

Narkissos: "Sanada elveda her kimsen."

Ortada ana sahnede solda Narkissos'un büstü, karşısında ise gladyatör figürü betimlenmiştir. Üçgen alınlıklı kemerin ortasında hareket yönü sağ tarafa doğru olan süvari betimlemesi görülmektedir. Pelerini rüzgarın etkisiyle uçuşan süvarinin bindiği atın hareketleri derindir. Köşelerde iki tane akroter işlenmiş olup, boş bırakılmıştır, bezemesizdir.

Kat. No: 02 Nolu eser; mermerden yapılmış bir gladyatöre ait mezar stelidir. Altta 3 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır. Yazıtta; "Hygeia'nın bu mezarı Nympheros'un anısına kendi parasıyla yaptırdığı" yazmaktadır. Ortada ayakta duran gladyatör sol eliyle bir palmiye ağacı tutmaktadır. Sağ eliyle kalkan ve mızrağını tutmaktadır. Gladyatörün başı tahrip olmuş, aşınmıştır.

Kat. No: 03 Nolu eser; mermerden yapılmış olan bu gladyatör mezar steli Tralleis (Aydın) antik kentinde bulunmuş olup günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Yüksek kabartma olarak işlenmiş anıtta gladyatör savaşçı kalkan tutan sol elini havaya kaldırmış, sağ elinde kılıç tutmaktadır. 6 adet daire şeklinde çelenk işlenmiştir. Çelenklerden birinin içindeki yazıtta bu gladyatörün bir "*Palus Quartus*"²⁰¹ olduğu anlaşılmaktadır. Gladyatör stellerinde çelenk motifinin işlenmesi onun zafer kazandığının göstergesidir. Ayrıca kalkanın üzerinde çapraz süslemeler yer almaktadır. Yine eserin alınlık kısmında da 5 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır.

---

²⁰¹ Malay-Sılay 1991, 52.

Yazıtta; "Ben Mentor, ünlü stadiumlarda herkesi yenip kadere göre öldüm. Güçlü Moira beni Hades'e sürükledi ve şimdi bu mezarda yatıyorum. Hayatım Amarantos'un kanlı ellerinde son buldu", yazmaktadır.

Kat. No: 04 Nolu eser; mermerden yapılmış olan bu gladyatör mezar steli Tralleis (Aydın) antik kentinde bulunmuş olup günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Yüksek kabartma olarak işlenmiş mezar stelinde gladiator savaşçı sol elinde kalkan tutmakta, sağ elinde de kılıç tutmaktadır. Kalkanın üzerinde "*JAIB*" yazıtı yer almaktadır. Kalkanın üzerindeki bu ifadeden bu gladyatörün bir "*Palus Secundus*"²⁰² olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca geri plandaki bir palmiye yaprağı ile çelenk kabartmaları onun kazandığı zaferleri simgelemektedir. Palmiye ve çelenk motifleri sportif müsabakalarda kazanılan zaferleri göstermektedir. 6 adet daire şeklinde çelenk işlenmiştir. Yine eserin alınlık kısmında da 5 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır.

Kat. No: 05 Nolu eser; mermerden yapılmıştır. Kyzikos (Erdek) antik kentinde bulunmuş olup, günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Üçgen kemerli alınlıklı bir mezar stelidir. İkonografi açısından Kat. No: 02 Nolu eserle benzerlik göstermektedir. Ortadaki gladyatör figürü sağ elinde bir palmiye, sol elinde ise kalkan ve mızrağını taşımaktadır. Altta Grekçe yazıt vardır. Yazıtta; "Provokatör Euprepes", yazmaktadır.

Kat. No: 06 Nolu eser; mermerden yapılmıştır. Üzerinde gladyatör elbisesi bulunmasada tipik Romalı asker kıyafeti ile betimlenmiştir. Sol eliyle bir asaya yaslanmaktadır. Sağ elinde bir obje tutmaktadır. Romalı asker giysisi olan kısa tunikası ve sol omzundan tutturulmuş pelerini ve tipik Romalı savaşçı ayakkabılarıyla asker olduğu muhtemeldir. Ayağının yanında bir hayvan figürü betimlenmiştir. Herhangi bir yazıt bulunmamaktadır.

Kat. No: 07 Nolu eser; mermerden yapılmış altar (sunak). Kaide kısmında 11 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır. Üst kısımda ise üç yüzde kabartma olarak kompozisyon betimlenmiştir. Köşe akroterleri boş bırakılmamış buralarda gladyatör figürleri betimlenmiştir. Yine akroterlerin altındaki yatay uzanan silmede de 1 satır Grekçe yazıt yer almaktadır. Kompozisyonda ise ön yüzde karşılıklı gladyatörlerin savaşı işlenmiş, diğer yüzde ise gladyatörler ile boğa mücadelesi ve gladyatörler ile köpeklerin ve vahşi hayvanların mücadelesi betimlenmiştir. Eserin sağ alt köşesi kırıktır.

Kat. No: 08 Nolu eser; mermerden yapılmış mezar steli üzerinde gladyatör kabartması betimlenmiştir. Yüksek kabartma olarak yapılmış stelde gladyatör kalkanıyla kendini

---

²⁰² Malay-Sılay 1991, 49.

korumaktadır. Alttaki yazıtta "*MOPMIAΩN*" yazıtı bulunmaktadır. Buradan bu kişinin *mormillo*'ya ait olduğu anlaşılmaktadır²⁰³. *Mormillo* bir cins balık adıdır ve bu nedenle gladyatörlerin miğferlerinde bir balık motifi yer almaktadır. Ayrıca bu gladyatörlerin ellerinde özel bir tür kalkan "*Mormillonium Scutum*" bulunmaktadır. Ayrıca *mormillo*'yu diğer gladyatörlerden ayıran en önemli özellik ise ayak bileklerini örten fascia'lardır. (Res. 54-56)

7.2 İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Gladyatör Stellerinin Benzer Örnekleri İle Karşılaştırılması

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen 574 Env. No.'lu gladyatör steli Stratonikeia'da bulunmuş ve günümüzde Muğla Müzesi'nde sergilenen gladyatör steli ile benzerlik göstermektedir. Eserin boyutları farklı olsa da gladyatörün türü ve ikonografi açısından benzerlik taşımaktadır. Her iki gladyatör de kollarını saran bant ve dizlik giymişlerdir. Ayrıca üzerlerinde kısa etek bulunmaktadır. Göğüslerinin altından geçirilen sıkı bir bant yer almaktadır. Yine her iki gladyatörde miğferini çıkarmış elinde tutmaktadır. En belirleyici ana unsurlardan biriside gladyatörlerin elinde palmiye dallarıyla betimlenmiş olmalarıdır. Şüphesiz bu spor oyunlarında başarı kazandıklarını ve zaferi simgelemektedir. Dolayısıyla yazıtta da zaten "*victories*" olarak belirtilmiş yani zaferi temsil ettikleri belirtilmektedir²⁰⁴. Stratonikeia'da gladyatörün adı "*Vitalis*", İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki gladyatör ise "*Nympheros*" olarak yazıtta geçmektedir.

Bir diğer benzerlik gösteren gladyatör steli Kat. No: 8'deki "*Mormillo*"dur. Söz konusu eser yine Stratonikeia'da bulunmuş olan ve günümüzde Muğla Müzesi Gladyatörler Salonunda sergilenen "*Droseros*" gladyatörü ile benzerlik göstermektedir²⁰⁵. Yazıttan her iki eserinde "*Mormillo*" türünde gladyatör olduğu anlaşılmaktadır. *Mormillo* bir balık cinsidir ve gladyatörlerin kalkanlarında veya miğferlerinde bu balık motifinin yer aldığı görülmektedir. Bu yüzden bu isimle adlandırılmaktadırlar²⁰⁶.

Başka benzerlik gösteren gladyatör steli Kat. No: 3 ve Kat. No: 4 olan yani 761 ve 762 Env. No.'lu eserler ile Berlin Müzesi'nde sergilenen bir gladyatör stelidir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde "*secutor*" olarak bilinen bu gladyatörlerden birinin Mentor olduğu yazıttan anlaşılmaktadır. Benzerlik gösteren gladyatör de *secutor* türüne ait olup Efes kökenli gladyatördür. Bizim katologumuzda bulunan gladyatörler ise Tralleis kökenlidir. Her iki gladyatörlerinde üzerlerinde

---

²⁰³ Malay-Sılay 1991, 40.

²⁰⁴ Aydaş 2006, 105-110; Diğer benzer örnekler için bkz: Robert 1971, no: 301.

²⁰⁵ Aydaş 2006, 105-110.

²⁰⁶ Uzunaslan 2005,26.

zırh, miğfer ve ellerinde kama (bıçak) bulunmaktadır. Ayrıca arka plandaki çelenk motifleri yine palmet gibi belirleyici unsurlardır. Zaferi ve başarıyı temsil eder.

En son benzerini tespit ettiğimiz eser ise 5052 Env. No'lu Kat. No: 6'da verilen gladyatör stelidir. Bu eserde Ancyra kökenli bir gladyatör ile benzerlik göstermektedir. Her iki gladyatör de ellerinde uzun bir sopa ya da mızrak tarzı bir obje tutmaktadır. Ancyra kökenli gladyatörün elinde tuttuğu üç ağızlı yaba belirgindir. Fakat bizim ele aldığımız eserde üç ağız belirgin değildir. En belirleyici unsur her iki gladyatörün yanında küçük bir yavru köpeğin betimlenmesidir. Her iki gladyatörde kısa tunik elbiseli ve kıvrımlı sol omuzdan geçirilmiş ince pelerin giymiştir. Ancyra kökenli bu eser

7.3 Anadolu'daki Diğer Bölgelerdeki Gladyatör Stelleri

7.3.1 Tarsos'lu Gladyatörler

1785 ile 1788 yılları arasında Ezine'nin Kemallı köyünde görülmüş ve daha sonra Louvre Müzesi'ne taşınmış olan bir mermer plaka üzerinde, Melanippos adındaki bir Gladyatör için yazılmış Grekçe bir mezar şiiri (epigram) yer almaktadır. M.S. II. yüzyıla tarihlenen bu yazıt, Melanippos'un Thallos ve Zoe adındaki akraba ya da dostları tarafından yazdırılmış ve olasılıkla onun mezar anıtına konmuştur. Yazıtta:

*Melanippos'um ben, ey yolcu,
Stadiumların kahramanı, aslen Tarsos 'lu,
İkinci sınıftan gladyatör, ama artık bir ölü,
Retiarius idim ben, bir bak, şimdi burada gömülü.
Artık ne duyuluyor sesi bir bronz trompetin,
Ne de coşturuyor beni sesi flütlerin.
Derler ki Herakles başarılıydı oniki zorlu görevde,
O kadarını yaptım ben de, ama öldüm onüçüncü doğuşta.*

[Thallos ile Zoe, (bu anıtı/mezarı) kendi paraları ile Melanippos için yaptırıldılar.]

Tarsos'da (Tarsus) doğmuş olan Melanippos, *retiarius* adı verilen bir hafif silahlı gladyatör sınıfında yer almaktaydı. Bu gruptaki dövüşçüler miğfer (*galea*) giymezler ve çıplak ayakla dövüşürlerdi²⁰⁷. Sol omuzlarına bronzdan yapılmış bir omuzluk (*galerus*) takan bu gladyatörler,

---

²⁰⁷ Malay 1992, 86.

dövüş sırasında sol elde bir bıçak (*pugio*) ve sağ elde de üç çatalı bir sırık (*tridens*) tutarlardı. Bir *retiarius* diğer bir *retiarius*'la asla dövüştürülmezdi. Ağır silahlı bir gladyatörle karşılaşan bir *retiarius*, rakibini yakalamak için bir ağ (*rete*) kullanırdı. Nitekim bu gruptaki gladyatörlere verilen *retiarius* adı "ağ'la savaşılan" anlamına gelmekteydi²⁰⁸. (Resim 50)

Çoğu gladyatörün mezar taşında kaç kez galip geldiği belirtilmez, yalnızca "çok defa galip geldiği"ne vurgu yapılırdı. Örneğin, Tralleis'li bir gladyatörün mezar taşında şu ifade yer alır: "... Stadyumlarda çok kez dövüştüm; beni kimse yenemedi, ama Moira'ya (kader tanrıçası) teslim oldum". Tarsos'lu Melanippos'un 12 dövüştüğü galip çıkması onun gerçekten çok başarılı bir *retiarius* olduğunun kanıtıdır. Çünkü eldeki yazıtlar, bu sayıya ulaşan gladyatörün oldukça az olduğunu göstermektedir. Bu yüzden Melanippos, mezar taşındaki şiirde de mitolojik kahraman Herakles (Hercules) ile kıyaslanmaktadır. Antik devir boyunca şiir, resim, heykel ve seramik sanatlarının vazgeçilmez bir motifi olan "Herakles'in 12 Görevi" ile ilişkili efsane özetle şöyledir:

"Zeus'un Alkmene adındaki bir kadından doğan oğlu olan Herakles, olağanüstü güç ve yeteneklerle donatılmış bir kahramandır. Ama Zeus'un karısı olan tanrıça Hera, kocasının bir başka kadından olan bu oğluna rahat vermez; Herakles'i deli eder ve çıldıran Herakles kendi karısını ve çocuklarını öldürür. Kendine geldiğinde yaptığına farkına varan Herakles çok pişmandır. Delphoi 'daki Apollon kehanet merkezine giderek nasıl bağışlanacağını sorar. Tanrı Apollon kendisine, eski düşmanı olan kral Eurystheus 'un vereceği 12 görevi (dodekathlon) yapmak zorunda olduğunu bildirir. Herakles'e verilen bu görevler arasında, Nemea aslanını öldürmek, ekinlere zarar veren kutsal Keryneia geyiğini yakalamak, Girit'teki azgın bir boğayı öldürmek ve yeraltı dünyasının (Hades) bekçisi olan üç başlı köpek Kerberos'u hiçbir silah kullanmadan yakalamak vs. gibi olağanüstü zor işler vardır. Babası Zeus, tüm bu görevleri başarı ile tamamlayan Herakles'e ölümsüzlük verirken, üvey annesi Hera da kendisini affeder "

Tarsos'lu Melanippos, katıldığı 12 zorlu dövüşte rakiplerini yenmiş, ama 13. dövüşte öldürülmüştü. Olasılıkla bir gladyatör grubuna (*familia*) bağlı olan ve menacerlerin (*lanista*) gönderdikleri dövüslere katılmak zorunda olan Melanippos'un hangi kentlerde dövüştüğünü bilmiyoruz. Ama böylesine başarılı bir gladyatörün çok değişik bölge ve şehirlerde dövüşmüş olması büyük bir olasılıktır. Örneğin, Girit'teki Gortyn kentinde bulunan bir yazıt parçasından, bir gladyatörün Gortyn'de (Girit) dört, Ephesos'ta (Selçuk) iki, Tralleis (Aydın), Laodikeia (Denizli) ve Aphrodisias'ta (Geyre) birer kez dövüştüğü anlaşılmaktadır²⁰⁹. (Resim 51)

---

²⁰⁸ Robert 1971, 76

²⁰⁹ Robert 1971, 88.

Romalıların en büyük zevki, gladyatörlerin amfiteyatrolarda birbirlerine ya da vahşi hayvanlara karşı yaptıkları dövüşleri izlemektir. Arenaların ihtiyaç duyduğu çok sayıdaki gladyatör için Romalıların hayli zengin kaynakları vardı. Örneğin, Roma mahkemeleri köle ya da özgür bir suçluyu bir yıl içinde öldürülmek kaydı ile arenada dövüşe (*ad gladium*), veya kısa bir eğitimden sonra arenada dövüşe (*ad ludum*) ya da arenada vahşi hayvanların önüne atılmaya (*ad bestias*) mahkum edebilirlerdi. Ayrıca Romalı komutanlar da, savaşlarda aldıkları esirlerin önemli bir kısmını arenalarda dövüştürmek için ayırıyorlardı²¹⁰. Böylece gladyatör gösterileri bir yandan dost ve düşmanın "Roma'nın gücünü" öğrenmesini sağlıyor, diğer yandan da sömürü ve baskı altında yaşayan imparatorluk halkının dikkatini arenalara yönlendiriyordu. Gerçekten de, gerek İtalya ve gerekse eyaletlerdeki Roma halkının en çok zevk aldığı şey gladyatörlerin ölümüne dövüşlerini izlemektir. Ünlü filozof Seneca, bir katilin arenada öldürülüşünü izleyen bir dostunu şöyle azarlar:

- Kabul, o adam soyguncu ve katil olduğu için böyle bir cezayı haketti. Peki, ya sen, zavallı dostum, sen nasıl bir suç işledin de böyle birşeyi izlemeyi hakettin?

7.3.2 Amisos'lu Gladyatörler

Gladyatör dövüşleri Roma imparatorluk devrinin en gözde spor gösterileriydi (*munera*). Bu nedenle, İmparatorluğun dört bir tarafındaki gladyatör okullarında (*ludus*) görevli antrenörler (*lanista*) gladyatör adaylarına dövüşme ve öldürme sanatına ilişkin ağır bir eğitim vermektedir. Gösteriler, *munerarius* (*editor*) adı verilen ve rahip ya da devlet memuru olan yetkili kişiler tarafından düzenlenirdi. Gladyatörleri eğitmek ve bakımlarını üstlenmek büyük masraflar gerektirdiğinden, yetişmiş bir gladyatörün ölmesi büyük kayıp demektir. Bu nedenle, öldüresiye (*sine missione*) dövüşler ancak çok önemli ve pahalı gösterilerde yapılmaktaydı. Bunun dışında, yenik düşen dövüşçü daha fazla yara almamak ya da ölümden kurtulmak için elini kaldırmak suretiyle affını (*missio*) dileyebilirdi. Bu konudaki kararı ancak *munerarius*, seyircinin tepkisini de gözönüne alarak verebilirdi. Kuşkusuz, merhamet dilemenin bazı kuralları vardı ve bunlar *summa rudis* (Birinci Hakem) ya da *secunda rudis* (İkinci Hakem) adı verilen görevliler tarafından uygulanmaktaydı. *Rudis*, emekli olan gladyatörlere verilen ve onların özgürlüğünü simgeleyen bir tahta kılıçtı. Bu çubuğu taşıyan emekli gladyatör *erudarius* adı verilir ve bunlar gladyatör dövüşlerinde hakem (*summa* veya *secunda rudis*) olarak görev yaparlardı²¹¹.

Samsun'da (Amisos) bulunarak ilk kez 1910 yılında yayınlanan bir gladyatörün mezar taşı, gerek çok iyi korunmuş dövüş sahnesi ve gerekse üzerindeki yazıtta gladyatörün öldürülüş şekline

²¹⁰ Malay 1992, 91.

²¹¹ Robert 1971, 130-131, no.79.

ilişkin bilgiler vermesi bakımından ilginç ve önemlidir. Şimdi Brüksel Müzesi'nde bulunan ve MS. 2. yüzyıl başına tarihlenen bu mermer stelde, üstte bir dövüş sahnesi, altta ise Diodoros adındaki gladyatör için bir mezar şiiri yer almaktadır. Sahnede, solda ayakta duran ve rakibini yere devirmiş olan Diodoros görülmektedir. Her iki elinde de birer hançer tutması nedeniyle, Diodoros'un dimachaerus ("iki hançer ya da kılıç taşıyan") adı verilen gladyatör grubundan olduğu kabul edilmektedir²¹². Diodoros'un arkasındaki palmiye yaprağı onun zaferlerini simgelemektedir. Yerde uzanan Demetrios adındaki diğer dövüşçü de aynı sınıftan (*dimachaerus*) olup, sağ elini yukarı kaldırarak *missio* (merhamet) dilemektedir. Bu sahnenin altında Diodoros için yazılmış Grekçe bir mezar şiiri yer almaktadır:

*Diodoros'um ben burada yatan, muzaffer ve bahtsız
Demetrios'u devirdim, ama öldürmedim apansız
Sonra zalim bir Moira ve sinsi bir hakemin yaptığı hile
Öldürdü beni, ki terkedip gün ışığını geldim Hades'e
Şimdi burada yatıyorum, bu dost toprağın sinesinde
Beni buraya gömen o iyi ve dindar dostum sayesinde.*

Bulunışundan sonra birçok bilim adamı tarafından inceleme konusu edilen bu mezar şiiri son zamanlarda bazı Web sitelerinde de sıklıkla «Dünya'nın ilk hakem hatası» gibi başlıklarla, ama çoğunlukla spekülasyon amaçlarıyla anılmaktadır.

Taşın üzerindeki kabartmada, Diodoros'un rakibi Demetrius'u yere yıktığı ve kendisinden merhamet dilediği an canlandırılmaktadır. Ama arena'da ne olmuştu da, şiirde belirtildiği gibi, dövüşü kazanan Diodoros «sinsi bir hakem hilesi» yüzünden ölmüştü ? Bu konuda şöyle bir tahmin yürütmek mümkündür: Olasılıkla hakem (*summa rudis*), rakip Demetrios'un kendi kendine yere düştüğüne karar vererek dövüşü durdurmuş ve o ayağa kalktıktan sonra yeniden başlatmıştı. Ancak dövüş yeniden başladığında işler tersine dönmüş ve dövüşü Demetrios kazanmıştı²¹³.

Belli ki, Diodoros aldığı yaraların etkisiyle hemen veya bir süre sonra ölmüş ve bir arkadaşı tarafından vatani olan Amisos'da gömülmüştü. Mezar taşının üzerindeki şiir, belki ölmeden Diodoros'un kendisi, ama daha büyük bir olasılıkla onu seven biri tarafından yazılmıştı. Her kim ise, bu ozan, Diodoros'un Kader'in (Moira) ve Demetrios'u kayıran hakemin kurbanı olduğundan son derece emindi. Spekülasyonlar bir yana, gerçekten böyle bir haksızlık var mıydı, yoksa bu

---

²¹² Pfuhl-Möbius 1977, no.1266.

²¹³ Pfuhl-Möbius 1977, no.1266.

Diodoros'un yenilgisi için ileri sürülen bir bahane miydi, hiçbir zaman bilemeyeceğiz²¹⁴. (Resim 53)

7.3.3 Stratonikeia'lı Gladyatörler

Dünyanın en büyük mermer kentlerinden biri olan, Yatağan'daki Stratonikeia Antik Kenti'nde, gladyatörlerin dövüştüğü bir alan gladyatör stellerinin burada bulunmasıyla ağırlık kazanmaktadır. Pamukkale Üniversitesi (PAÜ) Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi ve Stratonikeia Kazı Başkanı Doç. Bilal Söğüt tarafından yürütülen kazı çalışmalarında 2 adet daha gladyatör steli bulunmuştur. Böylelikle daha önce bulunan 7 gladyatör steline yenileri eklenmiştir. Truva'nın ünlü kahramanı Akhilleus'un (Aşil) da buradaki dövüş okulunda yetiştiği bilinmektedir. Stratonikeia'da bulunan gladyatör stellerinden yola çıkarak gladyatörlerin burada yetişip oyunlara katıldığı ve yaşlanıp emekli olduğuna dair bilgileri söylemek mümkündür.

Stratonikeia'da bulunan tiyatro, gladyatör dövüşlerine uygun değildir. Seyirci ile sahne arasında kot farkı yok ve birbirlerine çok yakındır. Ancak bulunan gladyatör iskeletleri, kullanılan eşyalar, mezar stelleri ve dövüş okulunun varlığı, arenanın da olabileceği yönündeki ipuçları doğurmaktadır.

Türkiye Kömür İşletmelerine ait dekapaj sahasında yani Stratonikeia ile Lagina arasında Börükçü ve Yeşilbağçılar mevkiinde bulunan bu gladyatör stelleri üzerindeki yazıtların okunmasıyla gladyatörlerin isimleri belirlenmiştir²¹⁵. Güney Ege Linyit İşletmeleri'nin dekapaj sahasında bulunan 7 gladyatör steli şu anda Muğla Müzesi'nde sergilenmektedir²¹⁶. Özel Gladyatör salonunda antik dönemdeki gladyatör dövüşlerinin sahnelendiği görüntü eşliğinde gelen ziyaretçilere görsel olarak sunulan bu gladyatörler, Truva' filmine konu olan Akhilleus'un da aralarında bulunduğu 7 gladyatörün mezar steli özel bir salonda sergilenmektedir. Salonun duvarlarında, o dönemin savaşlarını gösteren fotoğraflar yer alıyor. Müzede, Roma Dönemi'nde ün yapmış Khrysos, Vitalius, Khrysopteros, Amarios, Eumolos, Droseros ve Akhilleus adlı savaşçıların mezar stelleri sergilenmektedir²¹⁷.

Stratonikeia kentinin nekropolünün yer aldığı Börükçü mevkiinde bulunarak Muğla Müzesi'ne taşınan bazı gladyatör mezar taşları üzerindeki yazıt ve figürler bulunmaktadır. Olasılıkla MS. III. yüzyıla ait olan bu yazıtlar şöyledir:

²¹⁴ Robert 1971, 130-131, no.79.

²¹⁵ Yalçınkaya 2000, 44-46; Aydaş 2006, 105-110.

²¹⁶ Tırpan 2001, 36-37.

²¹⁷ Aydaş, 2006, 105-110.

1. *"Üçüncü kategoriden Droseros. Beni Kader Tanrıçası'nın oyunları ile, bir zamanlar sahnelerde, ama şimdi arenalarda olan Akhilleus öldürdü".*
2. *"Sekizinci kategoriden Khrysos".*
3. *"Beşinci kategoriden Khrysopteros".*
4. *"Birinci kategoriden Vitalis. Boks müsabakalarında cesur bir adam olan Vitalius burada yatıyor. Onu güçlü ve iyi bir boksör ve adına layık Polydeukes arenada kendi elleriyle öldürdü".*
5. *"Üçüncü kategoriden Amaraios".*
6. *"Bu, güçlü gladyatör Eumelos'un mezarıdır. Yakın dövüşte birçok kişiyi öldürdükten sonra onu uzaktan atılan bir mızrak toprağa düşürdü"²¹⁸*

---

²¹⁸ Aydaş, 2006, 105-110.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Erken dönemlerde sıradan suçlu ve savaş esirlerinin, çoğu zaman dövüş için elverişli olmasalar bile, birbirlerine karşı dövüştürüldüğü oyunlar, sonraları, kullanılan silahların çeşitliliği de gözetilerek, daha özel bir eğitime tabii tutulan ve bu işi meslek olarak görmeye başlayan bir grubun tekeline geçmiştir. Gladyatör dövüşlerine olan ilginin, toplumda her geçen gün biraz daha artmaya başlaması, gladyatör okulları ve onların organizatörlerini daha profesyonel bir örgütlenmeye ve daha yüksek kalitede dövüşçüler yetiştirmeye sevk etmiştir. Bunun sonucu olarak ortaya, antik çağın örgütlü olarak yapılanmış en önemli sosyal rant gruplarından biri çıkmıştır.

Özellikle bu aşamada ortaya, kadrosuna işini en iyi şekilde yapabilecek profesyonel dövüş ve silah öğretmenlerinin yanında; doktor, aşçı, bekçi ve silahçı gibi önemli görevlileri de alarak, büyük yatırımlara girişen organizatörlerin çıktığı görülmektedir. Öyle ki, profesyonel bir şekilde işleyen bu örgüt, sadece belirli kentlerde değil, imparatorluğun her yerinde ve her an başka bir gösteriyi icra etmek üzere, mobil bir gösteri timi haline dönüşmüştür. Bu durumda arenaları, sadece ağır suçlular ve köleler değil; bu işi meslek haline getirerek hayatını kazanan ve oldukça farklı sosyal çevrelerden gelebilen kimselerin doldurduğu anlaşılmaktadır.

Roma'da her geçen gün biraz daha popüler hale gelen gladyatörler, toplumda kendilerine karşı duyulan açık nefrete rağmen, antik dünya insanının seyretmekten asla vazgeçemediği, acımasızlıkları ve soğukkanlılıklarıyla seyir zevkini doruğa çıkaran unutulmaz aktörler olarak anılmayı hak etmiş kimseler olarak hatırlanmalıdırlar.

Gladyatör dövüşleri ve hayvan avı gösterilerinin, Roma İmparatorluğu'nun gerek batısında ve gerekse doğusunda da bu kadar çok sevilip tutulmasının nedeni, gösterileri izleyen Romalılar'ın acı ve ölüm karşısında ne kadar güçlü olduklarını kanıtlamalarıdır. Ayrıca psikolojik olarakta, "bu kötü durum kendi başlarına gelmedi" diye gizli bir sevinç duymalarına bağlanabilir. Eski toplumlara özgü bir özellik de, kısa ömürlü bir Romalı yurttaş için, ölümü korkusuzca ve onurlu bir biçimde karşılamak çok önemliydi ve yurttaşlar bunu gladyatörlerin şahsında arena'da izleme imkanı buluyordu. Ayrıca gladyatör dövüşleri, Roma devletinin suçluları cezasız bırakmaması ve savaş esirleri üzerinde bir yaptırımının olduğunu arena'da kanıtlaması açısından, Roma devletinin bir ferdi olmakla gurur duyan Romalılar için oldukça önemliydi, günün koşullarına göre belki de bu gösterilerle şiddet *arena*'ya taşınmıştı.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen 8 adet gladyatör steli müzeye farklı yerlerden gelmiştir. Fakat her bir mezar anıtı için dikilen bu stellerde yazıt bulunması adanan kişi ve gladyatörün kim olduğu hakkında bize detaylı bilgileri vermektedir. Anadolu'dan yurtdışına giden

ve günümüzde yurtdışındaki çeşitli müzelerde sergilenen birçok benzer gladyatör stellerini görmek mümkündür. Genellikle Batı Anadolu'da çoğunlukta olan gladyatör stelleri Efes, Tralleis, Kyzikos kökenli olup bir eserde Selanik'ten müzeye kazandırılmıştır.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen ve çalışma konumuza dahil ettiğimiz 8 adet gladyatör stelinin beşinde gladyatörün türü belirtilmiştir. Bu stellerin dördünde ise gladyatör'ün ismi ve kim olduğu yazmaktadır. Benzer türdeki özelliklere sahip farklı gladyatör stellerini yine Efes ve Tralleis'de bulunmuş olup günümüzde yurt dışındaki bazı müzelerde sergilenen eserlerde görmek mümkündür.

Antik dönemin kanlı oyun gösterileri olarak bilinen bu oyun türü aslında seyir zevkinin fazla olmasından dolayı Romalılar tarafından özenle üzerinde durulan bir sportif faaliyet haline getirilmiştir. Bu gladyatörlerin günlük yaşamları, sportif eğitimleri, beslenmeleri, sosyal yaşam hakları, sağlıkları, emekli olma durumları ve diğer birçok özellikleri kapsayan ve sosyal hayatı içine alan birçok konu da geniş yasal düzenlemelerle yaşantıları adeta garanti altına alınmış ve bu kurallar yasal düzenlemelerle uygulanabilir hale getirilmiştir.

Genel olarak baktığımızda İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen 8 adet gladyatör stellerinde benzer özellikler olduğu kadar farklılıklar da mevcuttur. Kat. No:1'de üçgen alınlıklı mezar steli içerisindeki kompozisyonda bir büst ve mezara adanan kişi olarak Gladyatör Narkissos betimlenmiştir. Burada alınlığın ortasında atlı süvari betiminin bulunması kişinin savaşçı bir koruyucu olduğu vurgusunu güçlendirmektedir. Nitekim yazıtta da secutor unvanı ile gladyatörün türünü bilmekteyiz. Bu bakımdan buradaki gladyatör Kat. No: 2 ve 3'deki secutor gladyatör türleri ile de benzerlik göstermektedir. Nitekim hepsi elinde kalkanı ve başlarında miğferleri ile savaşçı, koruyucu olarak betimlenmişlerdir.

Kat. No: 2'deki Gladyatör Nympheros'tur. Burada farklı olarak gladyatör çıplak ve güçlü gösterilmiştir. Kaslı ve vücut yapısı olgun olarak betimlenen gladyatör bir elinde palmiye tutmaktadır. Palmiyede gladyatörler arasında çelenk ile birlikte zaferi niteler. Bu kişininde oyunlarda zafer kazandığını söyleyebiliriz. Ayrıca diğer elinde de çıkarmış olduğu miğferi taşımaktadır.

Kat. No: 3 ve 4 nolu eserlerde secutor olarak tanımlanan gladyatör bir elinde kalkan tutmakta, diğer elinde kendi kullandığı silahı olan kama ya da bıçak taşımaktadır. Geri planda betimlenmiş olan çelenkler ise her iki gladyatörün zafer kazandığı bilgisini bizlere vermektedir. Ayrıca yine her iki gladyatörün ayaklarının altında palmiye dalı uzanmaktadır. Bu da spor oyunlarına katıldığını ve zafer kazandığı vurgusunu güçlendirmektedir.

Kat. No: 5'deki gladyatör Kat. No: 2 ile benzerlik göstermektedir. Her ikisinin elinde de palmiye vardır. Bu gladyatör oyunları provake edici anlamında "Provokatör Euprepes" adıyla yer almaktadır.

Kat. No: 6'daki tipik kısa tunikasıyla yani savaşçı asker giyimiyle betimlenmiştir. Elinde asası ve yanında bir hayvan ile betimlenmiştir.

Kat. No: 7'de bir altar üzerinde 11 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır. Yukarıdaki sahnede ise gladyatörler ve köpeklerin savaşı sahnelenmiştir. Yine zırhlı miğferli gladyatörler mızraklarıyla birbirlerine saldırırken betimlenmiştir.

Kat. No: 8'deki yazıtında anlaşılacağı üzere "Murmillo"dur. Bir cins balık adı olarak bilinen murmillo tipi gladyatörlerin kalkanlarında balık motifi süslemeleri bulunmaktadır.

Gladyatörler Anadolu'daki gladyatör okullarında eğitim görmüş ve köken bakımından Batı Anadolu tipine giren özellikler göstermektedir. Zaten köken olarak çoğunun yazıttan dolayı nereli ve kim oldukları anlaşılmaktadır.

KATALOG

Kat. No: 01

Env. No: 253

Eser Adı: Narkissos'un Mezar Steli

Bulunduğu Yer: Thessalonike (Selanik)

Mevcut Durumu: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Dönemi: MS. 2.-3. yy.

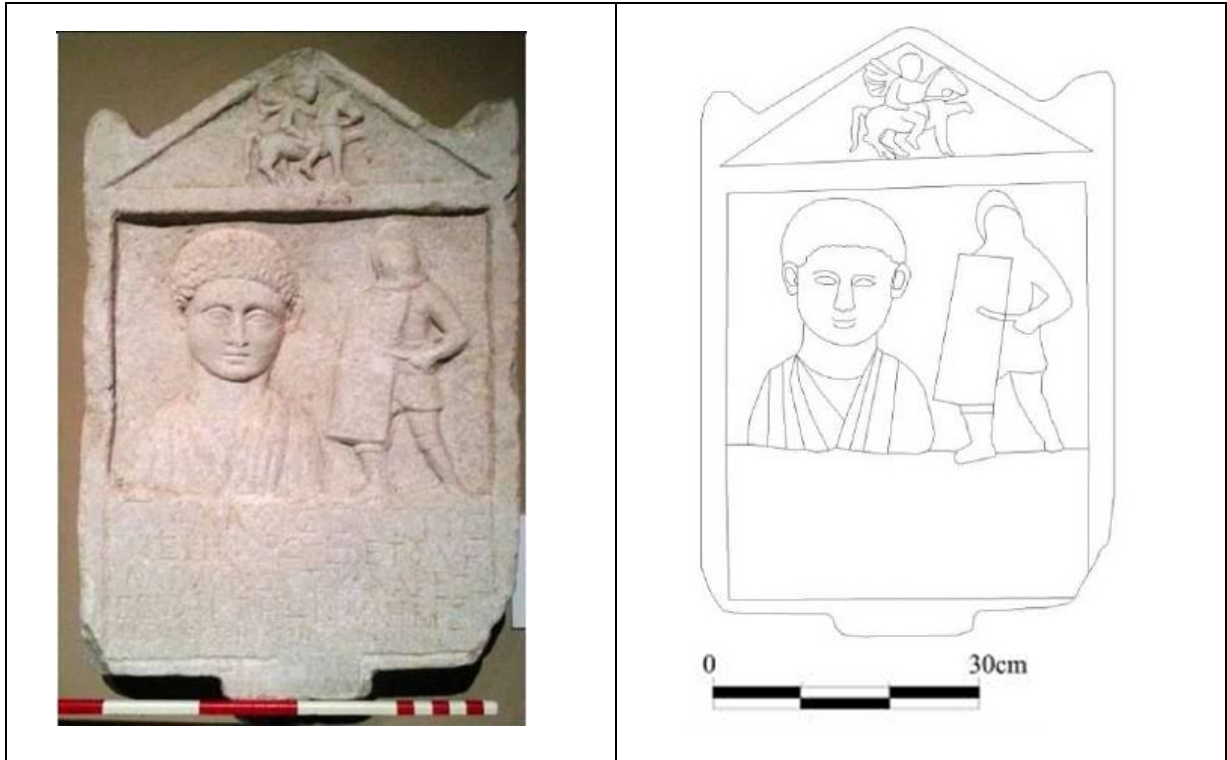
Malzemesi: Mermer

Ölçüleri: Gen: 46 cm, Yük: 68 cm, Kal: 8 cm.

Referans: Kat. Mendel 1064

Yazıt: "Tiberius Flavius Satüros bu anıtı Sünetos'un oğlu, Lakedaimonialı Sekutor Nikephoros, diğer adıyla Narkissos'un anısı için kendi parasıyla yaptı", yazmaktadır. Yolcu: " Elveda Narkissos." Narkissos: "Sanada elveda her kimsen."

Tanımı: Beyaz mermerden yapılmıştır. Selanik'te çıkarılmış olup, İstanbul'a getirilmiş gladyatör stelidir. Günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Üçgen alınlıklı bir mezar stelinin altında 5 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır. Ortada ana kompozisyonda yani ana sahnede solda Narkissos'un büstü, karşısında ise gladyatör figürü betimlenmiştir. Üçgen alınlıklı kemerin ortasında hareket yönü sağ tarafa doğru olan süvari betimlemesi görülmektedir. Pelerini rüzgarın etkisiyle uçuşan süvarinin bindiği atın hareketleri derindir. Köşelerde iki tane akroter işlenmiş olup, boş bırakılmıştır, bezemesizdir.

Kat. No: 02

Env. No: 574

Eser Adı: Nympheros'un Mezar Steli

Bulunduğu Yer: Batı Anadolu Bölgesi

Mevcut Durumu: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Dönemi: MS. 2.-3. yy.

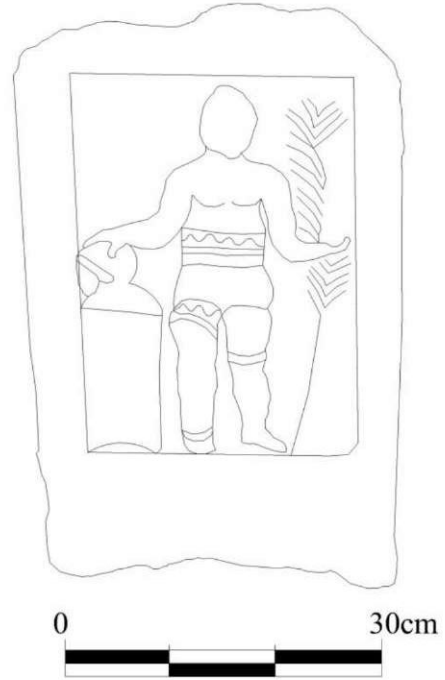
Malzemesi: Mermer

Ölçüleri: Gen: 29 cm, Yük: 46 cm, Kal: 9 cm.

Referans: Kat. Mendel 1063

Yazıt: "Hygeia bu mezarı Nympheros'un anısına, kendi parasıyla yaptı", yazmaktadır.

Tanımı: Mermerden yapılmış bir gladyatöre ait mezar steli. Altta 3 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır. Yazıtta Hygeia'nın bu mezarı Nympheros'un anısına kendi parasıyla yaptırdığı yazmaktadır. Ortada ayakta duran gladyatör sol eliyle bir palmiye ağacı tutmaktadır. Sağ eliyle kalkan tutmaktadır. Gladyatörün başı tahrip olmuş, aşınmıştır.

Kat. No: 03

Env. No: 761

Eser Adı: Mentor'un Mezar Steli

Bulunduğu Yer: Tralleis (Aydın)

Mevcut Durumu: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Dönemi: MS. 2. yy.

Malzemesi: Mermer

Ölçüleri: Gen: 34 cm, Alınlık Gen: 39 cm, Kal: 10 cm, Alınlık Kal: 14 cm, Yük: 74 cm.

Referans: Kat. Mendel 1061 Malay-Sılay 1991, 52.

Yazıt: "Ben Mentor, ünlü stadiumlarda herkesi yenip kadere göre öldüm. Güçlü Moira beni Hades'e sürükledi ve şimdi bu mezarda yatıyorum. Hayatım Amarantos'un kanlı ellerinde son buldu", yazmaktadır.

Tanımı: Mermerden yapılmış olan bu gladyatör mezar steli Tralleis (Aydın) antik kentinde bulunmuş olup günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Yüksek kabartma olarak işlenmiş anıtta gladyatör savaşçı kalkan tutan sol elini havaya kaldırmış, sağ elinde kılıç tutmaktadır. 6 adet daire şeklinde çelenk işlenmiştir. Çelenklerden birinin içindeki yazıtta bu gladyatörün bir "*Palus Quartus*"²¹⁹ olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kalkanın üzerinde çapraz süslemeler yer almaktadır. Yine eserin alınlık kısmında da 5 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır.

²¹⁹ Malay-Sılay 1991, 52.

Kat. No: 04

Env. No: 762

Eser Adı: Gladyatör Mezar Steli

Bulunduğu Yer: Tralleis (Aydın)

Mevcut Durumu: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Dönemi: MS. 2. yy.

Malzemesi: Mermer

Ölçüleri: Gen: 31 cm, Yük: 70 cm, Kal: 10 cm, Alınlık Kal: 15 cm.

Referans: Kat. Mendel 1060 Malay-Sılay 1991, 49.

Yazıt:

ΕΑΥΚΙCΨCOΔNKΨCOE

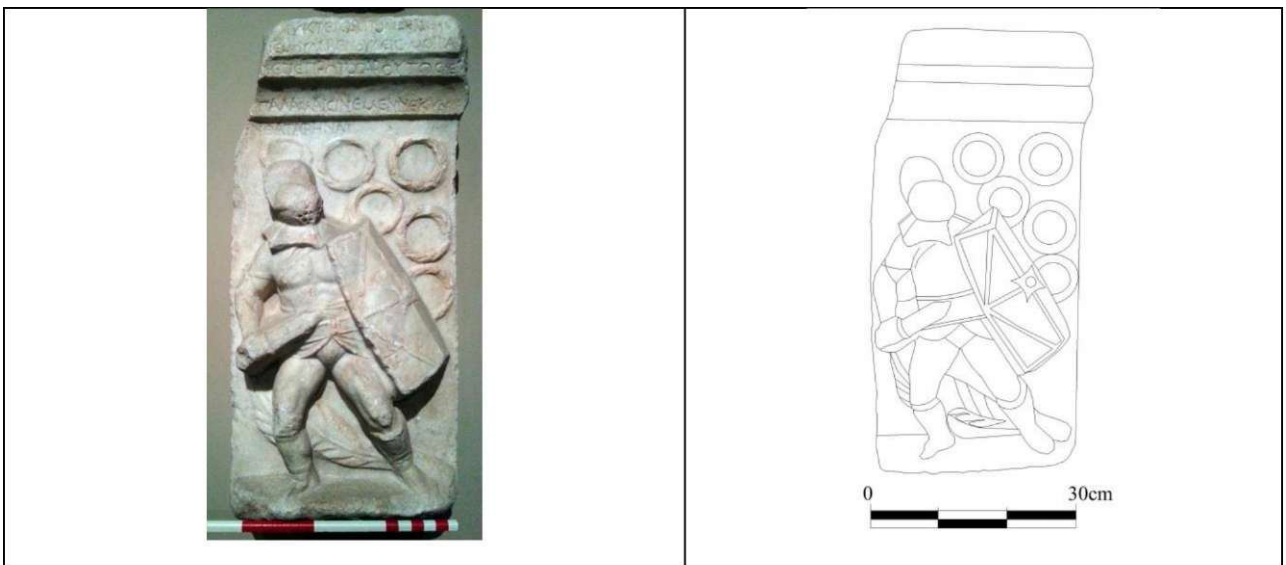
ICKΨAMNONOΨACICOPA

NΨΨEINΠIKOΨIWOΨA

ΠΙΜΑΨΧΙCINXMXNΨOKN

NΘNTAPHNAT

Tanımı: Mermerden yapılmış olan bu gladyatör mezar steli Tralleis (Aydın) antik kentinde bulunmuş olup günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Yüksek kabartma olarak işlenmiş mezar stelinde gladiator savaşçı sol elinde kalkan, sağ elinde de tutmaktadır. Kalkanın üzerinde "JAI B" yazıtı yer almaktadır. Kalkanın üzerindeki bu ifadeden bu gladyatörün bir "*Palus Secundus*"²²⁰ olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca geri plandaki bir palmiye yaprağı ile çelenk kabartmaları onun kazandığı zaferleri simgelemektedir. 6 adet daire şeklinde çelenk işlenmiştir. Yine eserin alınlık kısmında da 5 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır.

²²⁰ Malay-Sılay 1991, 49.

Kat. No: 05

Env. No: 2209

Eser Adı: Provokatör Euprepes'in Mezar Steli

Bulunduğu Yer: Kyzikos (Erdek)

Mevcut Durumu: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Dönemi: Roma Dönemi

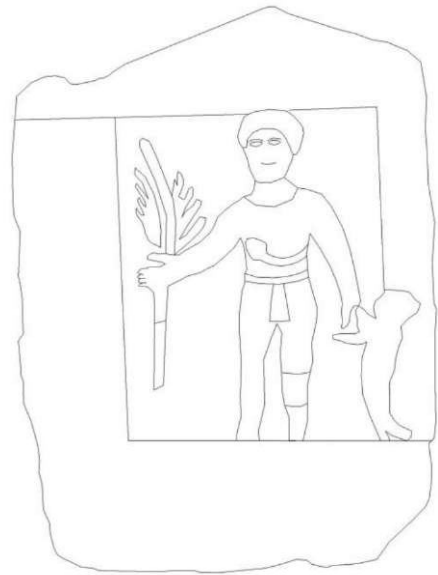
Malzemesi: Mermer

Ölçüleri: Gen: 33 cm, Yüksek: 46 cm, Kal: 9 cm.

Referans: Kat. Mendel 1062

Yazıt: "Provokatör Euprepes", yazmaktadır.

Tanımı: Mermerden yapılmıştır. Kyzikos (Erdek) antik kentinde bulunmuş olup, günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Üçgen kemerli alınlıklı bir mezar stelidir. İkonografi açısından Kat. No: 02 nolu eserle benzerlik göstermektedir. Ortadaki gladyatör figürü sağ elinde bir palmiye, sol elinde ise kalkan ve mızrağını taşımaktadır. Altta Grekçe yazıt vardır.

Kat. No: 06

Env. No: 5052

Eser Adı: Romalı Asker Steli

Bulunduğu Yer: ?

Mevcut Durumu: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Dönemi: Roma Dönemi

Malzemesi: Mermer

Ölçüleri: Gen: 29 cm, Yük: 46 cm, Kal: 8 cm.

Referans: ?

Yazıt: Yok

Tanımı: Mermerden yapılmıştır. Üzerinde gladyatör elbisesi bulunmasada tipik Romalı asker kıyafeti ile betimlenmiştir. Sol eliyle bir asaya yaslanmaktadır. Sağ elinde bir obje tutmaktadır. Romalı asker giysisi olan kısa tunikası ve sol omzundan tutturulmuş pelerini ve tipik Romalı savaşçı ayakkabılarıyla asker olduğu muhtemeldir. Ayağının yanında bir hayvan figürü betimlenmiştir.

Kat. No: 07

Env. No: 5807

Eser Adı: Altar

Bulunduğu Yer: ?

Mevcut Durumu: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Dönemi: Roma Dönemi

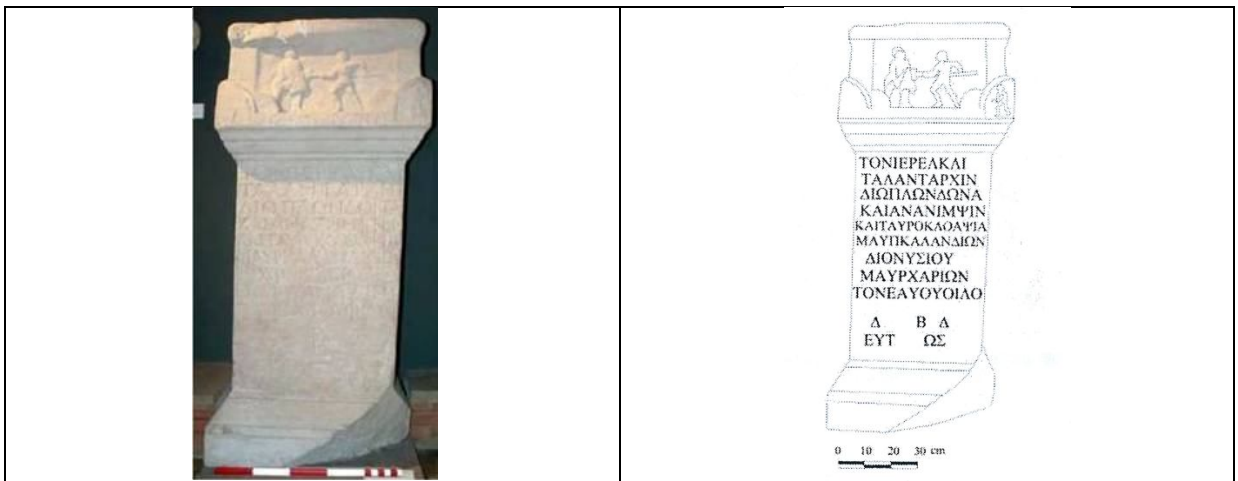
Malzemesi: Mermer

Ölçüleri: Gen: 75 cm, Yüksek: 178 cm, Kalınlık: 63 cm, Alınlık Kalınlık: 70 cm.

Referans: Sayar - 1983

Yazıt: TONIEPEAKAI
TAAANTAPXIM
ΔΙΟΠΑΩΝΔΩΝΑ
ΚΑΙΑΝΑΝΙΜΨΙΝ
ΚΑΙΤΑΨΡΟΚΑΘΑΨΙΑ
ΜΑΨΡΚΑΛΑΝΔΙΩΝΑ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΜΑΥΡΧΑΡΙΩΝ
ΤΟΝΕΑΥΤΟΥΦΙΛΘ
ΔΒΔ
ΕΥΤΥΧΩΣ

Tanımı: Mermerden yapılmış altar (sunak). Kaide kısmında 11 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır. Üst kısımda ise dört yüzde kabartma olarak kompozisyon betimlenmiştir. Köşe akroterleri boş bırakılmamış buralarda gladyatör figürleri betimlenmiştir. Yine akroterlerin altındaki yatay uzanan silmede de 1 satır Grekçe yazıt yer almaktadır. Kompozisyonda ise ön yüzde karşılıklı gladyatörlerin savaşı işlenmiş, diğer yüzde ise gladyatörler ile boğa mücadelesi ve gladyatörler ile köpeklerin ve vahşi hayvanların mücadelesi betimlenmiştir. Eserin sağ alt köşesi kırıktır.

Kat. No: 08

Env. No: ?

Eser Adı: Mezar Steli

Bulunduğu Yer: ?

Mevcut Durumu: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Dönemi: Roma Dönemi

Malzemesi: Mermer

Ölçüleri: Gen: 39 cm, Yük: 71 cm, Der: 11 cm.

Referans: Malay-Sılay 1991, 40.

Yazıt: MOPMIAΛΩN

Tanımı: Mermerden yapılmış mezar steli üzerinde gladyatör kabartması betimlenmiştir. Yüksek kabartma olarak yapılmış stelde gladyatör kalkarıyla kendini korumaktadır. Altındaki yazıtta "MOPMIAΛΩN" yazıtı bulunmaktadır²²¹. *Mormillo* bir cins balık adıdır ve miğferinde balık motifi bulunan gladyatörlere *Mormillo* türü gladyatör denir. Ayrıca bu gladyatörlerin ellerinde özel bir tür kalkan "*Mormillonium Scutum*" bulunmaktadır. Ayrıca *mormillo*'yu diğer gladyatörlerden ayıran en önemli özellik ise ayak bileklerini örten fascia'lardır.

²²¹ Malay-Sılay 1991, 40.

RESİMLER LİSTESİ

- Resim 1:** Vahşi Hayvanlara Karşı Kendini Savunan Gladyatörler
Uzunaslın 2005: Uzunaslın, A., "*Antik Roma'da Gladyatör Oyunları*", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 12, İsparta, 2005, 15-58.
- Resim 2:** Gladyatörlerin Hayvanlarla Mücadelesini Gösteren Mozaik
Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., *Antik Devirde Gladyatörler*, İstanbul, 1991.
- Resim 3:** Hierapolis Stoa-Basilica Yapısı Gladyatör Dövüş Sahnesi
Hierapolis Antik Kenti Broşürü
- Resim 4:** Gladyatör Türleri
Öğüt 2006: Öğüt, S. P., *Principatus Dönemi Küçük Asya'sında Gösteriler*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.
- Resim 5:** Retiarius
Uzunaslın 2005: Uzunaslın, A., "*Antik Roma'da Gladyatör Oyunları*", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 12, İsparta, 2005, 15-58.
- Resim 6:** Silahıyla Görülen Retiarius
Uzunaslın 2005: Uzunaslın, A., "*Antik Roma'da Gladyatör Oyunları*", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 12, İsparta, 2005, 15-58.
- Resim 7:** Missio
Uzunaslın 2005: Uzunaslın, A., "*Antik Roma'da Gladyatör Oyunları*", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 12, İsparta, 2005, 15-58.
- Resim 8:** Essedarius Grubu
Uzunaslın 2005: Uzunaslın, A., "*Antik Roma'da Gladyatör Oyunları*", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 12, İsparta, 2005, 15-58.
- Resim 9:** Eques Türü Gladyatörler

Uzunaslana 2005: Uzunaslana, A., "*Antik Roma'da Gladyatör Oyunları*", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 12, İsparta, 2005, 15-58.

Resim 10: Etrüsklerden Kalan Bir Ostothek Üzerinde Etrüsk Gladyatörlerin Mücadelesi
Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 11: Pompei'de Bulunan Bir Mezar Anıtında Samnit Gladyatör Betimleri
Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 12: Urbicus Adındaki Bir Secutor'un Mezar Steli
Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 13: Emekli Olmuş Bir Retiarius İçin Dikilmiş Mezar Anıtı
Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 14: Gladyatörlerin Sol Omuzlarına Taktıkları Metal Siper (Galerius)
Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 15: Dizlik (Ocrea)
Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 16: Murmillo ve Thrax Mücadelesi
Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 17: Laquearius
Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 18: Atlı Gladyatörler (Equites)

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 19: Paegnarii

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 20: Peneleos Adlı Gladaytörün Mezar Steli

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 21: İzmir Müzesi'nde Bulunan Bir Gladyatör Steli

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 22: Kos'ta (İstanköy) Bulunan Herakleides Adındaki Bir Gladyatörün Mezar Taşı

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 23: Efes Kökenli Gladyatörler (British Müzesi)

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 24: Polydromos İsimli Gladyatör

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 25: Araksios Manisa / Salihli Yakınlarında Bulunmuştur. (Louvre Müzesi)

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 26: Mormillo (İstanbul Arkeoloji Müzesi)

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 27: Myron Mezar Steli (Louvre Museum)

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 28: Smyrna Kökenli Gladyatör (Leiden Müzesi)

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 29: Tralleis Kökenli Gladyatör (İstanbul Arkeoloji Müzesi)

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 30: Efes Kökenli Gladyatörler (Berlin Müzesi)

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 31: Stratonikeia'dan Bir Gladyatör (Muğla Arkeoloji Müzesi)

Resim 32: Efes Kökenli Gladyatörler

Resim 33: Samsun Kökenli Gladyatörler (Brüksel Müzesi)

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 34: Ancyra Kökenli Gladyatör

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 35: Halikarnassos Kökenli Hilaros Adında Bir Gladyatör (British Müzesi)

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 36: Hierapolis'den Bir Gladyatör (Stoa-Basilica Yapısı)

Hierapolis Antik Kenti Broşürü

Resim 37: Stratonikeia'dan Gladyatör Droseros

www.turkishairlines.com

Resim 38: Stratonikeia'dan Bir Gladyatör Steli

www.bodrumdabugun.com

- Resim 39:** Stratonikeia'dan Gladyatör Stelleri (Muğla Müzesi Gladyatör Salonu)
www.bodrubaskisi.com
- Resim 40:** Stratonikeia'dan Gladyatör Stelleri (Muğla Müzesi Gladyatör Salonu)
www.bodrubaskisi.com
- Resim 41:** Muğla Müzesi'nde Stratonikeia'ya ait Gladyatörlerin Sergilendiği Gladyatör Salonu
: www.arkeolojihaber.net
- Resim 42:** Muğla Müzesi'nde Stratonikeia'ya ait Gladyatörlerin Sergilendiği Gladyatör Salonu
: www.aktuelarkeoloji.com.tr
- Resim 43:** Stratonikeia'da Bulunan Gladyatör Droseros (Muğla Müzesi)
Aydaş 2006: Aydaş, M., "Gladiatorial Inscriptions from Stratonikeia in Caria",
Epigraphica Anatolica. Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie
Anatoliens, EA 39 (2006), 105-110.
- Resim 44:** Stratonikeia'da Bulunan Gladyatör Chrysos (Muğla Müzesi)
Aydaş 2006: Aydaş, M., "Gladiatorial Inscriptions from Stratonikeia in Caria",
Epigraphica Anatolica. Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie
Anatoliens, EA 39 (2006), 105-110.
- Resim 45:** Stratonikeia'da Bulunan Gladyatör Chrysopteros (Muğla Müzesi)
Aydaş 2006: Aydaş, M., "Gladiatorial Inscriptions from Stratonikeia in Caria",
Epigraphica Anatolica. Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie
Anatoliens, EA 39 (2006), 105-110.
- Resim 46:** Stratonikeia'da Bulunan Gladyatör Vitalis (Muğla Müzesi)
Aydaş 2006: Aydaş, M., "Gladiatorial Inscriptions from Stratonikeia in Caria",
Epigraphica Anatolica. Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie
Anatoliens, EA 39 (2006), 105-110.
- Resim 47:** Stratonikeia'da Bulunan Gladyatör Amaraïos (Muğla Müzesi)
Aydaş 2006: Aydaş, M., "Gladiatorial Inscriptions from Stratonikeia in Caria",
Epigraphica Anatolica. Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie
Anatoliens, EA 39 (2006), 105-110.
- Resim 48:** Stratonikeia'da Bulunan Gladyatör Eumelos (Muğla Müzesi)
Aydaş 2006: Aydaş, M., "Gladiatorial Inscriptions from Stratonikeia in Caria",
Epigraphica Anatolica. Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie
Anatoliens, EA 39 (2006), 105-110.
- Resim 49:** Tripolis'de Çıkarılmış Kandil Üzerinde Gladyatör Kabartması www.arkeohaber.net
- Resim 50:** Murmillo ve Retiarius Mücadelesi:

Harris, N., *History of Ancient Rome*, Chancellor Press, Londra, 2003.

- Resim 51:** Tarsus'lu Gladyatör Melanippos'un Ezine Yakınlarında Bulunmuş Olan Mezar Şiiri (Louvre Müzesi) www.hasanmalay.com
- Resim 52:** Martialis Adındaki Bir Retiarius İçin, Karısı Xenia Tarafından Yaptırılan Mezar Steli (British Müzesi) www.hasanmalay.com
- Resim 53:** Diodoros adındaki Amisos'lu (Samsun) bir gladyatörün mezar steli (M.S. 2.yy.) www.hasanmalay.com
- Resim 54:** Diskusunda Gladyatör Mücadelesi Sahnelenen Kalp Biçimli Kandil Alt Kısmı (M.S. 1-2. yy.)
(Şimşek 2013, Şimşek, C., Laodikeia 2, Ege Yayınları, İstanbul, 2013.)
- Resim 55:** Diskusunda Gladyatör Mücadelesi Sahnelenen Kalp Biçimli Kandil Üst Kısmı (M.S. 1-2. yy.)
(Şimşek 2013, Şimşek, C., Laodikeia: Laodikeia ad Lycum II, Ege Yayınları, İstanbul, 2013.)
- Resim 56:** Asopos Tepesi'nde Konut Mimarisinde Bulunan Gladyatör Kabartmalı Matara (M.S. 3.yy.'ın ilk çeyreği)
(Şimşek 2013, Şimşek, C., Laodikeia: Laodikeia ad Lycum II, Ege Yayınları, İstanbul, 2013.)
- Resim 57:** Env. No: 253 Narkissos'un Gladyatör Steli
- Resim 58:** Env. No: 574 Nympheros'un Gladyatör Steli
- Resim 59:** Env. No: 761 Secutor Mentor'un Gladyatör Steli
- Resim 60:** Env. No: 761 Bir Secutor'un Gladyatör Steli
- Resim 61:** Env. No: 2209 Euprepes'in Gladyatör Steli
- Resim 62:** Env. No: 5052 Gladyatör Steli
- Resim 63:** Env. No: 5807 Gladyatör Kabartması
- Resim 64:** Mormillo Gladyatör Steli
Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., *Antik Devirde Gladyatörler*, İstanbul, 1991.
- Resim 65:** Env. No: 253 Gladyatör Narkissos'un Yazıtı
- Resim 66:** Env. No: 574 Gladyatör Nympheros'un Yazıtı
- Resim 67:** Env. No: 761 Gladyatör Mentor'un Yazıtı
- Resim 68:** Env. No: 762 Gladyatör Secutor'un Yazıtı
- Resim 69:** Env. No: 2209 Gladyatör Euprepes'in Yazıtı
- Resim 70:** Gladyatör Murmillo

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 71: 5807 Env. No'lu Eserin Ön ve Yan Cephe Görünümü

Resim 72: 5807 Env. No'lu Eserin Üst Cephe Sahne Detayları

Resim 73: Stratonikeia'da Bulunmuş Olan Gladyatör Vitalis, Victories Olarak Bilinmektedir.

Aydaş 2006: Aydaş, M., "Gladiatorial Inscriptions from Stratonikeia in Caria", *Epigraphica Anatolica. Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie Anatoliens*, EA 39 (2006), 105-110.

Resim 74: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Gladyatör Nympheros, Victories Olarak Bilinmektedir.

Resim 75: Stratonikeia'da Bulunmuş Olan Droseros'un Gladyatör Steli Murmillo Türüne Aittir.

Aydaş 2006: Aydaş, M., "Gladiatorial Inscriptions from Stratonikeia in Caria", *Epigraphica Anatolica. Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie Anatoliens*, EA 39 (2006), 105-110.

Resim 76: İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Üzerinde Murmillo Yazıtı Yer Alan Gladyatör Steli

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 77: Efes Kökenli Gladyatör Secutor (Berlin Müzesi)

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 78: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Sergilenen Tralleis Kökenli Gladyatör Secutor

Resim 79: Ancyra Kökenli Gladyatör Retiarius

Malay-Sılay 1991: Malay, H. - Sılay, H., Antik Devirde Gladyatörler, İstanbul, 1991.

Resim 80: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Sergilenen Gladyatör Retiarius.

RESİMLER

Resim 1: Vahşi Hayvanlara Karşı Kendini Savunan Gladyatörler

Resim 2: Gladyatörlerin Hayvanlarla Mücadelesini Gösteren Mozaik

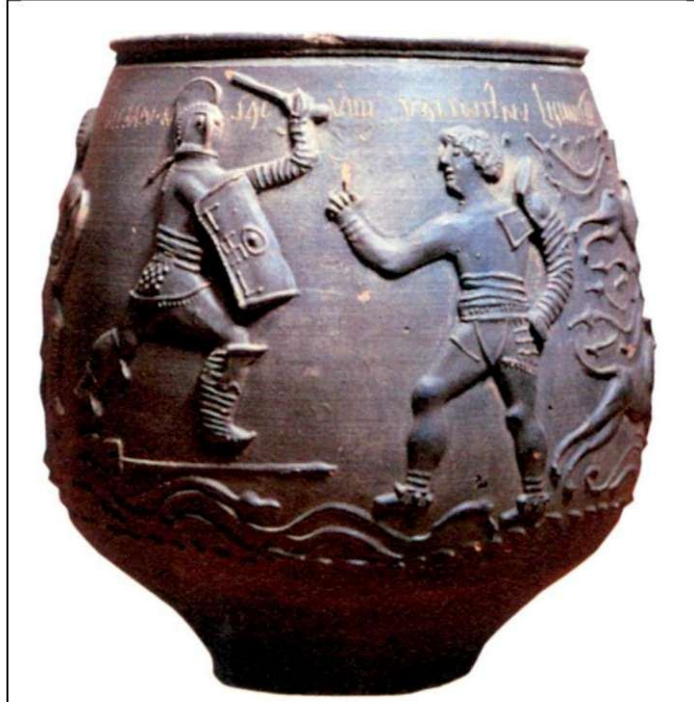
Resim 3: Hierapolis Stoa-Basilica Yapısı Gladyatör Dövüş Sahnesi

Resim 5: Retiarius

Resim 6: Silahıyla Görülen Retarius

Resim 7: Missio

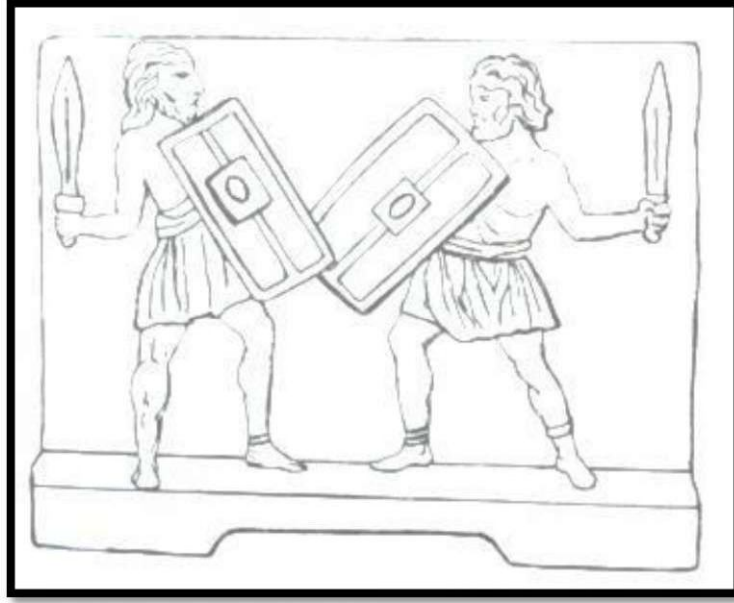

Resim 8: Essedarius Grubu

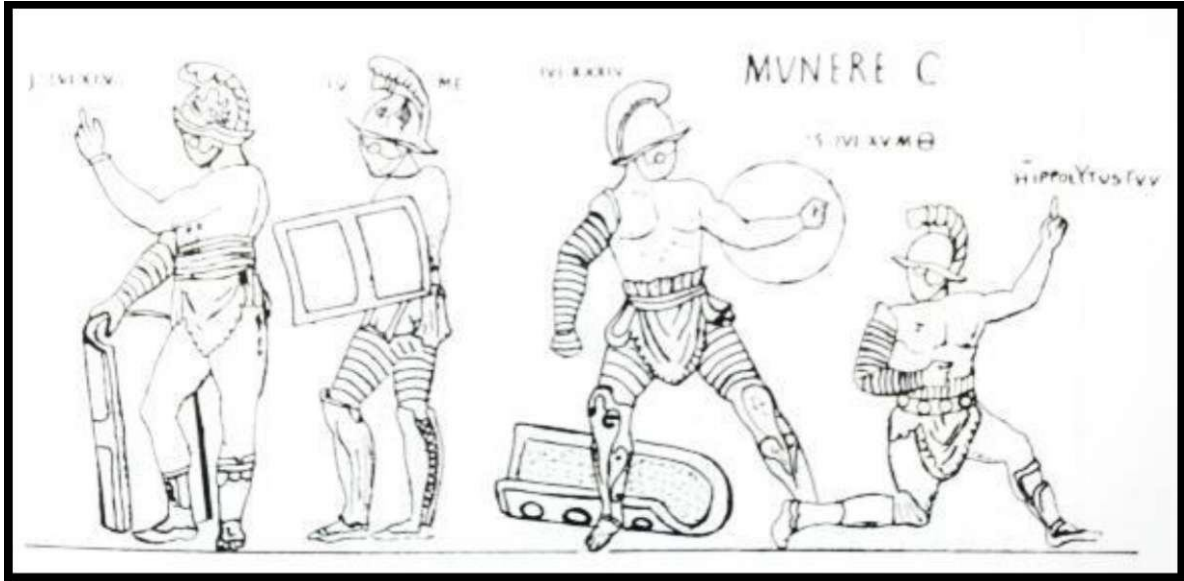

Resim 9: Eques Türü Gladyatörler

Resim 10: Etrusklerden Kalan Bir OstotheK Üzerinde Etrüsk Gladyatörlerin Mücadelesi

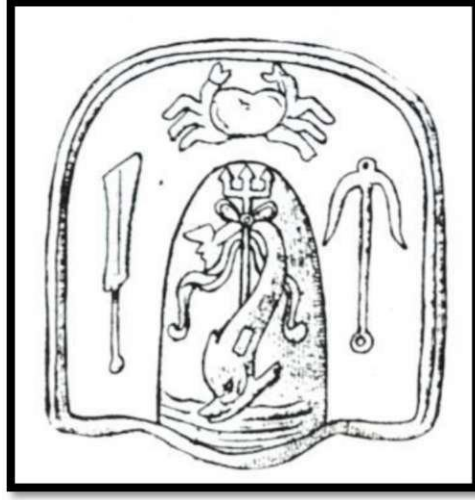
Resim 11: Pompei'de Bulunan Bir Mezar Anıtında Samnit Gladyatör Betimleri

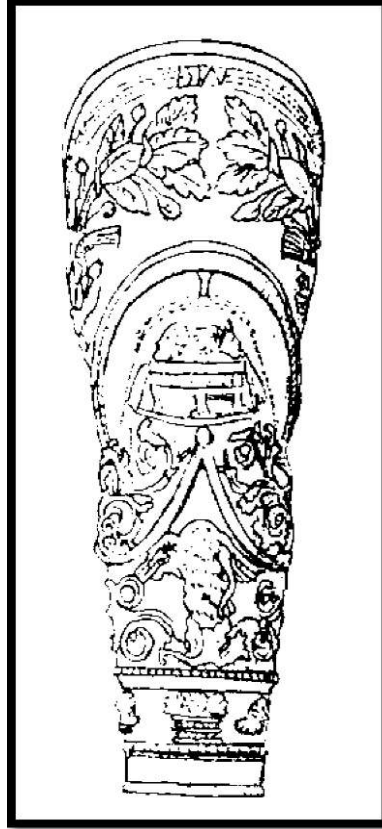
Resim 12: Urbicus Adındaki Bir Secutor'un Mezar Steli

Resim 13: Emekli Olmuş Bir Retiarius İçin Dikilmiş Mezar Anıtı

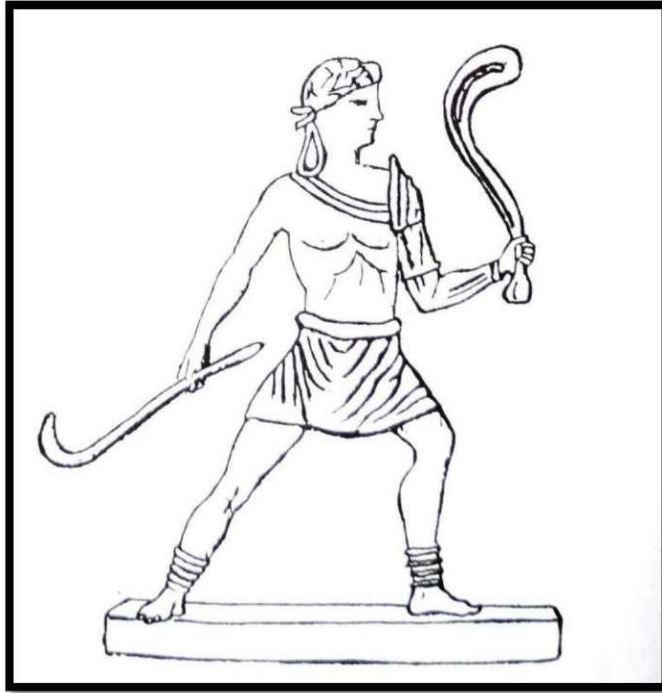
Resim 14: Gladyatörlerin Sol Omuzlarına Taktıkları Metal Siper (Galerius)

Resim 15: Dizlik (Ocrea)

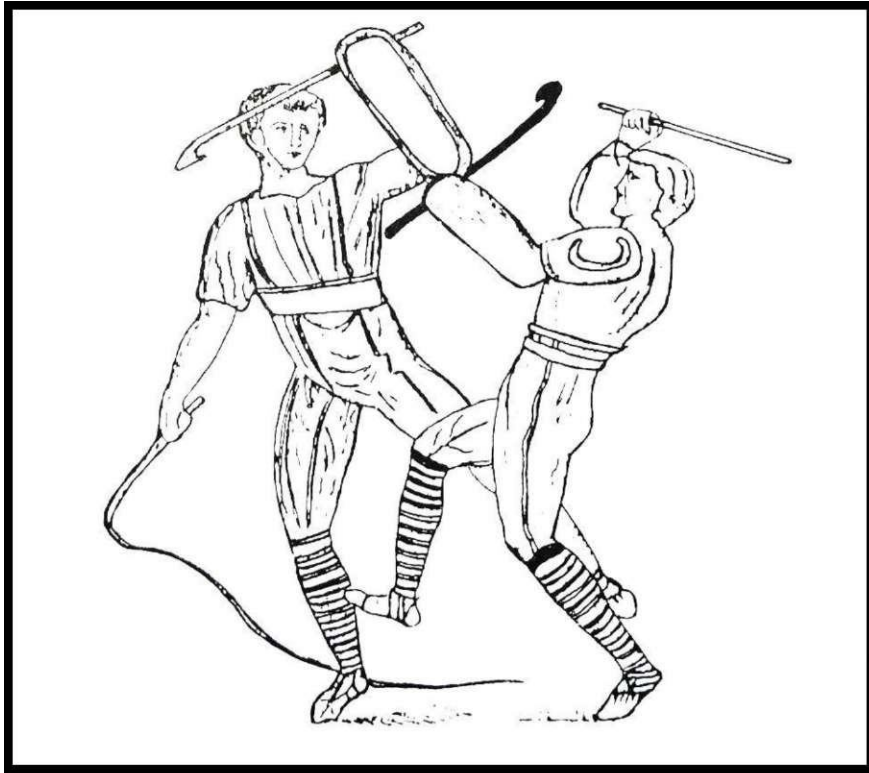
Resim 16: Murmillo ve Thrax M¼cadelesi

Resim 17: Laquearius

Resim 18: Atlı Gladyatörler (Equites)

Resim 19: Paegnarii

Resim 20: Peneleos Adlı Gladyatörün Mezar Steli

Resim 21: İzmir Müzesi'nde Bulunan Bir Gladyatör Steli

Resim 22: Kos'ta (İstanköy) Bulunan Herakleides Adındaki Bir Gladyatörün Mezar Taşı

Resim 23: Efes Kökenli Gladyatörler (British Müzesi)

Resim 24: Polydromos İsimli Gladyatör

Resim 25: Araksios
Manisa / Salihli Yakınlarında Bulunmuştur.
(Louvre Müzesi)

Resim 26: Murmillo
(İstanbul Arkeoloji Müzesi)

Resim 27: Myron Mezar Steli
(Louvre Museum)

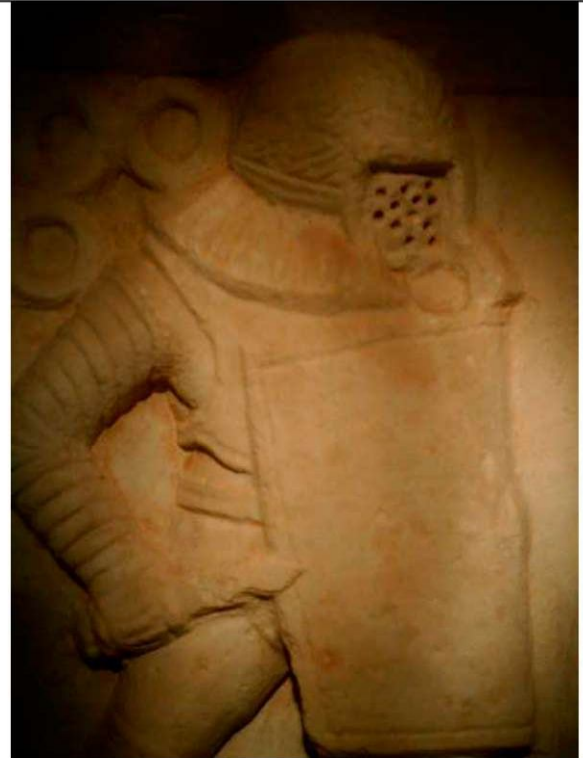
Resim 28: Smyrna Kökenli Gladyatör
(Leiden Müzesi)

Resim 29: Tralleis Kökenli Gladyatör
(İstanbul Arkeoloji Müzesi)

Resim 30: Efes Kökenli Gladyatörler
(Berlin Müzesi)

Resim 31: Stratonikeia'dan Bir Gladyatör
(Muğla Arkeoloji Müzesi)

Resim 32: Efes Kökenli Gladyatörler

Resim 33: Samsun Kökenli Gladyatörler
(Brüksel Müzesi)

Resim 34: Ancyra Kökenli Gladyatör

Resim 35: Halikarnassos Kökenli
Hilaros Adında Bir Gladyatör
(British Müzesi)

Resim 36: Hierapolis'den Bir Gladyatör
(Stoa-Basilica Yapısı)

Resim 37: Stratonikeia'dan Gladyatör
Droseros

Resim 38: Stratonikeia'dan Bir
Gladyatör Steli

Resim 39: Stratonikeia'dan Gladyatör Stelleri (Muğla Müzesi Gladyatör Salonu)

Resim 40: Stratonikeia'dan Gladyatör Stelleri (Muğla Müzesi Gladyatör Salonu)

Resim 41: Muğla Müzesi'nden Stratonikeia'ya ait Gladyatörlerin Sergilendiği Gladyatör Salonu

Resim 42: Muğla Müzesi'nden Stratonikeia'ya ait Gladyatörlerin Sergilendiği Gladyatör Salonu

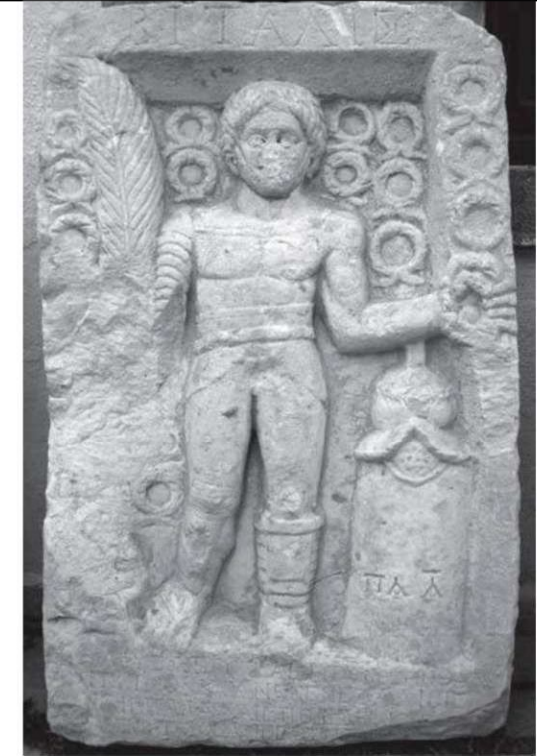
Resim 43: Stratonikeia'da Bulunan
Gladyatör Droseros (Muğla Müzesi)

Resim 44: Stratonikeia'da Bulunan
Gladyatör Chrysos (Muğla Müzesi)

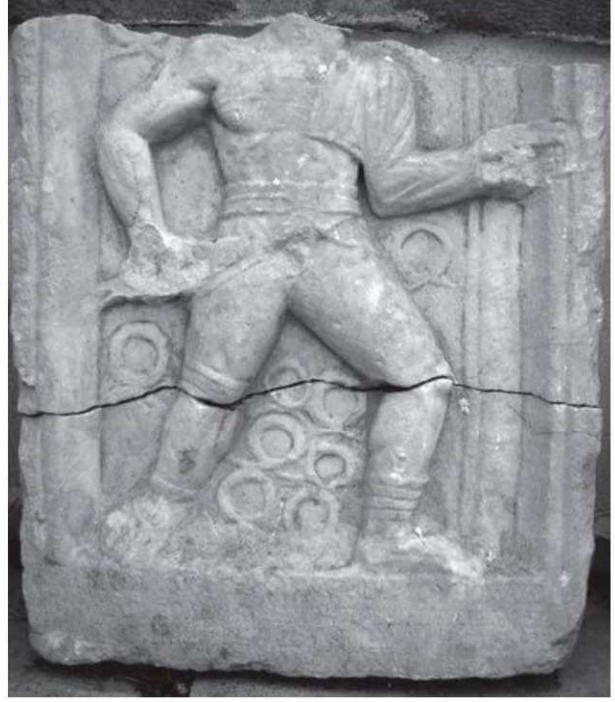
Resim 45: Stratonikeia'da Bulunan
Gladyatör Chrysopteros (Muğla Müzesi)

Resim 46: Stratonikeia'da Bulunan
Gladyatör Vitalis (Muğla Müzesi)

Resim 47: Stratonikeia'da Bulunan
Gladyatör Amarios (Muğla Müzesi)

Resim 48: Stratonikeia'da Bulunan Gladyatör
Eumelos (Muğla Müzesi)

Resim 49: Tripolis'te Çıkarılmış Kandil
Üzerinde Gladyatör Kabartması

Resim 50: Murmillo ve Retiarius Mücadelesi

Resim 51: Tarsus'lu Gladyatör Melanippos'un Ezine Yakınlarında Bulunmuş Olan Mezar Şiiri (Louvre Müzesi)

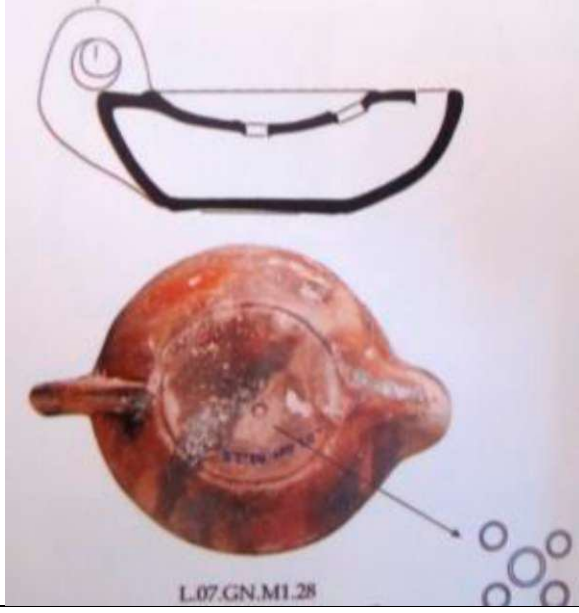

Resim 52: Martialis adındaki bir Retiarius için, karısı Xenia tarafından yaptırılan mezar taşı (British Müzesi)

Resim 53: Diodoros adındaki Amisos'lu (Samsun) bir gladyatörün mezar steli (MS. 2.yy.)

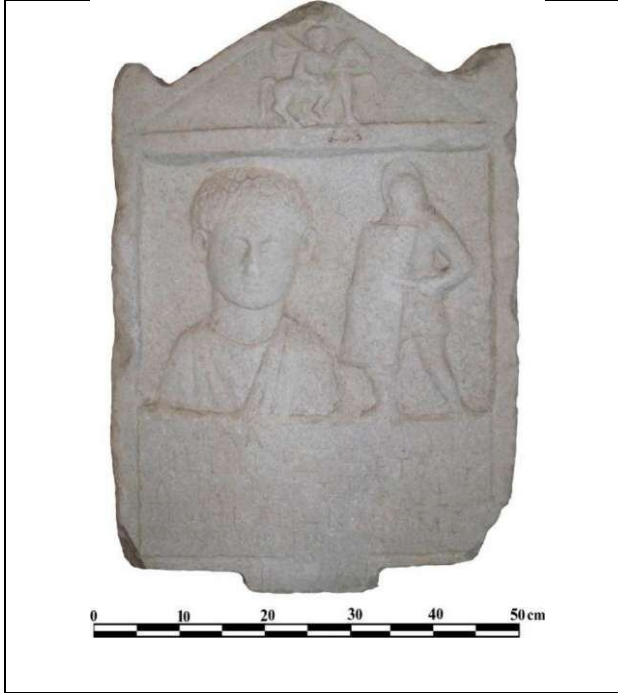
Resim 54: Diskusunda Gladyatör Mücadelesi Sahnelenen Kalp Biçimli Kandil Alt Kısmı
(M.S. 1-2. yy.)

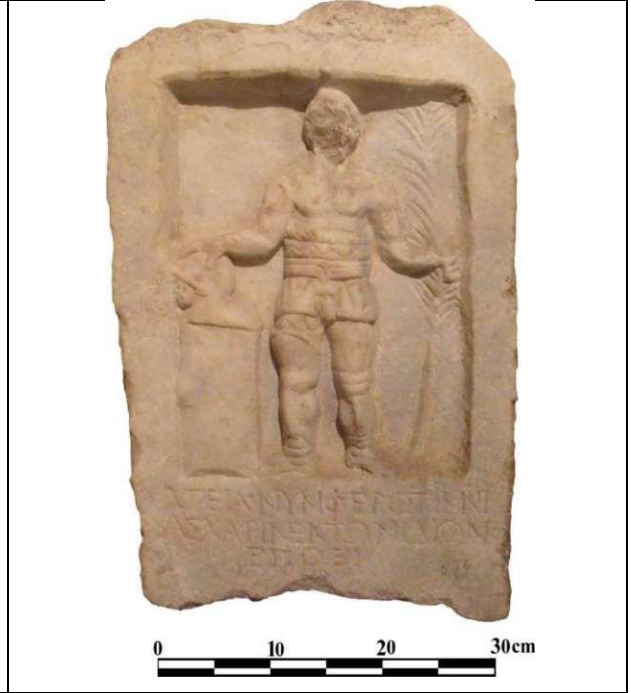
Resim 55: Diskusunda Gladyatör Mücadelesi Sahnelenen Kalp Biçimli Kandil Üst Kısmı
(M.S. 1-2. yy.)

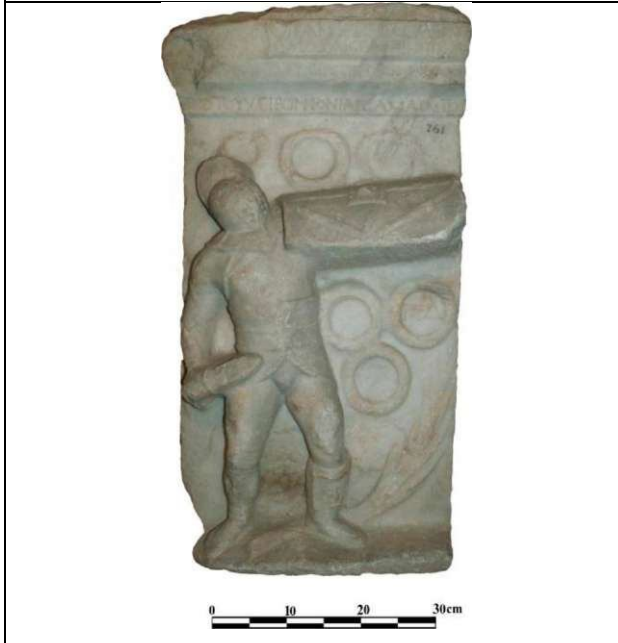
Resim 56: Asopos Tepesi'nde Konut Mimarisinde Bulunan Gladyatör Kabartmalı Matara
(M.S. 3.yy.'ın ilk çeyreği)

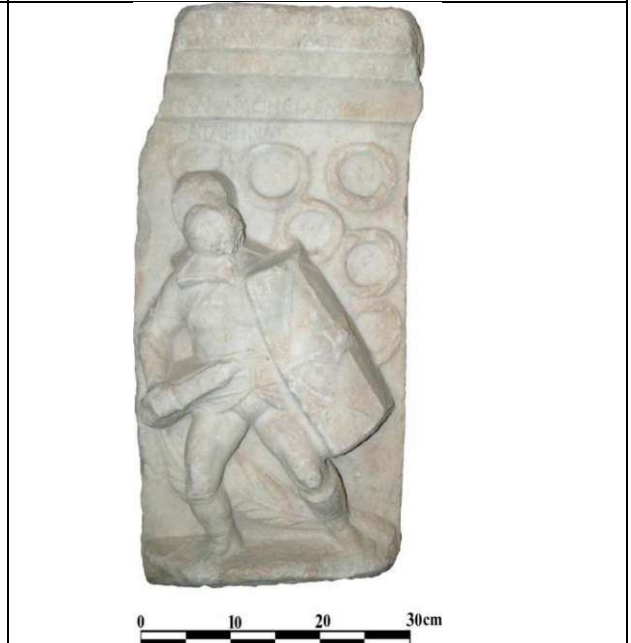
Resim 57: Env. No: 253 Narkissos'un
Gladyatör Steli

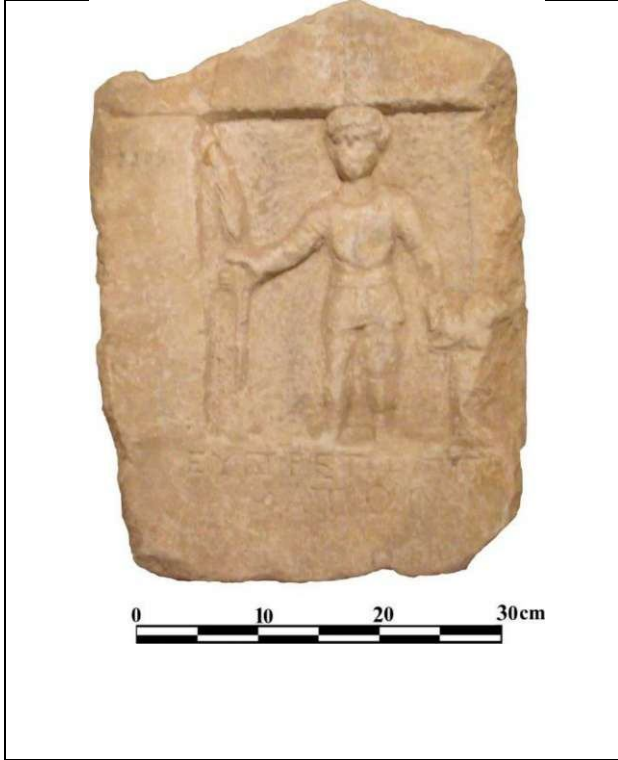
Resim 58: Env. No: 574 Nympheros'un
Gladyatör Steli

Resim 59: Env. No: 761 Secutor Mentor'un
Gladyatör Steli

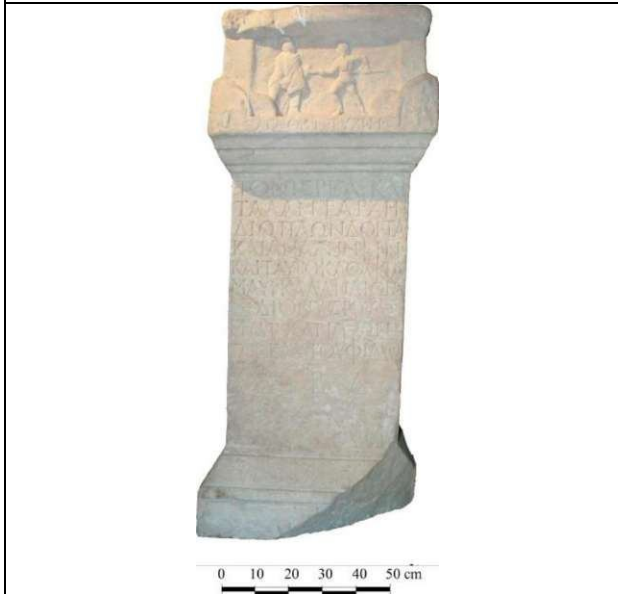
Resim 60: Env. No: 762 Bir Secutor'un
Gladyatör Steli

Resim 61: Env. No: 2209 Euprepes'in
Gladyatör Steli

Resim 62: Env. No: 5052 Gladyatör Steli

Resim 63: Env. No: 5807 Gladyatör
Kabartması

Resim 64: Murrillo Gladyatör Steli

Resim 65: Env. No: 253 Gladyatör
Narkissos'un Yazıtı

Resim 66: Env. No: 574 Gladyatör
Nympheros'un Yazıtı

Resim 67: Env. No: 761 Gladyatör Mentor'un
Yazıtı

Resim 68: Env. No: 762 Gladyatör Secutor'un
Yazıtı

Resim 69: Env. No: 2209 Gladyatör
Euprepes'in Yazıtı

Resim 70: Gladyatör Murmillo

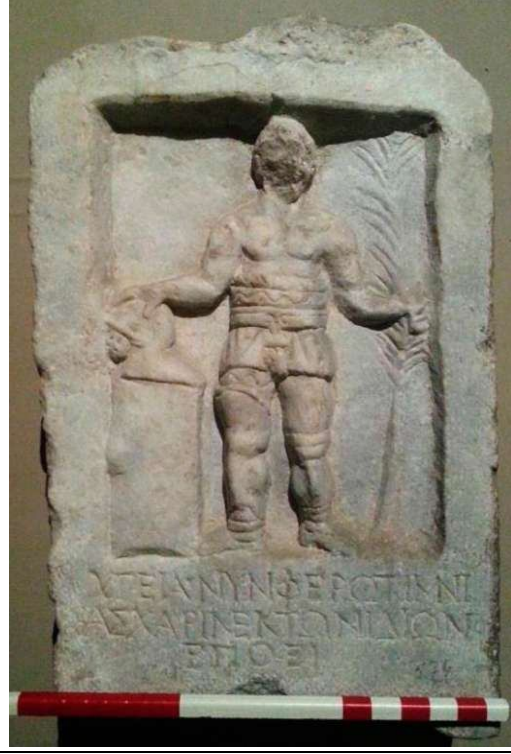
Resim 71: 5807 Env. No'lu Eserin Ön ve Yan Cephe Görünümü

Resim 72: 5807 Env. No'lu Eserin Üst Cephe Sahne Detayları

Resim 73: Stratonikeia da Bulunmuş Olan Gladyatör Vitalis, Victories Olarak Bilinmektedir.

Resim 74: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Gladyatör Nympheros, Victories Olarak Bilinmektedir

Resim 75: Stratonikeia'da Bulunmuş Olan Droseros'un Gladyatör Steli Murmillo Türüne Aittir.

Resim 76: İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Üzerinde Murmillo Yazıtı Yer Alan Gladyatör Steli

Resim 77: Efes Kökenli Gladyatör Secutor
(Berlin Müzesi)

Resim 78: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde
Sergilenen Tralleis Kökenli Gladyatör Secutor

Resim 79: Ancyra Kökenli Gladyatör
Retiarius

Resim 80: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde
Sergilenen Gladyatör Retiarius

KAT. NO	ENV. NO	BULUNDUĞU YER	GLADYATÖR TÜRÜ	GLADYATÖRÜN İSMİ
01	253	Thessalonike	Secutor	Narkissos
02	574	Batı Anadolu Bölgesi	?	Nympheros
03	761	Tralleis	Secutor	Mentor
04	762	Tralleis	Secutor	?
05	2209	Kyzikos	Provokatör	Euprepes
06	5052	?	Romalı Asker	?
07	5807	?	?	M. Aur. Kalandion
08	?	?	Mormillo	?

Tablo 1: İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Gladyatör Stellerinin Envanter Kayıt Bilgileri